

ОБЩНСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА МАЛКО ТЪРНОВО

С приемането на Закона за регионалното развитие през м. март 1999 год. стартира процеса на планиране на развитието на общинско, областно и национално ниво. Бяха разработени Национален план за икономическо развитие, Национален план за регионално развитие, Национален план за развитие на земеделието и селските райони, областни планове за регионално развитие, общински стратегии – такива в повечето общини липсваха и това беше отчетено като съществен пропуск.

В този момент беше дефинирана и ролята на местните власти като ключов фактор в регионалното развитие, осигуряващи процес на планиране на широка обществена основа и съответствие с плановите стратегически документи на по-горните нива на планиране. Местните органи на властта са основните двигатели в осъществяването на плана за икономическо стабилизиране и развитие, който цели да определи широка рамка за социално-икономическото, културното и инфраструктурно развитие на общината. Съгласно Закона за регионалното развитие, Закона за местното самоуправление и местната администрация и Закона за общинските бюджети, общинските съвети, са органа на местното самоуправление, който одобрява и приема стратегии, прогнози, програми и планове за развитие на общината.

Общинския план за развитие е един от основните документи, който очертава приоритетите в развитието на Община Малко Търново и пътищата за тяхното постигане, той е средносрочен планов документ, изготвян за период от седем години /2007-2013/, осигуряващ развитието на цялата община, а не само на общинския център, характеризиращ се със стремежа за постигане на резултати, улесняващи присъединяването на страната ни към Европейския съюз. Същевременно той се явява и основа за използването на предприсъединителните инструменти на ЕС. В съвременните условия стратегическото планиране е не само инструмент за ефективно използване на ресурсите, но и за тяхното привличане.

Обвързването на срока на действие на плана с плановия период на Европейския съюз определя и избрания подход – за настоящия планов период до края на 2006 год. действат заварените общински планове /стратегии/, за които ЗРР поставя изискване да бъдат приведени в съответствие със изискванията на Закона за регионалното развитие, като паралелно с това е необходимо да започне и разработването на плана за следващия планов период /2007-2013 г./

В основата на разработването на Плана за развитие на Община Малко Търново стои идеята за **устойчиво развитие**, което налага формулирането на последователна и вътрешно обвързана политика, основните принципи на която са интегриране на икономическите, социалните и екологичните измерения на развитието, икономично и ефективно използване на наличните ресурси, постигане на справедлива равнопоставеност между хората от различни поколения и социални групи, гражданско участие и партньорство на всички равнища.

Изготвянето на Плана за развитие на Община Малко Търново е продиктувано от необходимостта:

- общината да разполага с ориентир за посоката на движение, показващ ясно какво трябва да се постигне и как ще се постигне;
- да служи като инструмент за ефективно насочване на наличните ресурси за ефикасно предоставяне на услуги и решаване на ключовите проблеми на развитието;

- да привлече нови ресурси – плана е от изключително значение за успеха на общината на т.нар. “пазар на проекти”;
- да е изходен пункт при определянето на общинския бюджет, особено в неговата разходна част;
- да подпомогне демократизирането на управлението на общината, осигурявайки публичност и прозрачност на действията на общинските власти;
- да изпълнява ролята на организирана база данни от факти, оценки, прогнози и насоки за местното развитие, съдържаща синтезирана и систематизирана информация за състоянието на общината, за нейните предимства и възможности, профилираща имиджа ѝ пред външния свят и информираща потенциалните инвеститори;
- да отговаря на изискванията на регионалните и централни власти и да бъде връзката за взаимодействие с областния и национален план за развитие. Съгласно ЗРР общинските планове за развитие са в основата на плановия и програмния процес. Те се разработват в съответствие с специфичните дългосрочни цели и приоритети за развитие на областта и районите за целенасочено въздействие, като се отчита спецификата на съответната община.

Разработването на общинския план за развитие е процес, ангажиращ множество участници, както от общинска администрация, така и от различни институции на територията на общината. Началото на работата по изготвянето на Общинския план за развитие бе поставено през м. Март 2005 год., като за основа беше използвана съществуващата и действаща към настоящия момент Стратегията за развитие на Община Малко Търново 2000-2006 год. И тук основния принцип на работа беше партньорството, който е водещ в работата на групите, в които участниците са много на брой и от различни сфери на дейност.

Етапите, през които премина изготвянето на общинския план за развитие са следните:

1. Сформиране на управителната и работните групи;
2. Регламентиране задълженията на всеки участник;
3. Събиране на необходимата информация;
4. Изготвяне на анализ за ситуацията в Община Малко Търново;
5. Формулиране на визията, стратегическите цели, подцели, приоритети в плана за развитие;
6. Изготвяне на работен вариант на плана за развитие и обсъждане с управителната група, експерти и консултанти;
7. Окончателен вариант на плана за развитие;
8. Приемане на плана за развитие от Общински съвет;
9. Създаване на група в общината за ежегодна актуализация, наблюдение и контрол по изпълнението.

Принципите при разработване на Общинския план за развитие са:

1. Партньорство, публичност и прозрачност при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката;
2. Концентрация на ресурсите за постигане на целите на местното развитие;
3. Допълване на финансирането от национални публични източници при съвместно финансиране с други източници;
4. Пълноценно участие на представителите от различни институции;
5. Умело използване на административния капацитет;

6. Междуведомствена координация на дейността на компетентните органи в процеса на планирането и програмирането, ресурсното осигуряване, реализацията, наблюдението и оценката, доверие и взаимно познаване;

7. Съгласуваност с другите структуроопределящи политики, инструменти и действия на национално и регионално равнище.

В процеса на работа възникнаха и редица проблеми като:

1. Липса на цялостна и актуална информация;
2. Трудности при взаимодействието с централните ведомства;
3. Липса на достатъчно подготвени кадри за цялостно разработване и представяне на проекти;
4. Липса на организация на общинско ниво, която да подпомага развитието на бизнеса.

Общинския план за развитие е план за **цялостното** развитие на общината. Той е концепция, платформа за жизнено важните и перспективни пътища за развитието на общината, чрез адаптиране към постоянно променящите се условия на средата. ОПР кореспондира с Регионалния план за развитие, респективно с Националната оперативна програма за регионално развитие. Изведените в ОПР мерки с надобщинско значение стават част от НОПРР, ако съответстват на изведените приоритети, цели и мерки в Регионалния план за развитие. Той е свързващото звено между целите, действията и инструментите и е стратегически документ, който ще работи за всички, ако е изготвен от всички.

КРАТКА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОБЩИНА МАЛКО ТЪРНОВО

Мястото на общината в общественото устройство и организация на държавата се определя от Конституцията на Р България, според която “общината е основна административно-териториална единица, в която се осъществява местно самоуправление”. Местното самоуправление се изразява в правото и реалната способност на всички граждани и избраните от тях местни органи да управляват, в рамките на закона, съществена част от обществените дела на своя собствена отговорност и в полза на всички, които живеят на територията на общината.

С Указ № 2295 / 22.12.1978 год. на Държавния съвет на Народна Република България / ДВ бр. 101/1978 г./ гр. Малко Търново е определен за административен център на **Малкотърновска община**, включваща в състава си населените места гр. Малко Търново, с. Стоилово, с. Бръшлян, с. Сливарово, с. Граматиково, с. Визица, с. Заберново, с. Звездец, с. Близнак, с. Бяла вода, с. Евренозово, с. Калово и с. Младежко.

Община Малко Търново е включена в границите на област с административен център гр. Бургас с Указ № 1 на Президента на Р България от 05.01.1999 год.

Тя е юридическо лице на бюджетна издръжка със седалище гр. Малко Търново. Общинска администрация Малко Търново е структурирана съгласно Закона за администрацията в дирекции, отдели, сектори и помощни звена, които подпомагат Кмета при осъществяване на правомощията му, извършват дейности по административното обслужване на гражданите и юридическите лица.

Община Малко Търново се намира в югоизточна България. Тя е една от тринадесетте общини влизаци в състава на Бургаска област и е разположена в югоизточната част на областта. На север граничи с община Созопол, на изток с община Царево, на североизток с община Приморско, на запад с община Средец, а на юг граничи с Р Турция. Района на общината е полупланински и граничен, общината попада изцяло в граничната зона, в резултат на което достъпа до нея до 1990 год. беше ограничен, което е една от причините довела до изоставането в нейното развитие.

Общината е третата по големина в Бургаска област. Разположена е на площ от 798 кв.км., което съставлява 10,3 % от територията на областта и 0,76 % от територията на Република България. В състава ѝ влизат 13 населени места, от които 1 град и 12 села.

Релефът на общината е хълмист и нископланински. Въпреки малката си надморска височина, релефът на територията на общината е силно раздвижен и атрактивен.

Според климатичното деление на страната Община Малко Търново попада в Южнобългарска подобласт със Странджански климатичен район. Климатът в общината се формира под континенталното влияние от запад и север, черноморското влияние от изток и средиземноморското от юг. Като цяло странджанският климат има преходно-средиземноморски характер. Районът се характеризира със сравнително висока за надморската си височина средна годишна влажност на въздуха (ст.М.Търново

– 75%). Като цяло валежите са над средните за страната. В биоклиматично отношение проучваният регион крие значителни ресурси за климатолечение.

Като цяло водните ресурси на територията на общината са сравнително ограничени в сравнение с други части на страната. Съществена неблагоприятна характеристика на ресурсите от повърхностни води е неравномерното разпределение на наличността им през годината.

Почвообразуването е под влияние на особеното съчетание на характерния за Странджа климат, уникалната горскодървесна растителност, извънредното разнообразие от коренни и почвообразуващи скали, ридовохълмистия нископланински релеф с голяма разчлененост, гъсто разклонена хидрографска мрежа с къси склонове и доминиращи припечни изложения. Преобладават лесивирани канеленовидни почви (излужените канелени горски почви), жълтоземите и плитките почви.

Флората на Странджа е сложен конгломерат от различни по произход, биологични особености и степен на еволюция растителни видове, с висока природозащитна стойност. От около 700 растителни вида, вписани в Червената книга на България, над 70 се срещат само в Странджа. В растителността на общината, независимо от месторастенията, преобладават горите, които заемат около 80 % от територията ѝ. Най-интересни от флористична и природозащитна гледна точка за България и Европа са източно-буковите формации с примес от горун и по-рядко с благун, с подлес от зеленика и други вечнозелени храсти.

Малкотърновският район, попадащ в т.нар. “район на вътрешна Странджа” е един от най-богатите на животински видове в страната. Впечатляващо е птичето богатство, но относително най-богат видо-състав има бозайната фауна – 66% от българската и 42% от европейската автохтонна сухоземна фауна.

Общината попада изцяло на територията на Природен парк “Странджа”.

Промишленият ѝ облик се определя от отраслите: лека промишленост, селско и горско стопанство, търговия и услуги.

Перспективен, но слабо развит отрасъл е дървопреработващата и мебелна промишленост.

Ниската категория на земеделската земя, наличието на мери и пасища, както и на гори изключително благоприятства развитието на животновъдството на територията на общината – овцевъдство, говедовъдство, свиневъдство. Мерите и пасищата са 48 779.037 дка, което представлява 35% от общия селскостопански фонд.

На територията на общината няма регистрирана земеделска кооперация.

Процесът на възстановяване на собствеността върху земята е приключил и всички земеделски земи, за които има подадени заявления за възстановяване са върнати на предишните им собственици. Характерна особеност в процеса на възстановяване на земеделските земи са малките парцели, които много често са и под един декар, което затруднява механизираният им обработка. Липсват и случаите на собственост на земя над 200,300 до 500 дка.

На територията на общината има 684 409,756 дка гори, които се стопанисват от три Държавни и едно общинско лесничейство. Разпределението на горския фонд е както следва:

- гори на Държавните лесничейства 594 480,765 дка;
- гори Общинска собственост 88 179,478 дка;
- гори на частни стопани 1 749,513 дка;

Търговската мрежа в общината е сравнително слабо развита – формата на собственост е 100 % частна.

В Община Малко Търново са съчетани по уникален начин природни дадености и богато културно-историческо наследство, което определя и една от алтернативите на

нейното социално-икономическо развитие – туризмът. В настоящия момент се разработва програма, целяща използването на наличния туристически потенциал за създаване на траен поминък на населението. Един от основните проблеми е недостатъчната материално-техническа база.

Населението на община Малко Търново е 4 896 жители /по настоящ адрес/, съсредоточени основно в гр. Малко Търново и селата Граматиково и Звездец. Общината се отличава с висок отрицателен естествен и механичен прираст. Голяма част от населението в малките населени места / 90% / е в надтрудоспособна възраст, застаряващо. Налице са засилени миграционни процеси към областния център – гр. Бургас, водещи до обезлюдяване на населените места в общината.

Закриването на голяма част от промишлените предприятия доведе до увеличаване на безработицата в района, която към м.ХІІ.2004 год е сравнително висока – 16,49 % при 12,38 % през същия период на предходната година, характеризираща се със сравнително постоянното си ниво през годината.

В общината има едно лечебно заведение СБДПЛ Малко Търново с едно болнично отделение /20 места/, 1 Филиал за спешна медицинска помощ към ЦСМП гр. Бургас, 2 частни стоматологични кабинета и 2 заети практики на личен лекар.

На територията на общината съществуват две заведения за социални услуги – Домашен социален патронаж и Дом за възрастни с психични разстройства с. Заберново. Социалното подпомагане в общината обслужва 767 лица и семейства /2004 г./.

Общинските учебни заведения са 6 /шест/ – едно средно общообразователно училище, две основни училища, едно Обединено детско заведение и две Целодневни детски градини.

На територията на общината развива дейност Общински спортен клуб “Странджа”, който е със секции по свободна борба, лека атлетика, футбол и тенис. Общината има традиции в спортовете – борба и футбол.

Съществуват три читалища с основна дейност – библиотечна.

Общински исторически музей Малко Търново работи за съхраняване и популяризиране на богатото културно-историческо наследство на общината. Експозициите, подготвени от специалистите на музея са : история, археология, етнография и природа. Района е богат на археологически паметници, причина за ежегодното организиране на археологически разкопки.

Транспортната инфраструктура на общината е сравнително добре развита. Всички населени места са свързани с асфалтирани пътища, не е асфалтирана единствено отсечката разклон с. Сливарово /10 км./ . Като цяло всички пътища се нуждаят от рехабилитация и ремонт.

Всички населени места в общината са електрифицирани и водоснабдени. Канализационна система частично е изградена само в гр.Малко Търново и селата Звездец, Граматиково и Бръшлян. Предвижда се доизграждане. Липсва пречиствателна станция на територията на общината. Има изготвен проект – работна фаза.

Телекомуникационната инфраструктура е добре развита. На територията на общината има изградена подземна магистрална и вътрешно-районна кабелна телефонна мрежа.

Природата в общината ни е уникална и едновременно с това изключително чиста. Причина за това са липсата на промишлени предприятия на територията на общината и отдалечеността ѝ от областния град и големите производствени замърсители.

Община Малко Търново попада изцяло на територията на ПП “Странджа”. Съществуват множество резервати, защитени територии, културни и природни

забележителности, които привличат интереса на наши и чужди туристи и са предпоставка за развитието на еко-, културния и познавателен туризъм.

ГЕОГРАФСКО РАЗПОЛОЖЕНИЕ И ХАРАКТЕРИСТИКИ

1. ГЕОГРАФСКО РАЗПОЛОЖЕНИЕ

Община Малко Търново се намира в Югоизточна България, в сърцето на Странджа планина. Разположена е на площ от 798,5 кв.км., което съставлява 10,3 % от територията на Бургаска област и 0,76 % от територията на Р България. Тя е третата по големина община в Бургаска област. Граничи с общините : Средец, Созопол, Приморско и Царево, а на юг с Република Турция.

През общината преминава международен път, който е и най-краткия път свързващ страните от Европа с тези от Близкия Изток. На територията на общината се намира и ГКПП Малко Търново.

Община Малко Търново попада изцяло на територията на Природен парк „Странджа”.

Общинския център гр. Малко Търново отстои на 76 км. от областния център гр. Бургас, който е четвъртия по големина град в България и е важен и перспективен транспортен център.

2. РЕЛЕФ

Релефът на общината е хълмист и нископланински. Около 38% от територия е с надморска височина - 0-200 м, 60% - 200-600 м, и около 2% над 600 м. Най-широко са разпространени територии с н.в. между 200 и 300 м.

Най-висок връх на територията на общината в българската част на Странджа е вр.Градище – 710 м н.в., разположен на югозапад от Малко Търново. Открояват се и върховете Ехичкиите – 491 м н.в., Босна – 453 м н.в. и Папия – 502 м н.в.

Вертикалното разчленение на релефа в общината е 50-200 м/км², като преобладава 50-100 м/км², което съответства на ниската издигнатост на територията. Хоризонталното разчленение обаче е сравнително голямо - 1.0-3.0 км/км², като преобладава 2.0-2.5 км/км², което е идентично на това в средновисоките и високите планини в страната. Това допълва извода, че въпреки малката си надморска височина, релефът на територията на общината е силно раздвижен и атрактивен.

Характерни за територията ни са заоблените форми, стръмните и врязани речни долини, на места ждрелоподобни (р.Велека, р.Младежка). Речните тераси са развити относително слабо и на места фрагментарно. Карстовият тип релеф е характерен за онази част от общината, която е изградена основно от карбонатни скали. Той е проявен като повърхностен и дълбочинен карст с разнообразни форми: кари, въртопи, понори, каверни и различни по големина и сложност пещери. Известни спелеорайони са с.Младежко, с.Бръшлян, местността Узунбуджак, гр.М.Търново, с.Бяла вода и др.

Поради високата залесеност на територията и наличието на устойчиви магмени скали денудационно-ерозионните процеси като цяло са слабо развити. Същата се отличава със сравнително добра устойчивост на абразията.

Свлачищните явления са характерни за сравнително малко терени. Ясно проявени срутища и каменопади могат да се наблюдават само по най-стръмните скални откоси

(по северните части на Босненския рид, по склоновете на Малкотърновския плутон и др.)

3. КЛИМАТ

Според климатичното деление на страната Община Малко Търново попада в Южнобългарска подобласт със Странджански климатичен район.

Климатът в общината се формира под континенталното влияние от запад и север, черноморското влияние от изток и средиземноморското от юг. Като цяло странджанският климат има преходно-средиземноморски характер – зимен максимум и летен (августовски) минимум на валежите и сравнително високи средногодишни температури.

Тук валежите са по-високи, със специфично разпределение по месеци, а отделни участъци са характерни с чести мъгли. Поради липса на ефикасна защита за студените нахлувания от север и северозапад в Странджа се явяват и доста резки застудявания. В най-общ план климата е с подчертан зимен валежен максимум и е под влияние на Средиземноморието, докато във високите части на планината и в тези на северозапад по границата с Турция се очертава втори максимум през май-юни, като резултат от континенталното влияние.

Анализът на информацията по климатични елементи показва следните особености:

Районът се характеризира с най-високи стойности на годишния радиационен баланс в страната – 57 ккал/см².

Най-високите януарски температури на въздуха отчитани в ст.М Търново достигат до 1.4°C. Измерените абсолютни минимални температури на въздуха са едни от най-високите за страната: минус 22.3°C за ст.Малко Търново. Тези достигнати минимума са ограничение за разпространението на субтропични култури от други региони на същата географска ширина (Кавказ). *Максималните температури* достигат високи граници – над 40 °C.

Продължителността на периодите *с устойчиво задържане на температурите на въздуха над 5 °C и 10 °C*, както и късното *настъпване на първия есенен мраз* (най-рано на 7 октомври) и сравнително *ранното прекратяване на последния пролетен мраз* (около 6 май) създават условия за виреене на множество топлолюбиви растения.

Районът се характеризира със сравнително висока за надморската си височина *средна годишна влажност на въздуха* (ст.М.Търново – 75%). Като цяло *валежите* са над средните за страната. Отчетената средна годишна сума на валежите е 859 мм в Граматиково и 969 мм в Малко Търново. Проследяването на данните за валежите през последните 15 години показва общо намаляване на сумата на валежите с 15% и продължителни летни и зимни засушавания. По официални данни средният годишен брой на дните със снежна покривка се колебае между 20-50 дни. Максималната височина на снежната покривка е измерена в гр.Малко Търново през януари – 120 см. Първата дата на появяване на снежната покривка е 15-16-ноември, а последната дата на изчезването и е 3-20 април.

Ветровият режим в района се характеризира с преобладаващи северни ветрове.

В *биоклиматично отношение* проучваният регион крие значителни ресурси за климатолечение. Направени са пълни изследвания на климата в района на М.Търново, които дават основание за развитие на традицията в климатолечението на алергични и

белодробни заболявания, а самият град да бъде обявен за планински климатичен курорт от местно значение.

4. ВОДИ

Реките на територията на общината принадлежат към Черноморския водосборен басейн. Най-важните реки, които минават през територията ѝ са Велека и Резовска.

Река Велека е с дължина 147 км, от които плавателна на повече от 9 км. Отличава се с най-добре развита от всички странджански реки приточна система. По-важни леви притоци са реките Младежка, Дяволски дол, Стръмница, Еленица и Трашка, повечето от които извира от рида Босна. Най-дълга е Младежка река (30.4 км, с водосборна площ 232.2 км²). Някои от по-малките притоци на Велека пресъхват при сухи години през летния период поради интензивно изпарение и инфилтрация.

Резовска река - дължината ѝ е 112 км, известна в Турция под името Паспалдереси. Тя е гранична река между България и Турция.

Режимът на речния отток в странджанските реки е твърде различен от режима на оттока във вътрешността на страната, което се дължи основно на преходно-средиземноморския климат в съчетание с основните ландшафтни елементи.

Подземните води в общината се наблюдават в четири пункта при карстовите извори Докузак, Църногурово, Катун и карстовия извор западно от с.Евренозово, които са част от опорната хидрогеоложка мрежа на НИМХ.

Като цяло водните ресурси на територията на общината са сравнително ограничени в сравнение с други части на страната. Съществена неблагоприятна характеристика на ресурсите от повърхностни води е неравномерното разпределение на наличността им през годината. Водоносните хоризонти в региона се характеризират най-общо с ниска водообилност. Експлоатационните ресурси на подземните води в терасите на р.Велека възлизат на 160 л/сек (в т.ч. привлекаеми от реката 70 л/сек). От водоземните съоръжения на населените места по поречието на реката се черпят общо 21 л/сек, или потокът е със значителен свободен капацитет.

Около 94% от баланса на странджанския район се обезпечават от карстови и пукнатинно-карстови води. В района на Малко Търново те образуват напълно обособен водоносен хоризонт. Открити са около 120 карстови извора, но само 30 от тях са с дебит над 1 л/сек. Най-големият от тях е Докузак, който събира водите си от малмските варовици на Стоиловския карстов басейн и има средномногогодишен дебит 257 л/сек (максимален дебит до 1038 л/сек). През 1960 г. той е каптиран за нуждите на флотационната фабрика в Малко Търново. По-известни са също изворите Големият врис (10-40 л/сек) и Махленски врис (11-36 л/сек) в гр.Малко Търново, извори Църногурово (средномногогодишен дебит - 10 л/сек) и Езерото, разположени югоизточно от града, извор Катун (средномногогодишен дебит – 123 л/сек), разположен северно от с.Бръшлян, Бакъджишкият врис и др.

Карстовите води са пресни, с ниска минерализация (от 0.2 до 0.4 mg/l). С известни изключения (извор Големият врис в центъра на М.Търново) водите са чисти, но са силно уязвими от замърсяване. Водите от триаските водоносни хоризонти на босненската група са от хидрокарбонатно калциев тип, пресни от умерено твърди до твърди.

В неразчленения странджански тип триас са формирани води с по-пъстър състав. Особен интерес от тази група представляват карстовите извори при с.Младежко. По състав водата тук е изключително хидрокарбонатно-калциева с минерализация 0.5 г/л и

обща твърдост 5.6 мг.екв/л. Счита се за лековита по отношение на опорно-двигателния апарат.

5. ПОЛЕЗНИ ИЗКОПАЕМИ

Минералните богатства с които разполага Община Малко Търново се разделят на рудни полезни изкопаеми – медни, медно-железни, медно-оловно цинкови, железни и медно-полиметални руди, съдържащи редки и благородни метали; нерудни и минерални води. Основните находища са : на рудни полезни изкопаеми – Малко Търново – участъци Бърдце, Пропада, Младеново и Граматиково – участък Граматиково; на мрамори – находища Малко Търново, Сираково и участъци Шаренково, Сушица-Пропада, Бръшлян; на гранитоиди – участък Сливарово и Дядов окуш; на кварц-фелдшпатови аркозни пясъчници – участък Гарваница. Варовиците от цяла Странджа са предмет за добив на вар и суровина – голямо находище има около гр. Малко Търново. Района около Малко Търново и с.Звездец е богат на суровини от аркозни пясъчници и стари гранити, необходими за керамичната и порцелановата промишленост.

6. ПОЧВИ

Територията на Община Малко Търново попада в Средиземноморската почвена област на Европа и е част от Странджанската почвена провинция на Балкано-Апенинската подобласт.

Почвообразуването в Странджа е под влияние на особеното съчетание на характерния за Странджа климат, уникалната горскодървесна растителност, извънредното разнообразие от коренни и почвообразуващи скали, ридовохълмистия нископланински релеф с голяма разчлененост, гъсто разклонена хидрографска мрежа с къси склонове и доминиращи припечни изложения.

В състава на почвената покривка се наброяват 7 почвени типа от 22, известни в България. Те са съставени от 12 подтипа с множество комбинации от асоциации, фази и разновидности. Преобладават лесивираните канеленовидни почви (излужените канелени горски почви), планосолите (оподзолени канелени горски и псевдоподзолисти канелени почви), жълтоземите и плитките почви (рендзини, литосоли и ранкери). Тук се срещат и червеноземите, които заедно с жълтоземите представляват рядкост за България и за Европа.

Наносни почви– (Алувиални)

Условията в общината не благоприятстват развитието на обширни площи този тип почви, поради което те заемат едва 4.09% от общата площ. Представени са от два подтипа – алувиално-ливадни и алувиално-делувиални почви.

Алувиално-ливадните почви (Eutric Fluvisols, FLe) са по-разпространеният подтип. *Алувиално-делувиалните почви (Dystric Fluvio-Colluviosols)* имат малка разпространеност в общината, като се срещат главно по средното и горното течение на р.Велека и в долината на р.Младежка. Тези почви се намират в начална фаза на

почвообразуване. Бедни са на хумус и се характеризират с ниско плодородие и биоразнообразие.

Плитки почви (Leptosols, LP)

Почвите от този тип се намират в примитивен стадий на развитие. Площта им представлява 10.0% от площта на общината. Тези почви с топлия си и сух педоклимат са характерни само за европейските средиземноморски региони. Профилът им е с прост строеж и се състои само от хумусен хоризонт, лежащ непосредствено върху масивна или слабо напукана коренна скала. Представени са от три подтипа – рендзини, литосоли и ранкери.

Метаморфни почви (Cambisols, CM, FAO 1990)

Най-характерни в Странджа са кафявите планинско-горски почви, които са с висок бонитет. *Ненаситените кафяви планинско-горски почви (Dystric Cambisols, CMd)* са широко известни като кафяви горски почви. Образувани са върху силикатни почвообразуващи скали. Профилът им е с дълбочина от 40 до 60 см. Имат рохкав строеж, висока аерация, добър дренаж и висока биологическа активност.

Лесивирани почви (Luvisols, LV)

Лесивираните почви са генетично най-старите почви у нас. Това са най-широко разпространените почви в общината и заемат 45.93% от нейната територията. Образувани са от разнообразни почвообразуващи скали. Обрасли са с дъбови гори от цер, благун, горун и лъжник с подлес от вечнозелени и листопадни южноевксински храсти.

Лесивираните почви са с голямо разнообразие, представено от 2 подтипа – канеленовидни и светли лесивирани, с много фази, разновидности и асоциации с други почви.

Канеленовидните лесивирани почви (Chromic Luvisols, LVx) (излужени канелени горски почви) са представителни за Странджа и страната. В чистия си вид този подтип е разпоространен около селата Близнак и Евренозово, където се обработват. Имат добро плодородие по отношение на земеделските култури.

Плитките канеленовидни почви (Chromic Luvisols – lithic phases, LVx-l) са най-широкоразпространените почви в общината. Поради плиткия си профил се отличават и с по-ниски запаси на хумус, по-неблагоприятен воден режим, по-ниско плодородие и висока податливост на ерозия.

Жълтоземи (Alisols, AL., FAO 1990)

Жълтоземите са уникален почвен тип за Странджа, България и Европа. В границите на общината се намират почти 100% от площта на този почвен тип в България и от площта му в Европа. Развитието им под гори с южноевксински видове ги отличава от сродните им почви в Средиземноморска Европа и ги свързва с влажните и топли територии на Кавказието и Колхида. Характеристиките им се доближават и до почвите от този тип в световните субтропични региони. Разпространени са по водосборните склонове на долното течение на р.Велека при надморска височина 300-400 м. Хумусният хоризонт е слабо развит – 15-25 см. Хумусните запаси са малки, като съдържанието на хумус в хумусния хоризонт е до 4-6% и рязко намалява под 1% в илувия. Оцветяването на почвата общо е в жълти тонове. Разпространени са два почвени подтипа обикновени (*Haplic, AL_h*) и подзолисти (*Stagnic, AL_j*).

Червеноземи (Nitiosols, NT., FAO 1990)

Червеноземите са новоустановен почвен тип за Странджа и страната. В границите на общината се намират почти 100% от площта на този почвен тип в България. Разпространени са на склонове с изложения, ориентирани срещу пътищата на средиземноморските циклони. Заемат 5.24% от площта на общината. Почвообразуващите им скали са разнообразни. При изветрянето и почвообразуването тези скали запазват очертанията на своята структура и в почвения профил. Намират се под гори от източен горун, благун и лъжник.

Почвената покривка на територията на община Малко Търново като цяло е част от субтропичния ксерофитно-горски почвен сектор на Европа, територията на който се простира от атлантическите брегове на Испания до Българския черноморски бряг. Нейният характер се определя от комбинацията на по-хумидни почвени типове в сравнение с типичните за Южна Европа, както и на инверсионното разположение на кафявите горски почви. Композицията на почвените типове в общината е доказателство за наличието на процеси на интензивно почвообразуване.

7. БИОТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

7.1 Флора

Специфичният климат на Странджа е причина растителността в района да притежава особености, които я отличават от европейските растителни формации и я доближават до понтийско-евксинската флора на Кавказ.

Флората на Странджа е сложен конгломерат от различни по произход, биологични особености и степен на еволюция растителни видове, с висока природозащитна стойност. От около 700 растителни вида, вписани в Червената книга на България, над 70 се срещат само в Странджа. В растителността на общината, независимо от месторастенията, преобладават горите, които заемат около 80 % от територията ѝ.

Община Малко Търново попада в т.нар. “район на вътрешна Странджа”. Най-интересни от флористична и природозащитна гледна точка за България и Европа са източно-буковите формации с примес от горун и по-рядко с благун, с подлес от зеленика и други вечнозелени храсти. В по-високата част от територията на общината /700 м. н. в./ са разпространени чисто източно-букови и смесени, буково-дъбови гори. В тях разпръснато са локализирани находища на букова гора с лавровишня. Най-голямото от тях се намира в резерват Средока, а останалите в м.Пропада, м.Дълбок дол, м.Водицата и в резерват Витаново.

Средиземноморското влияние в района се чувства осезателно. Основните лесообразователи са дъбовете: благун, цер и горун. От подлесните и тревни видове във вътрешна Странджа участват мушмула, бясно дърво, глог, дрян, източен габър, лопух, горянче, иглика, ботурче и др. Интересна растителна формация са останките на средиземноморските маквиси : филиреята, пистация, космат дъб, мъждрян, келяв габър,

рускус, аспарагус и др. Те покриват скалистите припечни склонове край реките Велека, Резовска и Айдере.

Горските масиви в общината са с площ 684 000 дка. Преобладават дъбовите гори /60%/ , източнобуковите заемат 20% от горската площ, а церовите 7%. Иглолистните насаждения са изкуствено създадени /около 10% от общата горска площ/, като най-голямо е участието на черния бор. Други иглолистни видове са белия бор, дуглазката ела, атлазкия кедър, обикновен смърч и европейска лиственица. Преобладават младите и средновъзрастни насаждения. Горите в общината са антропогенно повлияни от рудодобив и металолееене в древността (римо-византийската епоха), както и в по-ново време (след 17 век) – от добив на дървесина и дървени въглища за металолееене и друга консумация, както и от пасищното животновъдство.

Естествените широколистни високостъблени гори в общината заемат 61.1% при 28.1% за страната, а горите с издънков произход – 23.8%. Нискостъблените гори заемат едва 0.1% от общата територия. Създадените иглолистни култури от интродуцирани дървесни видове заемат 8.4% от залесената площ. (През 1960 г. те са заемали 0.5%). Тополовите и акациевите култури заемат едва 0.1%. Съотношението на горите по вид говори за висока степен на естественост на горския комплекс.

Средната възраст на горите е 72 години (при 45 години средна възраст за страната), средният бонитет е 3, а средната пълнота е 0.76. Общият запас от дървесина възлиза на 16972355 m³, което съставлява 3.7% от запаса на горите в България. Средният запас от дървесина е 191 m³/ha, при 141 m³/ha за страната.

Основни лесообразуватели са дъбовете, които формират 67% от горите на общината и представляват 5.2% от общата площ на дъбовите гори в България.

Микотата и нисшата флора са твърде слабо проучени, поради което значимостта на тяхното видово богатство не е възможно да бъде оценено.

Мъховете са по-добре проучени, но се предполага, че известните за района видове съставляват най-вероятно не повече от 30-40% от възможния им брой. Семенните (и споровите) растения съставляват 47% от всички видове на българската флора и около 15% от видовете в Европа.

Вечнозелени дървета, храсти и полухрасти – обикновен тис, странджанска зеленика, пирен, лавровишня, колхидски джел, челвена хвойна, синя хвойна, миши уши, горянче, чашкова звъника, калуна, филирея, тамянка, бръшлян, зимзелен, жасмин /смин/, скрипка, аспарагус, бял имел, звездиче.

Редки и защитени листопадни растения – странджанска боровинка, мушмула, кримски чай, пролетно ботурче/кукрек/, странджански дъб/лъжник/, кавказка иглика, източен лопух, конски босилек, битински синчец, снежно кокиче, мокреш /поточарка/.

Гъби – топлия и влажен климат в района благоприятстват за растежа на различни видове гъби в горите, храсталаците, ливадите и пасищата. Същевременно честите засушавания през лятото възпрепятстват масовото им появяване и правят района неустойчив за стопанското им ползване. Основните видове са: булка гъба/ченушка/, полска печурка, манатарка, пачи крак, сърнела/кокомар/, обикновена челядинка, майска гъба/челъдница/, бяла лютивя млечница/парливка/, масловка, червена млечница/рижийка/, гълъбки, коралки.

Лечебни растения

От флората на общината като лечебни растения, по смисъла на ЗЛР, могат да се считат 501 вида, принадлежащи към 94 семейства. Те представляват 37.7% от висшата флора и 70% от диворастящите лечебните растения в България. В зависимост от степента на застрашеност, част от фонда на лечебните растения – 54 вида (10%) се отнася към различни природозащитни категории:

- в Червената книга на България са включени 19 вида, като 5 са с категория “застрашен” и 14 с категория “рядък”;
- защитени със Закона за биологичното разнообразие са 20 вида;
- под специален режим на ползване са 30 вида, от които 20 са забранени за събиране за стопански цели от естествените находища и 10 вида са под ограничителен режим;
- в списъка на Конвенцията по международна търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES) – 16 вида.

На територията на общината в м. Качул съществува **дендрариум**.

В него на площ от 50 дка се отглеждат 140 дървесни вида, представители на европейската, азиатската и североамериканската флора.

7.2 Фауна

Малкотърновският район, попадащ в т.нар. “район на вътрешна Странджа” е един от най-богатите на животински видове в страната. Това е обяснимо като се имат предвид природните дадености и историческото минало на този край. Климатичните особености на района правят реално присъствието на европейски, малоазиатски и средиземноморски видове, а факта, че територията е оставала встрани от главните пътища от Европа за Азия, че района е далеч от активно замърсяващи производства е позволил животинският свят да съхрани високата си идентичност и богатство.

Особено значение имат редките и защитени видове, които според изследователите при безгръбначните включват 97 ендемични вида-12 реликтни и 138 редки. Земноводните и влечугите в района са около 30 вида, повече от половината от представените у нас видове от тези групи. Счите се, че по отношение на влечугите Странджа е на трето място в страната. Впечатляващо е и птичето богатство. Над района преминава пътя на прелета на птици от север на юг. Общината има международно значение на станция за грабливите и пойните птици (а може би и на зимовище за някои от видовете).. По данни от изследователи в района на Странджа се срещат над 261 вида птици, 68 % от установените видове в цялата страна. Броят на гнездящите птици е около 118, от които 14 са включени в Червената книга на България. Сред тях са черният щъркел, осоядът, малкият лешояд, скалният орел, горският бекас, гълъбът-хралупар, белогрбият кълвач, черният кълвач и др. Плътноста на гнездящите птици в страджанските дъбови гори е над 1500 бр./ кв.м., а в буковите гори с подлес от вечнозелени храсти – 1079 бр./кв.м. Най-голямо е богатството на гнездящите птици в района между М.Търново, Звездец и Стоилово, където гнездят 101 вида птици.

Относително най-богат видов състав има бозайната фауна – 66% от българската и 42% от европейската автохтонна сухоземна фауна (над 60% за едрите бозайници и прилепите и 35% за другите дребни бозайници – насекомоядни, зайцеподобни и гризачи). Описани са и 54 вида бозайници, като тази бройка ще се увеличи след като приключи и изследването на пещерите. В Червената книга са включени 6 вида, между

които златка, вълк, видра, пъстър пор. Популацията на видрата в р.Велека е най-добре запазената в Европа.

Дивечовите запаси в общината са добри, но са под оптималните за този район. Горите се обитават от видове като благороден елен, сърни и диви прасета.

За любителите на риболова интерес представляват р. Велека и притоците ѝ Айдере и Младежка. Условно реката може да бъде разделена на три зони:

- пъстървово-мрянова зона – от границата до вливането на р.Младежка под Петрова нива. Съществуват добри условия за речна пъстърва, но се срещат още речен кефал и кримска мряна; рибните запаси са ниски;
- мряново-шаранова зона – от р.Младежка до Царското кладенче; срещат се почти всички видове риби, установени в реката;
- третата зона не е на територията на общината.

В р.Велека се срещат 16 вида и подвида от 5 семейства, а именно балканска пъстърва, лупавец, речен кефал, малък речен кефал, лещанка, обикновена кротушка, кримска мряна, резовска брияна, малък морунащ, говедарка, горчивка, обикновен щипок, тревно попче и др.

Ниските рибни запаси се дължат най-вече на интензивния риболов и браконьерството, както и продължителните засушавания в периода 1991-1995 год. За възстановяването на запасите е необходимо извършване на зарибяване с балканска пъстърва и ограничаване на риболова за известен период от време.

Безгръбначната фауна е с проученост под 50%. Видовият състав на земноводните е скромна – 9 вида.

Странджа, намираща се както и цяла България на биогеографски кръстопът, притежава автохтонна флора и фауна, формирани от видове и групи от видове, произхождащи от различни биогеографски райони (Централна Европа, Средиземноморие, Мала Азия, Кавказ, Балкански полуостров) и с характерно присъствие в района. Дивата природа в общината е типична за района и същевременно уникална за Европа, което изисква необходимост от специални мерки за съхраняване на тази нейна характеристика.

8. РЕЗЕРВАТИ, ЗАЩИТЕНИ МЕСТНОСТИ, ПРИРОДНИ И ИСТОРИЧЕСКИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

8.1 РЕЗЕРВАТИ

ВИТАНОВО

Резервата е обявен със Заповед № 1113/03.12.1981 г. на КОПС при МС. Разположен е до северните склонове на главното Странджанско било по границата с Република Турция в землището на гр. Малко Търново и Бръшлян /на 9 км. от Малко Търново и на 5 км. от Бръшлян/ и е с площ 1112,4 ха. Района на резервата обхваща първична екосистема от гори от източен бук и източен горун с характерен подлес от южноевксински храстови и тревни видове. Средната възраст на насажденията е предимно от 80 до 110 години. Надморската височина е от 400 до 600 м., което обуславя съществената разлика на растителността в района от тази в другите странджански резервати /”Силкосия” и “Узумбоджак”/. На територията му са установени 462 вида висши растения /47 вида – дървета и храсти и 421 вида – тревисти растения/. С природозащитен статус са 23 вида, като с категория “рядък” са 20 вида, а с категория “застрашен” – 3. Голямо богатство са карстовите извори в Голямо и Малко Айдере и пещерните образувания – добре проучена е Братановата пещера. Във Витаново обитават всички видове диви животни, характерни за Странджа. Тук е

запазена едно от малкото естествени находища на благороден елен. В чистите води на Айдере се среща балканска пастърва.

СРЕДОКА

Разположен е в землищата на Малко Търново и Стоилово, съответно на 3 км. от М.Търново и 2 км. от Стоилово. Общата му площ е 607,8 ха и е обявен със Заповед 75/18.01.1989 г. Притежава 110,2 ха открити пространства от поляни и пасища. Територията му е силно атрактивна с много стръмни склонове и скални образувания по десния бряг на р. Айдере. Множеството меандри на реката се редуват с вирове, скални прагове и водопади, а бреговете са покрити с разнообразни дървета и храсти. Висока стойност има голямото находище от лавровишня и компактните групи от колхидски джел. Тук могат да се видят първични дъбови и букови гори, в които не са водени сечи поради недостъпните терени. По бреговете на р. Айдере съществуват впечатляващи лъжникови дървета.

БИОСФЕРЕН РЕЗЕРВАТ „УЗУНБУДЖАК”/ЛОПУШНА/

Най-големият и представителен резерват за Странджа. Обявен е със Заповед № 2245 от 13.12.1956 год. на Министерство на горите и горската промишленост върху площ от 2581,5 ха в землището на с. Сливарово.

Топографията на резервата е планинска и обхваща разнообразни географски форми, почвени и скални типове. Надморската височина е от 25 м. при вливането на р. Лопушница в Резвая, до 282 м. в западната част. Узунбуджак е типичен горски резерват. Преобладават дъбовите гори, над 60 %, но впечатляваща е и буквата формация, с големи площи, заети от странджанска зеленика. Изключителна стойност имат смесените горуново-благунови гори върху заравнените била /Димана, Пелеева бърчина/, с възраст над 200 години, височина 30-35 м. и диаметър над 1 м. Малко са растителните видове от странджанската флора, които не са представени в резервата. Тук се срещат обширни формации от зеленика с лавровишня и джел /1409 ха/, дъбови насаждения с чашкова звъника, горянче и калуна. Покрай лъките в долните части на склоновете не са рядкост впечатляващи дървета с диаметър 2-2,5 м. от лъжник, габър и цер.

Скалистите стръмни склонове по левия бряг на граничната р. Резовска са декорирани с интересни скални образувания, пропасти и пещери в андезитови, риолитови и варовикови скали.

8.2 ЗАЩИТЕНИ МЕСТНОСТИ

Защитена местност “Велека” – Обявена е със Заповед №76/18.01.1989 г. на КОПС с обща площ 1546,3 ха в землищата на селата Звездец, Бръшлян и Стоилово. Това е горното течение на реката, където тя пресича краста и образува множество меандри. Бреговете са скалисти, урвести с канари и пропасти недостъпни на много места. Горските склонове са покрити с първични сложни естествени дъбови и букови

гори, убежище на много гнездящи птици – лешояд, скален орел, черен щъркел и много бозайници, включително видрата.

Тази територия е особено подходяща и атрактивна за посещение от туристи, достъпна от м. “Ковач”, “Петрова нива”, с. Стоилово и м. Въжиево.

Защитена местност “Парория” – Разположена е между селата Заберново и Калово във водосборите на Заберска река и Казански дол. Обявена е със Заповед № 845/31.10.1991 г. на МОС. В защитената местност и около нея има множество параклиси в карстовата част на Пазлаците скалите крият много изненади и пещерни образувания. Горите са много стари, разновъзрастни с вековни дъбови дървета. В този район е и най-интересното, най-дебелото и вероятно най-възрастното дърво в Странджа – дъб благун, намиращо се в м. Тумбата край с. Заберново.

Защитена местност “Рудиново” – Обявена е със Заповед № 332 / 16.05.1991 г. на МОС в района на с. Сливарово в м. Патрона с площ 15,3 ха с цел опазване на представително, много добре запазено находище на странджанска боровинка. Разположено е в стара източно-букова гора със зеленика, в близост до тракийски некропол и рудник.

Защитена местност “Докузак” – Обявена е със Заповед № 845 / 31.10.1991 г. на МОС с площ 5,0 ха край гр. Малко Търново. Това е най-компактното от разпръснатите в този район находища на кримски чай, единствено в България на този застрашен от изчезване вид. Опитите за изкуственото му размножаване излязоха успешни, което дава възможност да се разшири в култура и използва като прекрасен тонизиращ чай. Мерките за защита на естественото находище са съдбовно важни.

8.3 ПРИРОДНИ И ИСТОРИЧЕСКИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

8.3.1 ПРИРОДНИ ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНОСТИ

Пещери и извори на р. Младежка – Обявени със Заповед № 4051 / 29.12.1973 г. на МГОПС с площ 8,3 ха. Обхващат силно разсечен карст с няколко пещери и карстови извори в м. Калето край с. Младежко.

Пещера Елината дупка – Обявена със Заповед № 206 / 23.03.1981 г. на КОПС с площ 5,3 ха в м. Бялата вода. Районът е частично нарушен при реконструкцията на пътя Бургас – Малко Търново.

Братанова пещера – Обявена със Заповед №206/23.03.1981 г. на КОПС. Обхваща площ 21,8 ха и е част от резерват Витаново. Пещерата е проучена и има висока спелеологична и археологическа стойност.

Тракийско скално светилище Камъка – Обявена със Заповед №206/23.03.1981 г. на КОПС. Обхваща площ от 0,2 ха. Намира се на 10 км. от града, край пътя Малко Търново – Граматиково в м. Каменска бърчина. Представлява комплекс от интересни скални образувания на редки за Странджа конгломератни скали, използван е в древността за тракийско светилище.

Синя хвойна – Обявена със Заповед № 1427/13.05.1974 г. на МГОПС. Обхваща площ от 2,0 ха в м. Градището край гр. Малко Търново, в която е защитено единственото находище на синя хвойна в най-високата част на българска Странджа. Формацията частично бе нарушена при извършените реконструкции в този район и залесявания с черен и бял бор.

Източен бук – Обявено със Заповед №1042/30.11.1984 г. на КОПС. Намира се в м.Разсклона край с. Заберново с хайдушки надпис на кората на дървото.

Дъб благун – Обявено със Заповед №1042/30.11.1984 г. на КОПС. Вековно дърво край с. Заберново.

Дъб благун – Обявено със Заповед № 775/28.03.1962 г. на МГТП. Намира се в м. Тумбата край с. Заберново – най-дебелото и атрактивно дърво в общината и на територията на парк “Странджа”.

Дъб летен – Обявено със Заповед № 775/28.03.1962 г. на МГТП. Намира се в м. Толпан край с. Заберново. Вековно дърво с обиколка 5,30 м. и височина 24 м.

Горун – Обявено със Заповед № 284/10.04.1981 г. на КОПС. Вековно дърво в м. Стоиловска чучурика край Малко Търново.

Летен дъб – Обявено със Заповед № 775/28.03.1962 г. на МГТП. Вековно дърво с обиколка 5,50 м., намиращо се в м. Тетрабаир край с. Звездец.

Благун – Обявено със Заповед № 1042/30.11.1984 г. на МГОПС. Вековно дърво /на около 1000 години/ с височина 21 м. и обиколка 5,50 м., разположено край с. Звездец в м. Тончов пъзлак.

8.3.2 ИСТОРИЧЕСКИ МЕСТНОСТИ

Петрова нива – Обявена със Заповед №2344/26.04.1971 г. на МГТП с площ 250 ха в землището на с. Стоилово. В тази местност е проведен конгрес на ВМОРО през 1903 г. за обявяване на Преображенското въстание. Живописната околност е заобиколена с отвесни скали и урви към р. Велека, покрити с останки от средиземноморски маквиси с редки и защитени растения.

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА

Икономическото развитие на община Малко Търново през последните години се характеризира с общите белези на икономическото развитие на страната като цяло. Във всички сектори на стопанството се извършва реструктуриране и приватизация на съществуващите държавни и общински предприятия, като при някои същата е вече факт.

Основен поминък на населението в общината е бил рудодобива и селското стопанство. Те са оказвали изключително благоприятно влияние на целия Странджански район, като са осигурявали пълна заетост на населението, стабилен инвестиционен поток и сравнително високи доходи.

Поради редица причини през последните години бяха закрити голяма част от промишлените предприятия, което доведе до демографски срив и рязко увеличаване на безработицата в общината. Особено тежко в това отношение се оказа закриването на Бургаски медни мини през 1992 год.

2. ПРОМИШЛЕНОСТ

2.1 ПРОИЗВОДСТВО НА ИНЕРТНИ МАТЕРИАЛИ

Наличието в Странджа на чисти карбонатни седименти обуславя съществуването на кариера за мраморизиран варовик и цех за печене на вар за строителни цели. Общо на територията на общината в тази област развиват дейност три предприятия с обща численост на заетия персонал 50 души. И трите предприятия са на територията на гр. Малко Търново, като наетата работна ръка е изцяло от града.

Основният представител на този отрасъл е **“БУРГАС – ВАР” ЕООД “Цех за производство на негасена вар – Малко Търново”**. Предприятието се намира на около 1 км. югоизточно от гр. Малко Търново и на 75 км. южно от гр. Бургас в местността “Пазлака” от възвишението “Пешова нива”.

Находище за варовици “Малко Търново” е проучено през 1969 г. Държавната комисия по запасите на полезните изкопаеми с протокол №1034 от 25.07.1972 год. е утвърдила геоложки запаси по категории и количества както следва:

- Категория А - 5472.9 х.м³ ;
- Категория В - 2717.0 х.м³ .

Находището се разработва от 1975 г. по открит начин, с пробивно-взривни работи. Прилага се транспортна схема с автомобилен транспорт и извозване на замърсените зони и отсевките на външни булдозерни депа.

Предприятието възниква с Решение на БОС на основание Заповед № РД-ТД-18/06.10.1992 г. на МТРЖП като ЕООД с държавно имущество “Бургас-вар” ЕООД, със седалище гр. Бургас. Държавата е собственик на 100 % от капитала до 2000 год. когато продава 80 % от дяловете си на “СМА-ВАР” ЕООД гр. София, а през 2002 год. продава и останалите 20 % от дяловете на същата фирма. Фирма “Бургас-вар” ЕООД е член на “СМА ГРУП ИНТЕРНЕТЪНЪЛ” – Холандия. Фирмата е сред водещите в България по производство на негасена вар и варовикови фракции. Тя има положително Решение по ОВОС №53-9 от 1997 год. за по-нататъшна производствена дейност на обект “Варови пещи” гр. Малко Търново.

В предприятието работят като постоянни работници 20 души. Процеса на производство е непрекъснат – работи се на три смени. Капацитета на пеща за печене на вар е 45 тона за 24 часа. От кариерата с площ 26 000 м³ годишно се добива около 20 000 м³ суровина и се произвеждат около 30 000 т. негасена вар.

Кариера за добив и обработка на мрамор и габро

Историята на добива на скално облицовъчни материали на територията на община Малко Търново води началото си от 1954 год. – разкрита самостоятелна кариера за добив на скални блокове в местността „Сушица”. Първоначалния обем на производството е бил около 30 куб.м. на месец.

От 1973 год. започва изграждането на предприятие за обработка на мраморни плочи и закупуването на машини за обработка на скално-облицовъчни материали. Година по-късно се поставя и монтира машина за полиране на мраморни плочи.

През 1977 год. се доставя най-модерната за времето си техника за добив на скални блокове /въжана резачка/ и за обработка на блоковете – бичеща машина тип „Струма”. Започва изграждането на новия цех за обработка на мраморни плочи и административна сграда. Същите са пуснати в експлоатация през 1979 год. и се ползват и до днес. През този период добивът на скални блокове е предимно от кариера „Малко Търново”. Разработвани са с цел проучване и кариерите „Шаренково”, „Катун”, „Сливарово” и „Изгрев”.

В началото на 1998 год. е закупена и въведена в експлоатация машина за рязане на мраморни блокове с диамантено въже. Производството на обрязани полирани мраморни плочи е достигало до 16 000 – 17 000 м², необрязани мраморни плочи – 22 000 м² и гранитни полирани плочи – 1 600 м².

С приватизацията на предприятието фирма „Скални облицовки” АД е поела задължение за бързо развитие на добива и обработката на мрамор и габро. Предвидени бяха инвестиции за доставка на високопроизводителни диамантени въжени резачки за добива, гатери за рязане и полиращи линии за обработка. Проучените запаси на скално-облицовъчни материали и наличието на цех за обработка, дават добра перспектива за развитието на този отрасъл.

Проблемното в отрасъла е реализирането на продукцията на наши и чужди пазари. Но независимо от сравнително ниския рандеман на блокове и плочи благодарение на изключителните якостни и декоративни качества, малкотърновския мрамор има добър пазар в страната. При подобряване качеството на полировката е възможна реализация и на външни пазари, което би увеличило производството, а оттам и броя на заетите работници в него. Това би оказало и благоприятно влияние, относно намаляване на безработицата в региона. Осъществени бяха контакти с клиенти от Армения, Полша, Германия, Чехия и САЩ.

В община Малко Търново голяма част от наличната работна ръка в близкото минало е била заета в добивната промишленост. Наличието на много висококвалифицирани флотьори, миньори и каменоделци, сега безработни, е една добра основа за ново развитие на добивната дейност в района. За съжаление в момента предприятието не работи.

Добива на фелдшпати се явява алтернатива за развитие на добивната промишленост и ангажиране на квалифицирания персонал, неизползваем към настоящия момент, следствие от закриването на рудодобива в района и реструктурирането на “БММ” ЕАД.

В настоящия момент “БММ” ЕАД е в ликвидация и извършва ликвидация на надземни руднични съоръжения и рекултивация на терени, засегнати от рудодобива в района. В началото на 2004 год. обособена част от “БММ” ЕАД – “Индустриални минерали” АД сключва концесионен договор за експлоатация на кварцфелдшпатовата суровина.

През 1998 и 1999 год. „Бургаски медни мини” ЕАД в съответствие с одобрения от министерството на промишлеността план за реструктуриране, извърши геолого-проучвателни и изследователски работи за доказване на запаси от фелдшпатови суровини. Геолого-проучвателните работи включват прокарване на проучвателни сондажи и канали. Проучвателните работи са съгласувани с РИОСВ – Бургас и МОСВ. За вземане на технологички проби са взети разрешителни от ГЛ – М.Търново.

Запасите на находище „Малко Търново”, участъци „Бърдце” /кварцфелдшпатовата суровина/ и „Гарваница” /кварцфелдшпатовата суровина/ са утвърдени от ДКЗ съответно с протоколи ННБ. Утвърдените запаси, както и състоянието им към 01.01.1999 год. са посочени в следващите таблици

Находище „Малко Търново”, у-к „Бърдце”

Категория на запасите	на	Мярка	Утвърдени запаси	Състояние на запасите	на
C1		т.	4873212	4873212	
C2		т.	2525990	2525990	

Находище „Малко Търново”, у-к „Гарваница”

Категория на запасите	Мярка	Утвърдени запаси	Състояние на запасите
В	т.	3 671 100	3 671 100
С1	т.	12 230 190	12 230 190
В+С1	т.	15 901 290	15 901 290

От няколко години БММ съвместно със специалисти от БАН и МГУ разработват технология за получаване на чисти, високоалкални фелдшпатови концентрати. Технологията ще позволи от новооткритите запаси след преработка във флотационна фабрика Малко Търново да се получават три търговски продукта: трошен фелдшпат, обезжелезен кварц-фелдшпатов концентрат и високоалкален флотационен фелдшпатов концентрат. На базата на проучените и потвърдени запаси от кварц-фелдшпатова суровина от находище „М.Търново”, използвайки наличната флотационна фабрика и хвостохранилище, ще се произвеждат фелдшпатови продукти и кварцов пясък. На територията на страната има едно проучено находище на фелдшпатови пясъци с два пъти по-ниско съдържание на алкали и значително по-високи съдържания на вредни компоненти. По този начин задоволяването с фелдшпатови продукти на керамичната, стъklarската и фаянсовата промишленост става главно чрез внос от Македония, Сърбия, Италия и Норвегия. Производството на фелдшпатови продукти в Малко Търново ще задоволи местния пазар.

Направените търговски проучвания, показват, че тези продукти могат да намерят стабилен пазар в Италия – страна крупен производител и износител на керамични смеси и изделия. Сключени са предварителни договори за износ, както с български фирми износители, така и с италиански търговски фирми. Добрите перспективи за експорта идват от качеството на суровината, ниските производствени разходи и сравнително близкото пристанище Бургас.

Реализирането на проекта ще подобри изключително много социално-икономическата обстановка в общината, тъй като ще разкрие много нови работни места и осигури поминък на населението. По тази причина община Малко Търново подкрепя проекта и ще съдейства неговото реализиране, като ще настоява пред МОСВ за изключването на терените за кариери от територията на ПП „Странджа”.

През 2004 год. предприятието е приватизирано и в настоящия момент се ликвидира.

Добив на строителни материали /пясък и чакъл за строителни цели/ се извършва главно от руслото и заливните тераси на р. Велека от Общинска дирекция „Благоустройство и комунално строителство – Малко Търново” и ЕТ „Димитър Киров – 45”. Те се използват за направа на бетон в бетоновия възел в гр. Малко Търново. Предвид увеличаващото се строителство в района се очаква увеличаване на дибива.

2.2 ХРАНИТЕЛНО – ВКУСОВА ПРОМИШЛЕННОСТ

Почти всички фирми в тази област са малки, а формата на собственост е изцяло частна. Основно стопанските единици в подотрасъла са свързани с производството на хляб, хлебни и сладкарски изделия.

На територията на общината производството на хляб и хлебни изделия се разделя между Всестранна кооперация “Илия Бояджиев” и фирма ЕТ “Янаки Градев” Малко Търново, а сладкарски изделия произвежда фирма ЕТ “Ричи – Румяна Атанасова”.

ВК “ИЛИЯ БОЯДЖИЕВ”

Създадена на 03.02.1947 год. след обединяването на пасивите и активите на всички съществуващи на територията на гр. Малко Търново кооперации.

Дейността на ВК “Илия Бояджиев” се разпростира на територията на цялата Малкотърновска община. В структурата работят 72 души. Кооперацията е развила и осъществява дейностите хлебопроизводство, търговия на дребно, производство на хлебни изделия, ракиеизваряване, дърводобив, изкупуване, транспортни и др. услуги.

Кооперацията стопанисва и осъществява дейността си чрез 27-те си търговски обекта – 14 в гр. М. Търново, 2 в с. Граматиково и по 1 в останалите 11 населени места. С помощта на петте налични товарни автомобили кооперацията извършва зареждането на обектите си 3-4 пъти седмично.

ВК “Илия Бояджиев” е основен производител и доставчик на хляб и хлебни изделия за Община Малко Търново. Разполага с хлебозавод и пекарна в гр. М. Търново и фурна в с. Граматиково. ВК съумява да снабдява ритмично с хранителни продукти населените места в общината.

Хлебозавода в град Малко Търново съществува от 1976 год. Капацитетът му е 12 000 бр. дневно при двусменен режим на работа. Годишното производство е 1 000 000 броя хляб. В настоящия момент се реализира проект за модернизация, който ще осигури възможност за задоволяване потребностите на по-голям район.

Пекарната за производство на закуски е с годишна производителност 75 000 броя тестени изделия.

Фурната в с. Граматиково произвежда хляб за задоволяване нуждите на населеното място. Годишното производство е в размер на 120 000 хляба.

ЕТ “РИЧИ – Румяна Атанасова”

На територията на гр. М. Търново фирмата е изградила обект – “Сладкарски цех за производство на сладкарски изделия – вафли, локум и др.”. Капацитетът на производството е 700 кг. на ден готови изделия. Обекта разполага със собствена материална база в промишлената зона на града. Фирмата осигурява постоянна ангажираност на 35 души. Поела е политика за увеличаване асортиментите на сладкарските изделия и броя на наетите в производството.

Фирмата е създала собствено търговско име и успешно реализира продукцията си, както на вътрешния, така и на външни пазари.

2.3 ДЪРВОДОБИВ И ДЪРВООБРАБОТВАНЕ

Друг важен за общината отрасъл е дърводобива, обусловен от факта, че по-голямата част от територията на общината е заета от горски фонд. Съществуват предприятия за обработка на дървен материал и паркетна фабрика край село Граматиково.

На територията на община работят следните дърводобивни фирми:

- „Странджа лес 2000” АД;
- „БРОД - ДА” ООД;

- ЕТ „Вили – Зоя Месъова”;
- „Дъбрава” АД Бургас;
- „Агролес – Димов” ЕООД;
- „Радиор” ООД;
- ЕТ „Силес”;
- „Кроношпан-България” ООД и др.

Паркетната фабрика “ИВКОМ” ЕТ Иван Герджиков край с. Граматиково започва дейността си през 1994 год. Към фирмата работят 19 души. Дейността на фирмата е свързана с производството на паркет. Реализация на продукцията е 100 % в чужбина – Франция, Гърция, Англия. Производството е приблизително 3 000 кв.м. Работи с вносен материал. Разполага със собствена база за сушене – капацитет 120 куб.м. паркетни дъски. Работи с ширина на паркета до 130 мм., дължина до 1400 мм. и дебелина 22 мм. – такъв в България другаде не се произвежда. Към настоящия момент не се предвижда увеличаване на производството. Проблем на фирмата е работната ръка, района е с население в по-голямата си част в надтрудоспособна възраст. Работниците, работещи в предприятието са приходящи - от други населени места.

През последните години се потвърди тезата, че приватизацията не винаги е най-удачния вариант за стабилизиране на предприятията. Такъв е примера с „Адара” ЕАД – предприятие за производство на козметика. В момента фирмата е в ликвидация.

За устойчив вариант се счита пренасочването на местната икономика към производства, базирани на местни висококачествени и възстановими ресурси и развитие на дървообработващата, хранителновкусовата промишленост и местните занаяти. Поради икономическата ситуация в страната и региона, липсата на пазар и стимули, нарастващото обезлюдяване, проблеми с реорганизацията на настоящия етап и др. развитието на тези отрасли не може да се счита за устойчиво. Същевременно те представят реална възможност за устойчиво генериране на приходи за местното население и реинвестиране в опазването на наследството на територията, без действително да застрашават природната среда.

3. СЕЛСКО СТОПАНСТВО

Географското положение на общината я характеризира като полупланинска територия, оставаща встрани от икономическите и транспортните коридори.

Селскостопанският фонд е 160 690 дка, който представлява 24% от територията на общината. Преобладаващата категория на почвите на ССФ е от 5-та до 8-ма. Ниската категоризация на земята е довело до изоставянето на част от земеделските земи, особено тези, намиращи се на наклонени терени. Земеделските парцели са малки, което не позволява ефективна обработка. Мерите и пасищата са 48 779.037 дка, което представлява 35% от общия селскостопански фонд.

На територията на общината има 684 409,756 дка гори, които се стопанисват от три Държавни и едно общинско лесничество. Разпределението на горския фонд е както следва:

- гори на Държавните лесничества 594 480,765 дка;
- гори Общинска собственост 88 179,478 дка
- гори на частни стопани 1 749,513 дка

Дървестните видове, които преобладават на територията на Община Малко Търново са дъб, бук, цер, габър, бял и черен бор.

Най-голямо разпространение имат канелено-горските почви, които се разделят на два подтипа - излужени и оподзолени. Излужените са подходящи за отглеждане на бобови и етерично-маслени култури, а оподзолените за трайни насаждения.

Наклонените терени са предпоставка за образуване на повърхностни води и ерозиране на голяма част от обработваемите земи.

Преобладаващата част от територията на община М. Търново попада под влиянието на преходно-континенталния климат. Средномесечните температури на въздуха през зимата са около 0 градуса . Снежната покривка е около 30-40 см . Пролетта закъснява с около 15-20 дни, есента е топла и суха, разпределението на валежите е неравномерно. През лятото температурите варират между 25-30 градуса.

На територията на общината няма регистрирана земеделска кооперация.

В продължение на 6 години в района на Странджа в землище Звездец работи фирма ЕТ”Марина шума”- Тодорка Николова. Дейността, с която се занимава фирмата е изкупуване, събиране, съхранение и обработка на билки, диворастващи видове и гъби. Фирмата осигурява работа на 5 работника почти през цялата година, а през активния сезон на събиране на билки, дава прехрана на голяма част от безработните в селото.

В тази насока може да се помисли за изкупвателни центрове за билки и гъби в Малко Търново и Граматиково, като по този начин ще се ангажира една част от безработното население.

Характерна особеност в процеса на възстановяване на земеделските земи са малките парцели. Липсват едри земеделски стопанства . Земеделската земя се разпределя както следва :

- Частни стопани - 96466,092 дка
- Общинска собственост - 7910 дка
- Държавен поземлен фонд - 1825,354 дка
- Религиозни организации - 240 дка
- Временно стопанисвана от общината - 154016,082 дка

3.1 Поземлена реформа

Общинската служба “Земеделие и гори” Малко Търново обхваща 13 бр. землища, на обща площ от 783 672 дка, от която земеделска земя 232 938 дка.

Изпълнението на техническите дейности, свързани със земеразделянето бе възложено на фирма “Бургаски териториален кадастър”- ЕООД.

В общината през 2002 год. е възстановена собствеността на 5 бр. собственици в съществуващи и възстановими стари реални граници в размер на 24 дка , в изпълнение решения на Районен съд Малко Търново и Бургаски окръжен съд.

Извършено е трасиране на 15 бр. имоти на площ от 48 дка. От тях 22 дка са имоти възстановени по чл.10б, ал.5 и §9 от ЗСПЗЗ.

На общината по Решение на Малко Търновския районен съд и Пловдивския апелативен съд са възстановени 10 000 дка, в землищата на с.Граматиково, Заберново и Визица. Скиците на общинските имоти и тези “стопанисвани от общината” са предоставени на общинска администрация - отдел “Общинска собственост” - за стопанисване и управление.

До сега със съдебни решения на основание чл.14,ал.3 и 4 от ЗСПЗЗ са възстановени - 135.8 дка.

Протоколите за въвод и скиците на землищата с изтекъл 10-годишен срок/те са Бръшлян, Евренозово и Стоилово/ са предадени на Община Малко Търново за стопанисване на имотите, а това в декари е :

- с.Бръшлян – 318 броя имоти за 1 804.850дка.
- с.Евронозово – 678 броя имоти за 9 604.146дка.
- с.Стоилово – 842 броя имоти за 10 444.043дка.

Характерна особеност в процеса на възстановяване на земеделските земи са малките парцели, които много често са и под един декар, което затруднява механизиранията им обработка. Липсват и случаите на собственост на земя над 200, 300 до 500 дка.

По процеса на обезщетяване на собствениците по ЗСПЗЗ до момента са създадени 136 бр. преписки за 1129 дка. земя. Решенията на ПК за определяне правото на обезщетение са на обща стойност 379 842 лева. Общата стойност на издадените удостоверения за притежаване на поименни компенсационни бонове са за 130 750 лева. Решенията на ПК за обезщетение със земя са 8 бр. за 65 дка. Собствениците са въведени във владение.

В ОС “ЗГ” бяха получени от представителя на Централния регистър на компенсаторни инструменти - гр.Бурас 81 бр. депозитарни разписки на собственици на компенсаторни бонове, за които бяха издадени решения за обезщетения. Собствениците са уведомени и службата има готовност за връчване на разписките.

През 2002 год. на основание чл.27б, ал.4 от ППЗСПЗЗ за правото на лицата, чиято собственост върху земеделските земи е възстановена с план за земеразделяне, са издадени 3 бр. компенсационни бонове на обща стойност 33829 лв.

През 2005 год. бяха сключени 11 договора с общината за отдаване под наем на 2217.273 дка. земя, във връзка с пилотната схема за развитие на необлагодетелстваните райони.

През годината бяха въведени данните от анкетните карти на стопанствата за добив на краве мляко. Анкетиранията стопанства в общината са 65 броя.

За периода октомври 2001 год. - октомври 2002 год. на територията на община Малко Търново са сключени 16 сделки със земеделски земи за 250 дка в следните землища:

ПАЗАР НА ЗЕМЯТА 2005г.

I. СПРАВКА ЗА СДЕЛКИТЕ СЪС ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ ПО ЗЕМЛИЩА В ОБЩИНА МАЛКО ТЪРНОВО, ОБЛАСТ БУРГАСКА

№ по ред	ОБЩИНА Землище по имоти	Брой сделки по имоти	Категория на земята I II III IV V VI VII VIII IX	Продадена земя декари	Цена на декар лв/дка		Начин на трайно ползване НТП	Достъпна пътна
					от(мин.)	до(макс.)		
1.	гр.Малко Търново	080221	V	0.166	250		Нива	380м.
		000477	-	667.312	22.50		Хвостохранилище	500м.

План за развитие на Община Малко Търново 2007 – 2013 г.

2.	с.Близнак	060010	VIII	9.000	20	Нива	4200м.
		017019	V	10.996	50	Нива	600м.
		010060	VII	1.497	67	Лозе	3000м.
		041013	VII	4.999	50	Нива	1800м.
		058005	VII	10.000	25	Нива	3800м.
		033008	IV	11.999	78	Нива	1900м.
		019010	X	0.800	78	Нива	120м.
		000207	IV	2.761	78	Нива	0м.
		016007	III	22.999	87	Нива	1300м.
3.	с.Бръшлян	010064	VIII	1.284	23	Нива	100м.
		010156	VIII	1.435	348	Нива	
4.	с.Бяла вода	067014	VII	45.500	22	Нива	280м.
		026003	IV	8.600	28	Нива	0м.
		045040	VII	1.000	1300	Нива	0м.
5.	с.Визица	000381	V	10.143	3000	Нива	170м.
		028026	V	5.000	61	Нива	1600м.
		037015	IV	4.967	61	Нива	2400м.
		000187	V	14.151	3000	Нива	180м.
6.	с.Граматиково	027015	III	10.000	24	Нива	0м.
		027017	VIII	4.865	24	Залесена територия	300м.
		027018	III	3.768	24	Нива	120м.
		027034	III	14.367	24	Нива	70м.
		034021	VII	4.000	24	Нива	2200м.
		027016	III	8.742	24	Нива	250м.
		096008	III	3.000	360	Изоставена нива	450
		029113	IX	5.000	12	Нива	230м.
		025012	-	9.399	426	Залесена територия	320м.
7.	с.Евренозово	015009	VII	24.00	20	Пасище,мера	574м.
		018004	VII	13.015	20	Пасище,мера	472м.
		020013	VII	5.316	20	Пасище,мера	306м.
		031083	VIII	5.001	20	Пасище,мера	385м.
		000635	VII	13.007	20	Пасище,мера	220м.
		029026	IV	10.711	20	Пасище,мера	0м.
		031029	VII	8.001	20	Пасище,мера	856м.
		028013	VIII	10.501	26.50	Нива	80м.
		031068	VIII	14.999	26.50	Пасище,мера	246м.
8.	с.Звездец	025021	III	6.999	106	изоставена нива	2600м.
		042005	III	5.999	106	Нива	120м.
		044008	III	12.000	106	Нива	20м.
		052022	III	27.995	106	изоставена нива	530м.

		062037	III	6.000	106	изоставена нива	1000м.
		034008	III	7.001	106	изоставена нива	2100м.
		052009	III	7.002	106	изоставена нива	120м.
9.	с.Младежко	000109	IV	2.225	44	Пасище,мера	0м.
		011044	IV	3.007	28	Нива	50м.
		067008	-	11.400	28	Залесена територия	3050м.
		067012	-	13.602	28	Залесена територия	2800м.
		057006	III	2.200	28	Врем.неизползвана нива	2300м.
		060003	V	19.747	28	Врем.неизползвана нива	1700м.

ВСИЧКО: **12** - **3000** **51бр.** **III-X** **1127.5**
нива,изоставена нива, **0м. – 3800м.**

врем.неизползвана нива, пасище,мера,залес.терит.

Най общата оценка е, че пазара на земята е слабо развит. Основните причини са следните:

➤ Най-често се търси земя с определена характеристика и местоположение - край главен път или река. На това конкретно търсене предлагането е ограничено. Общият размер на продадените имоти възлиза на 1127.5дка с водещи VII-VIII категория и с местоположение Граматиково,Евренозово и Близнак.

➤ Селищата в региона са обезлюдени и няма заинтересованост от развитие на земеделско производство;

➤ Специфичните природо-климатични условия на региона определят ниска рентабилност на земеделското производство;

➤ Преобладаващата част от възстановената собственост е на няколко наследници.Исключение е даден парцел да е на един собственик;

➤ Ниска пазарна цена на земята;

➤ Надробеност на земеделските земи при възстановяване на собствеността, а търсенето на земя е за масиви над 100дка.

Разширяването на пазара на земеделските земи е в тясна връзка с развитието на земеделското производство.

Бъдещето развитие на земеделското производство и създаване на ефективни стопанства могат да предизвикат раздвижване на пазара на земята. Това не може да стане без интервенционните механизми на държавата, които ще регулират рисковите фактори в земеделието.

3.2 Животновъдство

Ниската категория на земеделската земя, наличието на мери и пасища, както и на гори изключително благоприятства развитието на животновъдството на територията

на общината. В Община М. Търново се отглеждат всички видове домашни животни - говеда, овце, кози, свине, птици.

Справка за броя на животните в Община Малко Търново
(м. Октомври 2005 год.):

Говеда		Свине		Овце			Кози	
Общо	Крави	общо	Свине-майки	Общо	майки	дзвиски	Общо	Майки
648	370	1 695	424	2 933	2 424	208	1 968	1 728

Птици			Впрегатен добитък				Зайци	Пчелни кошери
Общо	Бройлер и	Носачки	Общо	Коне	магарета	Мулета катъри		
9 631	4 040	4 635	349	136	194	19	924	2 964

Липсват големи животновъдни ферми. Животните се отглеждат в семейни ферми. Въпреки добрите грижи на производителите за отглеждането на животните, остро се чувства липсата на достатъчни познания в храненето и отглеждането им, което се отразява върху качеството на продукцията .

Рязко е спаднало производството на фуражи, особено зърнени. Голяма част от зърнените груби фуражи /слама/ се доставят от общинския център и Бургас, като транспортните разходи сериозно оскъпяват отглеждането на животните.

Влошен е породния състав при животните - крави и овце, като се чувства особено осезателно невъзможността на държавата да обхване развъдно-подобрителната работа в малките стада от крави и овце. Всичко това се отразява върху крайно незадоволителна продуктивност от кравите и овцете. Възпроизводственият процес се извършва безконтролно със случайни нетестенирани мъжки разплодници.

Минимален, но и постепенно нарастващ е броят на регистрираните земеделски производители по Наредба №3 / 29.01.1999 год. До настоящия момент регистрираните земеделски производители на територията на Община Малко Търново са 45 бр. От тях с нова регистрация 13 бр., с пререгистрация 32 бр. Преобладаващата част от регистрираните земеделски производители отглеждат животни.

Специфичността на Странджанския район , липсата на изкупвателни центрове за мляко и млекопреработвателни предприятия, са основните фактори водещи до намаляване до минимум на интереса за регистрация на земеделски производители.

Няма фирми , които да изкупуват млякото, угоените животни, кожата от тях също. Разчита се на случайна продажба от нелицензирани търговци , които ги изкупуват на много ниски цени. Липсва сигурен пазар за реализация на произведената продукция, няма изградено тържище на територията на общината. Вълната от овцете няма пазар и се изкупува на много ниска цена 5-6 пъти по-ниски в сравнение с 1987 год. Частични закупувания има от страна на нелицензирани търговци и то на много ниски цени.

Усложнена е и епизоотична обстановка поради безконтролното движение на животни, необхванати при имунизации, неспазването на редица зооветеринарни изисквания. През 2005 год. в сравнение с предходните години са положени значителни

усилия за подобряване на епизиотичната обстановка, имайки в предвид, че общината ни е гранична и рискова в това отношение.

3.3 Растениевъдство

На територията на община Малко Търново растениевъдството е отрасъл, който е слабо застъпен. Една от причините е ниската категория на земи на територията на общината. Преобладават земи от V – VIII-ма категория. Друга причина е липсата на земеделски кооперации.

През последните години се наблюдава тенденция към увеличаване на пустешите земи, въпреки мерките които се предприемат от Министерство на земеделието и горите. Площа на обработваемите земи е едва 113 646.802 дка. Кое е 14.5 % от общата площ.

Изводи към раздел селско-стопанство:

- Съществуват условия за развитие на екологично земеделие;
- Слабо се използва съвременната техника в селското стопанство;
- Липсва маркетинговия подход и дългосрочното планиране при фермерите, има нарушена връзка “наука”-производство;
- Липсва сигурен пазар за реализация на произведената продукция, няма изградено тържище на територията на Общината;
- Намалява броят на животните, няма големи животновъдни ферми;
- Следва да се проучат добре възможностите за устойчиво използване на билки, горски плодове, гъби и др.;
- Сградния фонд и техниката са амортизирани;
- Липсват сдружения на земеделските производители;
- Влошен е породния състав на животните.

Реални възможности за развитие в нашият планиски район имат следните дейности :

- животновъдство;
- пчеларство;
- екологично земеделие;
- селски, еко и ловен туризъм;
- добив и преработка на дървесина;
- изкупуване, съхранение и обработка на билки, диворастващи видове и гъби.

4. ГОРСКО СТОПАНСТВО

Горския фонд на територията на община Малко Търново е с обща площ 684 409 дка. Разпределен е равномерно по цялата територия на общината. Лесистостта (съотношението на горския фонд към общата територия) на общината е 71 %, която е по-голяма от тази за страната – 33,4 %.

Разпределението на горския фонд е както следва :

Буков високобонитетен за превръщане (БВП) - 342,5 ха;
Зимен дъбов средно и ниско бонитетен за превръщане (ЗДбСрНП) - 1088 ха;
Благунов средно и нискобонитетен за превръщане(БлСрНП)-116,2 ха;
Смесен средно и нискобонитетен за превръщане (СмСрНП)-390,2 ха;
Акациев (А) - 51,5 ха;
Стопански клас за реконструкция (Р) - 989,2 ха;

в) Санитарно състояние на горите:

През последните години се появи масово съхнене на горите в Странджа. На територията на ДЛ М.Търново то е по-слабо проявено, поради по-голямата надморска височина и по-влажния климат.

При иглолистните се наблюдава съхнене по черния бор, съхнене и рак по белия и съхнене по дугласката (в много слаба степен). Всички иглолистни култури, разположени на надм. височина 200 - 250 м пострадаха масово от снеголома през зимата на 2000 - 2001 година, като получиха поражения от 10 до 90 %. При широколистните основното заболяване е съхнене на дъба, съпроводено на места с нападение на полупаразитния храст черен имел. През последните 5 години се появи съхнене по цера и по бука.

Лов, риболов и билкосъбиране:

а) Лов - лова е разрешен на цялата територия на лесничеството, с изключение на резерватите. Територията за лов е разделена на държавен ловностопански район и ловностопански райони на ловните дружинки на град М.Търново и селата Бръшлян, Стоилово и Сливарово. Има искане и за предоставяне на територията на ловните дружини в село Граматиково. Международен ловен туризъм не се развива, тъй като няма условия.

б) Риболов - риболова е слабо развит от една страна поради ниските рибни запаси в природно лишената от водоеми територия, липсата на изкуствени водоеми, а от друга страна - малкото на брой регистрирани риболовци.

в) Странични ползвания - събирането на билки и гъби за промишлени нужди е слабо развито и инцидентно, от една страна поради липса на големи масирани находища и от друга поради ограниченията, наложени от ПП "Странджа"

Приходи, работна сила, заети лица:

Държавните лесничества са третостепенни разпоредители с бюджетни средства и нямат собствени приходи.

Дърводобивните и лесокултурни дейности се отдават на ползватели и изпълнители, които ги извършват със свои или на подизпълнители работници. За първи път през 2003 година лесокултурната дейност се извършва от самото Държавно лесничество в рамките на Националната програма "От социални помощи към осигуряване на заетост". Назначени бяха 27 работника по програмата и 20 работника извън програмата/2003 г./. Организацията на посочените дейности беше такава и през 2004 и 2005 год. Служителите в ДЛ М.Търново са 32 човека.

Транспортни условия - пътища. Освен пътищата от държавната пътна мрежа, лесничеството разполага с 47,1 км собствени стабилизирани горски пътища . Наличната пътна мрежа не е достатъчна, освен това по-голямата част от нея е в лошо състояние и се нуждае от ремонт.

Държавна дивечовъдна станция с.Граматиново

Общата горска площ в района възлиза на 21 071 ха в т.ч 20 390 ха залесена.

По собственост горите се разпределят както следва:

- ДГФ	- 18 556 ха
- Общински гори	- 1 761 ха
- МОСВ /резервати/	- 750 ха
- Частни лица / възстановени ниви	- 4 ха

ВСИЧКО : 20 071ха

Горите на ДДС са разположени в долната лесорастителна зона - зоната на широколистната растителност, във вътрешната част на Странджа планина. Основните лесообразуващи видове са зимния дъб, благуна, източния бук, цера. В състава на насажденията взимат участие още габъра , мъждряна , трепетликата, брекината , липата и др. района е характерен и представлява интерес в научно и туристическо отношение с наличието на изключително интересна медитеранска и понтийска растителност, с голям брой ендимити, редки и защитени видове и растения като мушмулата, дафнето , калуната, странджанската зеленика, боровинката и много други.

Внесените по пътя на залесяването иглолистни: черен бор, бял бор, дугласка и др. са едва 3%.

Горите са разположени в землищата на селата Граматиново, Визица , Заберново, Бяла вода и Калово на община Малко Търново и селата Българи и Кондолово на община Царево. Района е свързващо звено и граничи с всички лесничейства в Странджа планина - Царево, Малко Търново, Звездец и Ново Паничарево.

Характеристика на горите на ДГФ:

а/ обща площ 18 556 ха в т.ч:

- гори със стопанско предназначение;
- гори със специално предназначение ;

С обявяването през 1995 година на Природен парк "Странджа" и изработените планове за управление , всички гори в района попадат в категорията на гори със специално предназначение. Основните насоки са свързани с екологосъобразното им стопанисване, многоцелево ползване, възпроизводство и опазване на горските ресурси.

Б/ разпределение по стопански класове:

- иглолистни	3,2%
- широколистни , високостъблени	91%
- за реконструкция	2,3%
- издънкове за превръщане	3,4%
- нискостъблени	0,1%

От изнесените данни е видно, че най-голямо е участието на широколистните високостъблени гори, като участието на останалите е незначително.

В/ средни таксационни показатели:

- възраст /средна/ -76 години
- средна пълнота - 0,76
- запас на 1ха - 176 куб.м
- среден годишен прираст на 1ха - 3,15 куб.м
- общ среден годишен прираст 60 480 куб.м
- общ запас - 3368450 куб.м

г/ ползване на горите:

В лесоустройствен проект от 1997 г. се предвижда годишно ползване в размер на 51 000 куб.м стояща маса, което е значително по-малко от средния годишен прираст на горите. Действително отсеченото за 2002 г. е 20 260 куб.м. През 2003 г. сечта беше около 28 000 куб.м заедно с дървата за местното население. За 2004 год. по лесоустройствен проект бяха изсечени 32 110 куб.м. стояща маса и 27 223 куб.м. лежаща маса. Добива беше 30 796 куб.м.

С приемането на проекта на плана за управление на парк “Странджа”, ползването на горите и по-специално от зрелите насаждения, ще намалее.

д/ възобновяване и залесяване

Основния метод на възобновяване на горите в района е този на естественото възобновяване. Правилното извеждане на главните сечи е гаранция за тяхното възобновяване по естествен път.

През 2004 год. в ДДС с. Граматиково не е извършвано залесяване.

Отглеждането на младите насаждения има изключително важно значение за подобряване състоянието на младите гори и увеличаване на тяхната продуктивност. Сега се отглеждат около 2500 дка, в резултат на което в м. Уеново, Папазова нива, Горначево, Приево, Каловски Св.Илия и др. са формирани елитни млади горски насаждения. През 2004 год. са отгледани 2400 дка. млади насаждения.

е/ ловно стопанство

През 2002 год. бившето Държавно лесничейство Граматиково беше обособено като Държавна дивечовъдна станция - Граматиково. Към ловната площ на стопанството се прехвърлиха 12 297 ха от Държавно лесничейство Ново Паничарево. Сега общата ловностопанска площ възлиза на 29 500 ха.

Основния вид дивеч са благородния елен, сърната и дивата свиня. В резултат на взетите мерки за опазване на дивеча, денонощната охрана и засятите дивечови ниви, станаха причина за бързото увеличаване на числеността на дивеча:

➤благороден елен - 186

➤сърна - 324

➤дива свиня - 487

През 2003 година бяха поставени основите на ловния туризъм. Интересата се увеличават непрестанно, а това съответно води и до увеличаване на приходите за ДДС.

ж/ приходи от горите и работната сила

Основните приходи от горите са тарифните такси. За 2002 г. са внесени 232 000 лв., за 2003 - 387 625 лв., а за 2004 год. – 366 364 лв. Реализирани са и приходи от стопанска дейност в горите /дърводобив/ и международния ловен туризъм.

През 2002 и 2003 г. значителни инвестиции са вложени за подобряване материалната база и пътищата. Реконструиран е основния горски кантон “Петрова поляна”, подобрена е базата в м.Качул. През 2004 год. инвестициите бяха в размер на 86 000 лв., които послужиха за подобряване на материалната база и обновяване на авто парка на ДДС.

С обособяването на ДДС и започването на стопанската дейност, значително се увеличиха и работещите в управлението, охраната на горите и производството. В момента числения състав на персонала е 54 човека.

з/ гори, природна среда и туризъм

Основен елемент във формирането на природния ландшафт в района имат горите. Те покриват около 70% от територията на района. Състоянието на горските насаждения е добро. Те са обект не само за стопанската дейност, но имат значение и за развитието на туризма. В тази насока ДДС - Граматиково започна оформянето на интересни горски кътове в местността Качул, Диов врис и др.

В процес на изграждане е втората фаза на дендрариум "Качул", където са събрани видове от цялата растителност на Странджа планина.

Основен проблем за развитието на горското и ловното стопанство и за туризма се явява крайно недостатъчната и в лошо състояние пътна мрежа. Необходимо е целево предвиждане на средствата за изграждане на пътища и тяхното постоянно поддържане.

Дирекция „Общински гори” - Малко Търново

1. Общата площ на стопанисваните от Дирекцията гори е 8 819,5 ха.

2. Териториална локализация и организация на ОГФ:

Разпределението на фонда е както следва :

ДЛ "Малко Търново" - гр. Малко Търново, с. Стоилово, с.Сливарово, с.Бръшлян – 3 923,5 ха

ДЛ "Звездец" - с. Звездец, с.Евренозово, с.Близнак, с. Бяла вода – 3 135 ха;

ДДС "Граматиково" - с.Граматиково, с. Визица, с. Заберново, с.Калово – 1 761 ха.

3. Видов състав, произход:

Дъб (сдб, бл)	- 59% - 84963 м ³	
Източ.бук	- 18 %	- 260640 м ³
Цер	- 14 %	- 206975 м ³
Иглолистни	- 7 %	- 103270 м ³
Др. широколистни	- 2%	- 25000 м ³
семенни високостъблени	- 55 %	- 5370ха
издънкови	- 8 %	- 368 ха
изкуствени култури	- 7 %	- 752 ха

4.Приходи от горскостопанска дейност, работна сила - заети лица:

През 2004 год. от Дирекцията бяха извършени следните лесокултурни дейности :

- залесяване - 97 дка. засети с дъбов жълъд;
- попълване на горски култури – 165 дка с дъбов жълъд;
- окопаване на горски култури - едногодишни 89 дка., двугодишни – 52 дка., тригодишни – 176 дка.
- почистване на площи за почвоподготовка – 67 дка.

Една от основните дейности на дирекцията и през 2004 год. беше задоволяване на местното население и учреждения към общината с дърва за огрев и строителен материал. Бяха добити и предоставени за ползване от населението 5 973 пр.куб.м. дърва.

Общото количество на добитата дървесина през годината е :

- иглолистна - 4 306 куб.м стояща и 2 422 куб.м. лежаща маса;
- широколистна - 16 828 куб.м. стояща и 11 209 куб.м. лежаща маса;

Приходите, реализирани от дирекцията са основно от продажба на дърва и дървен материал и са в размер на 132 590 лв.

Основните клиенти-ползватели с които работи дирекцията са : „Агролес-Димов” ЕООД, „Брод-ДА” ООД, „Странджалес 2000” АД, „Радиор” ООД, ЕТ „Силес”, „Кроношпан-България” и др.

Към дирекцията работят 14 служители и работници, а за извършване на лесокултурните мероприятия допълнително са назначени 12 човека.

5. Транспортни условия - до голяма степен горските масиви са достъпни чрез горски пътища. Действащият лесоустройствен проект на ДЛ Малко Търново посочва дял от около 15 % за недостъпни горски масиви.

Има концепция , в която е заложено строителството на 10 км горски пътища, както и отпускането на допълнителни средства за отремонтването на вече направените пътища.

Една от основните задачи в развитието на общината през периода си остава стопанисването и управлението на общинските гори. Основното в дейността на дирекцията е продължаване на започналото залесяване на ерозирани терени, попълване на изредени култури и добив на дървен материал за нуждите на населението и промишлеността, продължаване на започналата лесокултурна дейност : окопаване на горски култури, почистване на площи за почвоподготовка и отглеждане на млади насаждения.

ДЛ “ЗВЕЗДЕЦ”

I. Държавно лесничейство “Звездец” е с обща площ – 20 656 ха, от които :

- общо залесена - 18 889 ха;
- горски пасища - 246 ха;
- незалесена площ - 1 767 ха;

1. Според собствеността на горите площта на лесничейството се разделя както следва:

- държавен горски фонд /ДФГ/ - 17 308 ха;
- общински горски фонд /ОГФ/ - 3 153 ха;
- частен горски фонд /ЧГФ/ - 213 ха

2. Преобладаващи видове гори:

- широколистни високостеблени - 13 484 ха;
- иглолистни култури - 1 164 ха;
- реконструкции - 2 100 ха;
- издънкови за превръщане - 2 139 ха;
- нискостеблени - 2 ха;

3. Преобладаващи дървесни видове:

- дъб - 11 490 ха;
- цер - 3 673 ха;
- габър - 1 658 ха;
- източен бук - 750 ха;
- черен бор - 903 ха;
- бял бор - 243 ха;
- други широколистни – 172 ха;

4. Стопански класове :

- иглолистни култури - 1 292,2 ха;
- дъбов високобонитен ст.клас - 2 910,1 ха;
- дъб.средно и ниско бонит.ст.клас - 6 866,6 ха;
- церов стопански клас - 1 549,6 ха;
- буков средно бонит.ст.клас - 428,3 ха;
- габ.стопански клас - 524,8 ха;
- дъб.високобонит.ст.клас за превр. - 776,1 ха;
- дъб.средно и нискобонит.ст.клас за превр. - 1 837,0 ха;
- стопански клас за реконструкция - 1 238,8 ха;

5. Риболов

На територията на ДЛ ”Звездец” има условия за спортен риболов в реките Младежка и Велека. За подобряване на условията за риболов е необходимо да се направят 5 км. риболовни пътеки, както и да се извърши зарибяване с балканска пъстърва.

II. СТРАНИЧНИ ПОЛЗВАНИЯ

1. Паша

Изработени са специални проекти за паша по горскостопански участъци и землища, в които е указано в кои подотдели се допуска. През настоящото десетилетие пашата на добитък в горите ще бъде основното странично ползване.

Определен е броя на добитъка, който може да се пуска на паша при норма 1 брой или 5 броя дребен добитък на 1 ха и 1 коза на 1,2 ха.

Разрешената за паша площ е 42,3 % от площта на лесничейството, предмет на устройството. За паша на едър и дребен добитък са разрешени 6 544,6 ха, на която могат да се пуснат 6 545 броя едър или 32 723 броя дребен добитък.

Площите, разрешени за паша, са групирани в пасищни блокове, в които са проектирани залесителни мероприятия.

Пашата на едър и дребен добитък се разрешава в насаждения и култури с височина над 3 метра. Абсолютно забранена е във всички зрели гори, независимо дали в тях има или няма проектирани мероприятия, в семенните бази, в природните забележителности и защитени местности, освен в защитена местност ”Велека”, в чиято заповед за обособяване е записано, че се разрешава паша. Забранена е нощната паша. Ще бъде забранена и в обособените по лесоустройствен проект зони на спокойствие на дивеча на обща площ – 2 737,4 ха. Подробно по землища, отдели и площ, те са описани в проектите за паша по горскостопански участъци.

Освен в разрешените площи, паша може да се допуска и в насаждения, предвидени за реконструкция и в голините, предвидени за залесяване, до момента на извършване на почвоподготовката.

При необходимост лесничейството съвместно с общината и кметствата определят местата за прокари, съобразно условията и разпоредбите за паша в горите.

2. Билки

Друго странично ползване за лесничейството е събирането на билки. Средно годишно може да се събират около 5 тона билки.

Реализацията на странични ползвания през десетилетието ще донесе допълнителни доходи на лесничейството и ще се отрази положително върху икономическата ефективност на неговата работа.

III. ТРАНСПОРТНИ УСЛОВИЯ В ГОРСКОСТОПАНСКИЯ ФОНД

Първокласния път гр. Бургас – гр. Малко Търново / Е 98/ преминава през с. Звездец и района на лесничейството. От него има отклонения до всички селища в района на лесничейството.

В момента съществуват 43,2 км. стабилизирани пътища. Голяма част от тях са неизползваеми, поради паднали мостове и повредени пътни съоръжения.

Всички стабилизирани пътища се нуждаят от постоянна поддръжка, но през последните 5 години не е извършван ремонт или строеж на нов. Черните пътища /без настилка/ са 70 км. и се използват в сухо време.

Приходите от горскостопанска дейност /дърводобив/ се движат от 250 000 до 400 000 лв. годишно в зависимост от комплектованите за сеч насаждения и обема на дърводобива.

Държавно лесничейство “Звездец” развива дейността си на територията на Община Малко Търново в землищата на селата Звездец, Евренозово, Близнак, Младежко, Бяла вода, Стоилово и Бръшлян.

В лесничейството работят общо 52 лица, от тях – 31 служители и 21 работещи по ЛКМ и пожаронаблюдатели.

5. ТЪРГОВИЯ И УСЛУГИ

Търговската мрежа на територията на общината е сравнително слабо развита. Развиват се традиционните битови услуги – шивашки, дърводелски, бръснаро-фризьорски, ремонт на битова техника и др. съсредоточени главно в частния сектор, на територията на гр. Малко Търново и селата Граматиково и Звездец.

Търговското обслужване се извършва от над 230 фирми – по данни от ТДД Бургас. Развива се предимно частната търговия. Обслужването на населението по малките населени места в общината се извършва основно от Всестранна кооперация „Илия Бояджиев” и отчасти от Общинска фирма „Хипократ 96”. Фирмите на територията на общината в сферата на търговията и услугите работят основно в направленията:

Търговия с:

- хранителни стоки;
  - облекло, текстил, обувки;
  - парфюмерия и козметика;
  - домашни потреби и битова техника;
  - канцеларски материали;
  - селскостопански продукти, семена, торове и препарати за растителна защита;
  - медикаменти,
  - горива и авточасти,
  - строителни материали и др.
- Услуги:
- банкови и застрахователни;
  - фризьорски и козметични;
  - обучаарски;
  - дърводелски;
  - заведения за обществено хранене и развлечения и др.

Намалената покупателна способност на населението, конкуренцията и финансовите проблеми, свързани най-вече с недостатъчни оборотни средства са основните проблеми на фирмите в този отрасъл. Като цяло услугите са с трайно установена тенденция на запазване и стабилизиране.

6. БИЗНЕС ИНФРАСТРУКТУРА И ДРУГИ ИНСТИТУЦИИ

Инфраструктурата на бизнеса и институциите на територията на общината са представени от:

- банково обслужване - “Булбанк”, ДСК;
- застрахователно дело - ДЗИ, “Витоша”, “Орел” АД, “Евроинс“;
- правно-юридически – Районен съд, Районна прокуратура, нотариус, адвокати;
- данъчни – Отдел „Местни данъци и такси” към Общинска администрация Малко Търново;
- РПУ ;
- БТК и Български пощи;
- информационни – 2 кабелни телевизии, местен радиовъзел и общински вестник.

Институциите играят важна роля за поддържане на реда, законността, обслужване на населението и подпомагане на цялостното развитие на съответната територия.

В община Малко Търново има регистрирани и 7 нестопански организации, които представят неправителствения сектор. Дейността им е насочена основно към работа с младите хора, малцинствените групи, защита интересите на трудещите се и др.

7. ТУРИЗЪМ

В Община Малко Търново са съчетани по уникален начин природни дадености и богато културно-историческо наследство, което определя и една от алтернативите на нейното социално-икономическо развитие – туризмът. Ценното историческо наследство, в съчетание с уникалната природа на Странджа планина, правят региона един от интересните и харесвани кътове на Европа.

7.1 РЕСУРСИ ЗА ТУРИЗЪМ

7.1.1 Културно – историческо наследство

Районът на Странджа, особено територията на общината, представлява своеобразно вместилище на уникални по рода си паметници на духовна и материална култура от национално значение. Тук се редуват почти без прекъсване културни пластове от енеолитната и бронзова епоха, тракийската мегалитна култура, античността, средновековието, Българското възрождение, до най-новата ни история, в концентрация, рядко срещана за Европа. По отношение на културно-историческото наследство Странджа разполага с не по-малко предпоставки да бъде определена като специфична етнокултурна област със съхранените до днес уникални за страната традиции и обичаи, местен бит и говор. Богатството от паметници на културата от всички исторически епохи допълва специфичния дух на територията.

Културно – историческата характеристика на Странджа има важно значение с оглед ефективното опазване, природосъобразно развитие и съхраняване на ценностната система на района.

Опорен момент в развитието на територията е епохата на Одриско – Сапийската династия, когато Бизия /дн. гр. Виза в Р Турция/ става столица на Одриското царство. Този период заслужава специално внимание, тъй като именно тогава се залагат основите на онази типична Странджанска духовна култура, чийто тракийски субстрат е очевиден и в наши дни.

Като особен акцент в духовната култура на Странджа изпъква своеобразната празнично-религиозна система, характерна със свободното съжителство на християнството с древните езически обичаи. Само в този край се среща нестинарството, чиито корени се търсят в дионисиевите анестенерии. И пак тук единствено в България се среща т.нар. “Бял кукер” – кукер без маска. И до днес във вътрешността са запазени характерният странджански говор и топонимия.

Странджа е уникална със своеобразната си култова архитектура. Почти всички църкви в региона са едновременно архитектурни и художествени паметници на културата. С особена стойност са църквите в Малко Търново и селата Заберново, Калово и Бръшлян. Типични са параклисите, които местните наричат “столнини” и “одърчета”. Счита се, че те са свързани с древни култови места край извори. Към периода на Бизийската култура – I век преди Христа, се отнасят множеството могилни некрополи и самостоятелни гробници, от които най-впечатляващия паметник на територията е куполната гробница– светилище в м. “Мишкова нива” и куполната и двускатната гробница в м. Пропада.

Днес в Странджа са описани над 450 паметника от които 20 долмена, 24 могилни некропола, 11 самостоятелни надгробни могили, 2 куполни гробници, 13 антични и средновековни селища, 17 крепости, древни пътища, 83 параклиса, столнини и одърчета и едно историческо място от национално значение. От споменатите 450 обекта 280 са архитектурни и художествени паметници на културата от които 18 църкви и 262 възрожденски къщи.

Голяма част от тези паметници са свързани с развитото през античността до наши дни рударство, за което свидетелстват множество “рупи”.

Един от най-значимите исторически паметници в община Малко Търново е паметникът в местността “Петрова нива”, където през 1903 година се взема историческото решение

за вдигане на Илинденско-Преображенското въстание в Източна Тракия и Странджа. Паметникът се намира в землището на село Стоилово.

В местността Петрова нива има уредена богата музейна експозиция, наречена “Преображенци”. Експозицията предлага богат снимков материал, както и предмети – оръжия и униформи, принадлежали на въстаниците взели участие в знаменателното историческо събитие.

7.1.2 Археологически паметници

Една от най-съществените особености на общината е присъствието на мегалитната култура (мегалит – от гръцки – “голям камък”). Каменни гробници от времето на траките, познати с името долмени, са пръснати из цяла Странджа. Изградени са изцяло от огромни каменни плочи (3–3.5м). Тук и в съседната планина Сакар са местата с най-голяма концентрация на такива паметници на Балканския полуостров. Учудващо добре оцелели през хилядолетията, за съжаление почти всички те са унищожени през цивилизования ХХ век от иманяри или от невежество. Проучените в Странджа долмени датират от началото на I-во хил.пр.Хр. Разкритите край селата Заберново и Евренозово долменни комплекси -едни от най – древните мегалитни гробни съоразения, продължават да функционират като “градове на мъртвите” през елинистическата и римската епохи.

На 3 км югозападно от град Малко Търново се намира най-известният паметник на древната тракийска култура в Странджа – куполната гробница-святилище в местността Мишкова нива. Култовото съоръжение еволюира от мегалитен паметник – долмен с крепида и земен насип, към монументално святилище-мавзолей. Доизградено през римската епоха (II - III в.сл.Хр.) с огромни мраморни блокове, то е използвано като място за почитане на митичен прародител-херой и храм на бог Аполон-Аулариок.

В м.Пропада голям тракийски некропол от тази епоха уникално съчетава четири различни типа гробници, датирани II – IV в.сл.Хр. Тук личи един много стабилен континуитет в архитектурните подходи при сакралната архитектура. Целият комплекс илюстрира преходът от долмен към гробница, културната връзка с Микенския период, а също и процесът на прерастване на долменната архитектура в гробнична. Най-рано откритата гробница вероятно е играела ролята на хероон. Археологическата датировка II-IV в.от новата ера със сигурност дава последната дата на използване на обекта. Архитектурата на куполната гробница обаче напълно съответства на датираните V – III в.пр.Хр. тракийски култови сгради под могилен насип. В този смисъл е възможно тя да е построена преди новата ера, а да е използвана многократно. Куполната гробница в м. Пропада се намира на 5 км. Северозападно от Малко Търново. Построена на невисок хълм и дава началото на некропол от 40 могили.

Силно

тракийско присъствие може да се усети и чрез един особен паметник, намиращ се на 10 км. от Малко Търново в посока гр. Царево. Това е тракийско скално святилище, разположен в м. Камъка. Тук върху самата скала на много светло и високо място са издълбани кръгове /т. нар. Соларни кръгове/. Те се свързват със слънчевия култ и бог Аполон. Подобен паметник има и в землището на с. Сливарово.

7.1.3 Архитектурно наследство

Странджанската къща е едно значително събитие в областта на архитектурата. Тя е отражение на една епоха с твърде високо културно ниво – Възраждането. Борейки се упорито за своето физическо съществуване, странджанци са строели бързо, икономично и разумно. Ето защо странджанската къща е запазила своята жизненост в продължение на столетия като оригинална творба на народните майстори и това я прави особено ценна за историята на българската архитектура. Това откриваме при запазените къщи и до днес. Отдалечени от големите центрове и главните пътища, селищата в Странджа преживяват по-спокойни дни през време на робството. Поради това в този район по-трайно се запазват народните традиции както в бита, така и в строителството.

Дървената къща в Странджа е обособена в една от най-големите териториални групи в България и е систематизирана в три характерни типологични групи:

- **западностранджанска** – с ъглово огнище (Горно и Долно Ябълково, Желязково, Тагарево, Богданово, Факия)
- **средностранджанска** - с пристенно огнище (Стоилово, Бръшлян, Визица, Бяла вода, Звездец Граматиково, Кондолово, Малко Търново)
- **източностранджанска** – с комбиниран план (Кости, Бродилово, Ахтопол).

Най-ранната жилищна сграда в Странджа е **приземната къща**, изградена с талпени дъбови стени върху каменни основи. Датира се от началото на XVII до края на XVIII век.

С. Бръшлян е обявен през 1982 г. за архитектурен и исторически резерват. Той се състои от 76 къщи – архитектурни паметници на културата, 9 от които са с национално значение, 22 – ансамбли, а останалите са от местно значение. Църквата “св. Димитър” с килийно училище и параклисът “св. Пантелеймон”.

7.1.4 Етнографски особености

Спецификата на духовната култура на Странджа е в съчетанието на българската празнична система като цяло с типично регионалните белези на обичаи и обреди.

Типично регионален е уникалният старинен обичай нестинарство – танц върху жарава. Нестинарството е ритуал, произхождащ от древен езически обичай, който съществува от хилядолетия в българската обредност и е единствен по рода си в Европа. Ритуалът се изпълнява на 21 Май – денят на Св.Св.Константин и Елена. Обредът е забулен в мистика и магнетизъм, а загадъчната усмивка на местните хора пази тайната на този духовен феномен на Странджа. Нестинарският празник е събирал жителите от селата Българи, Кости и Граматиково, Стоилово и Сливарово.

Добре съхранени са колоритни и оригинални обряди, които се изпълняват във връзка с определени събития и празници. Те възставят древните традиции и поверия за здраве, плодородие, изгонване на злите духове и др.

7.2 Съхранение и популяризиране на културно-историческото наследство

Основен дял в цялостният духовен живот на региона заема изучаването, съхраняването и популяризирането на културно–историческо наследство.

Важен туристически ресурс са музеите, където по определена тематика са съсредоточени преносими културни и исторически паметници. От една страна, те имат по – висока познавателна стойност, а от друга по – добре се осигурява тяхното опазване и изследване.

Исторически музей Малко Търново е създаден през 1983 г., с идеята да се превърне в информационен център за културно-историческото развитие на Странджа. Той разполага с пет сгради, като в три от тях са разположени експозициите. Къщите са оригинални, типични странджански творби на народните майстори, което ги прави особено ценни за историята на българската архитектура.

В експозициите е нарушен традиционният способ на експониране в строго следване на хронологическия ред - “от древността до наши дни”. Експонирането е осъществено тематично и с акцентуване само на онези събития и явления, които са характерни за региона. Тук могат да се видят мраморни надгробни плочи, жертвеници, колони с гръцки надписи и мраморна статуя на римска девойка, два фронтоната от тракийска куполна гробница, керамика.

Иконната живопис е представена от няколко икони от XIX век, дело на местни майстори. Те се отличават от всички други български икони, най-вече по своята стилистика: с приглушен колорит, в който преобладава тъмно зеления цвят - нещо нетипично за иконната живопис.

Народният бит е представен чрез експозицията на автентични предмети, оръдия на труда, съдове и облекла.

Национално-освободителното движение е представено чрез копия на снимки, документи и оръжия в комплекса и на историческата местност Петрова нива, където около мемориалния паметник, всяка година се събират от 30 до 50 000 души, дошли да почетат паметта на Преображенци.

Исторически музей гр. Малко Търново е включен в движението “Стоте национални туристически обекта”.

7.3 СТРАНДЖАНСКИТЕ СЕЛА

В настоящия момент част от населените места в общината, използвайки наличните ресурси и уникалното съчетание между природа и културно-историческо наследство, успешно стартираха развитието на селския и културно-познавателен туризъм. Първи в това начинание бяха селата Бръшлян, Стоилово и Граматиково.

7.3.1 . СЕЛО БРЪШЛЯН

Село Бръшлян се намира на 15 км северозападно от гр. Малко Търново и 64 км от гр. Бургас, на 240 м.н.в. Сгушило се е сред китна котловина, обрасла с дъбови и букови гори. В района се намират митичните поляни, обрасли с росен, свързани с поверието за чудодейната му целебна сила през определено време от годината.

Сегашното селище датира от края на XVII и началото XVIII век. Избрали сегашното му местоположение, защото било естествено защитено от ограждащите го височини и имало естествени водоизточници.

Старото име на селото е Сърмашик, а настоящото е негов буквален превод. През XIX век селото е голям скотовъден център.

Село Бръшлян има героично историческо минало. Бръшлянци дават жертви както при Хетерията (Гръцкото национално-освободително движение през 1821г.), така и по време на Преображенското въстание (1903 г.). Тук е арената на знаменитата “Сърмашишка афера”, в която са дадени първите жертви на въстанието. Селото и героите са прославени в песента, превърнала се в химн на Странджа – “Ясен месец веч изгрива”. Автор на текста е войводата на Лозенградския

район Яни Попов. През 1982 г. Селото е обявено за архитектурен резерват. 76 от къщите в него са паметници на културата и са типични представители на странджанската архитектура от XVIII и XIX век.

И тук древните обитатели на планината – траките, са оставили следи. В околностите на селото има долмени, могилни некрополи и останки от антично селище. Счита се, че в Бръшлян са били светилищата на бога на плодородието и виното Дионис, почитан от траките, и на гръмовержеца Зевс. Мястото, на което в края на XVII век е издигната църквата “Св. Димитър”, в древността е било тракийско светилище.

Възрастните хора помнят и разказват как в местността Борилото е бил единственият извор на село Бръшлян и как жителите му са идвали с харкуми (бакъри) за вода. Малкото кладенче, скътано в красиво и прохладно място между 160 бука, е възстановено и щедро предлага прохлада с леденостудената си вода. Празникът на селото се отбелязва на 9 август – деня на Св. Пантелей.

Забележителности:

- Църква “Св. Димитър”, представител на предвъзрожденската култова архитектура
- Реставрирано килийно училище (1872 г.)
- Етнографска сбирка
- Музей на открито на традиционното земеделие от епохата на Възраждането
- Параклис “Св. Пантелеймон” - построен през 1875 г., намира се източно от селото; възстановен през 1996 г.
- Параклис “Св. Лефтера” (Св. Марина) – наричан от местните “малката църквичка”.
- Параклис “Св. Петка” – в миналото там е имало малка църква. Местните вярват, че и калта при аязмото е лечерна.
- Туристически заслони в м. Двата вриса и м. Борилото. За периода 1996 - 2002 г. бяха реставрирани два параклиса / Св. Пантелеймон и Св. Марина /, уредени бяха два музея - килийно учулище и етнографска сбирка. Камбанарията също беше реставрирана и бе закупена нова камбана. Уредена бе Странджанска къща, за туристи и гости / общинска /.

През лятото на 1998 г. селото масово започна да се посещава от ученически групи, които посещаваха музея, сбирката и старинната църква. През 2002 г. бе спечелен и реализиран проект „Изграждане на канализационни профили в с. Бръшлян”. Частично беше изградена канализация на селото - една от най-важните предпоставки за развитие на туризма като поминък.

От 2000 г. до сега през селото са минали 12 хил. чужденци, организирано и 7 - 8 хиляди ученици и български граждани. Като годишно разпределение това са 4 - 5 хиляди чужди туристи и 2 хиляди българи.

Сезонна работа намират около 25 човека, всичко тава бе постигнато с цената на много труд, ентузиазъм, голяма организаторска работа. Селото се превърна в атракция и еталон за развитие на туризъм, но има какво още да се желае и да се направи.

7.3.2. СЕЛО ГРАМАТИКОВО

Намира се на 25 км североизточно от М. Търново и на 68 км от Бургас (през м. Босна). Селото е разположено на югоизточните склонове на Босна, на високо огледно

било над долината на р. Велека. Оттук се разкриват красиви панорамни гледки към Резовското било и турска Странджа. На север от Граматиково се намират едни от най-представителните горски екосистеми, съхранили вековни дъбово-букови гори.

Природните и историческите дадености, с които разполага землището на с. Граматиково, са част от даденостите на Община Малко Търново и са с неопценима стойност.

Влиянието на Черно море по течението на р. Велека и Орешка река е предпоставка за развитие на понтийска растителност. Тук се намират много ендемични и реликтни растения. Освен странджнската зеленика, тук е открито най - голямото находище на кавказка боровинка. На същата територия се намират много интересни видове от рода на колхидския джел, пирена, залиста, волски език и др.

На територията на горски разсадник Качул се намира дендрариум с над 140 дървесни видове. Това е интересно място за отдих и забавление

Районът е богат на множество исторически обекти от римската и византийска епоха - градища, калета, леярни пещи за медна руда и др.

На територията на землището се намира един от най - интересните християнски манастири от времето на исихазма, построен в пещера - манастира Св. Троица в м. Малката котвена.

Като се има в предвид, че въздушното разстояние до черноморските курорти е 10 - 15 км., а пътя е 34 км., всичко това дава възможност за една добра комбинация за развитието на еко и селски туризъм в района.

През 2002 г. бившето Държавно лесничество бе преобразувано в Държавна дивечовъдна станция с основна задача развитието на лова, ловностопанската дейност и организиран ловен туризъм.

Легловата база, с която разполага ДДС Граматиково е добра. Има два ловни дома в м. Качул - 17 легла и в м. Петрова нива - 7 места. Разполага още с два кантона в село Калово и село Кондолово, които в бъдеще ще бъдат реконструирани.

„Сдружението за издирване, възстановяване и опазване на природното, културното и историческа наследство на с. Граматиково” издирва и възстановява оброчища, извори и природни забележителности, като ги прави достъпни за любителите на природата и едновременно с това ги съхранява за бъдещите поколения.

Интерес за туристите представлява и „Горската сбирка” на ДДС Граматиково, която представя флората и фауната на Странджа.

Забележителности :

- Параклиси: „Св. Илия” – на 2 км източно от селото; „Св. Георги” – в западна посока, в гробището на селото; „Св. Богородица” – на 2 км източно от селото;
- „Св. Св. Костадин и Елена” – одърче на около 2 км източно от селото, в м. Язмицата – присъствие на понтийска растителност в района: странджанска зеленика, джел, рускус, волски език, скрипка и др.;
- Църква „Св. 40 Мъченици” – от края на XVIII век, паметник на културата;
- “Св. Троица” – развалини от стар манастир на около 5-6 км северно от селото в м. Котвините и едноименен параклис, строен през 1870 година върху входа на естествена пещера;
- Голямата аязма в м. Влахов дол – „родината” на нестинарството;
- Хилядолетен лъжник (*Quercus hartwissiana L.*) в м. Малката Котвина;
- „Горска сбирка” – представителна експозиция, посветена на биологичното разнообразие на Странджа и историята на горското дело в района;

- В периода май-началото на юни – странджанска зеленика в горите по долините на реките велека и Дяволски дол;
- Дендрариум в м. Качул.

7.3.3 СЕЛО СТОИЛОВО

Село Стоилово се намира на 9 км североизточно от град Малко Търново и на 83 км от областния център гр.Бургас, в едно от най - живописните места в Странджа. То се простира на високо било, а от двете му страни са долините на р. Велека и Айдере /Мечи дол/. От тук започват интересни пешеходни и смесени маршрути и се разкриват впечатляващи панорамни гледки към Босненското било, към Пётрова нива с паметника на Преображенци, както и към вековните букови гори на резерват „Средока”. Старо хасекийско село, тук и до днес е съхранен кошничарският занаят, могат да се видят стари странджански къщи и запазен традиционен поминък. Около селото и досега се практикува пране и тепане в естествени природни перални - бари.

В м. Докузак се намира и голям естествен водопад, който е природна забележителност за района.

В близост до селото се намира м. " Пётрова нива ", исторически обект с национално значение, включен в списъка на стоте туристически обекта в България.

7.3.4 СЕЛО МЛАДЕЖКО

Намира се на 38 км. от гр. Малко Търново и на 50 км южно от Бургас. Разположено е в едно от най-красивите кътчета на Странджа планина, в непосредствена близост до изворите на река Младежка. Все още в селото могат да се видят къщи от т. нар. “шаронски” стил, строени в началото на 20-и век от държавата за бежанците от Одринска Тракия. В района на селото могат да се видят „Леярниците” - пещери, които са били обитавани в античността. На 1,5 км западно от Младежко са останките на най-голямата късноантична крепост за българска Странджа – „Голямото кале”. До забележителностите на селото се стига чрез мрежа от маркирани пътеки, част от действащи пешеходни и смесени маршрути. Младежко отбелязва своя празник в деня на Голяма Богородица – 28 август.

7.3.5 СЕЛО ЗВЕЗДЕЦ

Намира се на 53 км от гр. Бургас и на 25 км от гр. М.Търново. Звездец заема централно място в българската част на Странджа. Старото му име Гьоктепе идва от турското название на височината - Звезден връх.

На югоизток от селото са защитените местности „Кривинизово” и „Велека”, с живописен каньон на р. Велека между м. Ковач и м. Пётрова нива. На 5 км южно от селото се намира защитена местност „Моряне”. В Звездец има 12 къщи, обявени за архитектурни паметници.

Мегалитните паметници и тракийските надгробни могили в землището на селото свидетелстват за неговото средишно място в древността, когато е кръстовище на важни търговски пътища между Факия и Василикò (дн.гр. Царево), Ахтопол и Инеада (дн. в Р Турция). В Звездец и околностите му са намерени три антични надписа на старогръцки език, посветени на Зевс.

7.3.6 СЕЛО ВИЗИЦА

Визица се намира на 35 км от Малко Търново и на 61 км от Бургас. Разположено е на едно от най-слънчевите странджански била – Визичко бърдо. Североизточно от селото има голям масив странджански гори от източен горун и благун. В района могат да се наблюдават обикновен мишелов, ястреби, малък креслив орел, черен щъркел и др. От Визица е възможен пеши преход в посока Приморско през м. Студената вода и с. Писменово. Намиращите се в околностите на селото тракийски надгробни могили, некрополи, останки от антични крепости и следи от металургична дейност насочват към съществувало на това място тракийско селище. В самото име Визица също се търси тракийски произход. Смята се, че първите жители на новооснованото селище са преселници от средновековната крепост Урдовиза.

7.3.7 СЕЛО ЗАБЕРНОВО

Село Заберново се намира на 44 км от Малко Търново, на 61 км от Бургас и на 4 км южно от шосето Визица-Босна. Разположено е в подножието на билото Босна-Уграш. Селището съществува от дълбока древност. Заберново е родното място на популярния в началото на XX век детски писател Дядо Благо (Стоян Русев), и на най-известния странджански краевед Горо Горев. Празникът на селото се отбелязва в деня на Голяма Богородица – 28 август.

От Заберново достъпни са м. Тракийски лагер с добра база за отдих, р. Велека с възможност за къмпингуване и бивакуване, защитена местност „Парория” с останки от няколко манастира.

Околностите на Заберново са осяяни с множество антични паметници – тракийски, римски и средновековни. В различни местности около селото има долмени. На 4 км югоизточно от Заберново е локализирана тракийска и ранновизантийска крепост, построена на завой на р. Щремница, в съседство с Кокоровски дол. Крепостта е непристъпна от три страни. Открити са следи от металургична дейност. Подобна крепост е открита и в местността Рупите. На много места около селото има следи от стари манастири и параклиси.

7.3.8 СЕЛО КАЛОВО

Калово се намира на 3 км южно от шосето Визица-Босна. Разположено на южните склонове на Босненското било, между ридовете Иринин чукар на запад и Уграш на изток, от селото се разкрива красива панорама към долината на р. Младежка и централна Странджа. В селото има запазени стари дървени къщи, които му придават специфична възрожденска атмосфера.

От с. Калово в източна посока е възможно да се стигне по стар коларски път до с. Заберново (пеша или с велосипед), до м. Тракийски лагер, както и до м. Петрова нива.

В землището на Калово се срещат паметници от времето на траките и от античността, което води до предположението, че то съществува от дълбока древност.

7.3.9 СЕЛО БЯЛА ВОДА

Намира се на 43 км от М. Търново и на 45 км от Бургас. Селото е разположено в подножието на вр. Босна, над един от притоците на р. Младежка. Околностите на Бяла вода са обрали с гъсти гори от източен бук, габър, благун и цер. В района могат да се наблюдават скален орел, южен белогръб кълвач, малък креслив орел и др.

От с. Бяла вода до с. Калово е 1 час пеши преход; до м. Тракийски лагер – 2 часа, а до м. Босна е 4 км.

Откритите археологически обекти свидетелстват, че селото е съществувало още в Античността – останки от антично селище в м. Градището, на юг от селото – тракийски могилен некропол, а на югоизток, в м. Кунгъов гроб, върху висок рид над левия бряг на р. Младежка – тракийска и късноантична крепости.

7.3.10 СЕЛО ЕВРЕНОЗОВО

Село Евренозово се намира на 5 км северозападно от село Звездец, на 7 км югоизточно от с. Близнак, 63 км югозападно от Бургас и 34 км от М. Търново. Разположено е в северните части на Странджа, между Босненския и Звездецки рид, в горното течение на р. Евренозовска. На 5 км от Евренозово се намира р. Велека със стари крайречни гори от елша, ясен и върби и типичните за района колонии на лалугери. Ливадите около селото са богати на орхидеи, а орнитолозите могат да наблюдават червенокръста лястовица, орел-змияр, скален орел, египетски лешояд, белочела свръчка и др. На североизток от Евренозово започва еднокласов маршрут до с. Младежко.

Живот по тези земи е имало още в Античността, ако се съди по откритите мегалитни паметници. Само на 2 км от Евренозово в посока с. Звездец, в м. Бакърен извор се намира уникален археологичен комплекс, съчетаващ в себе си обекти, отдалечени един от друг във времето с около десет века. Еднокамерен долмен с дромос (коридор) от XI-X век пр. Хр., надгробна могила – интересен култов комплекс, свързан с обредите на смъртта при траките, тракийско светилище от най-стар тип „умбо” или **омфал** – пъп на света, се намират в близост до римска гробница от III-IV в. от н. е.

7.3.11 СЕЛО БЛИЗНАК

Намира се на 54 км южно от Бургас и на 41 км от М. Търново.

Характерни за този район са старите дъбови гори от благун и цер, а на запад от селото от източен бук и източен горун. Край реките и доловете се извисяват единични дървета от странджански дъб (лъжник). Село Близнак предлага много възможности за пешеходен туризъм. В близост до селото са изворите на река Младежка. В северозападна посока, на около 12 км, до село Голямо Буково, се намира единствения действащ манастир в Странджа - “Животоприемний източник”. В региона има много долмени. Археологическите находки показват, че тук е имало селище още по времето на бизийските тракийски царе, а по-късно и в периода на властване на римските императори. На юг от селото, в местността Караевренско кале (Градище), са намерени монети, а в самото село е открит мраморен релеф на Трите нимфи от II век сл.Хр. и съкровище от 499 фолиси (посребрени медни монети) на римски императори от IV век. Фрагментираният мраморен релеф на трите нимфи е запазен само в долната си част. Върху нея със старогръцки букви е изписано името Тиберий Клавдий Премийон – вероятно романизиран тракиец, приел римско гражданство по време на Клавдиите

7.4 ФУНКЦИОНАЛНИ ЗОНИ ЗА ОТДИХ И ТУРИЗЪМ

В Община Малко Търново е извършвано зонироване с ТУП на Община Малко Търново и Териториално-устройствения план на отдиha (ТУПО) на общината, които нямат ексекутивна сила към момента, но в известна степен са определили основното предназначение на териториите и предвижданията на общината.

В ТУПО на Община Малко Търново са обособени няколко функционални зони за целите на отдиha и туризма:

- курортно-климатична зона, включваща една компактна територия в землищата на селата Звездец, Калово, Бръшлян, Визица, Заберново, Граматиково, Стоилово и гр.Малко Търново;
- зона за профилакториуми и обществен отдиh, включваща територии по поречието на р.Велека в местностите Ковач, Петрова нива, Тракийски лагер, Качул - Калиново;
- вилни зони – предложения за вилни зони като разширения на селищата Визица, Заберново, Бяла вода, Звездец и Граматиково;
- земи за земеделско ползване - със и без застрояване – общо 26 местности около 10 селища в общината, три от които по поречието на р.Велека;
- съществуващи селища, подходящи за индивидуален отдиh – Младежко, Бяла вода, Бръшлян, Калово, Визица, Стоилово, Евренозово и Заберново.

Определени са и така наречените **рекреационно - туристически съсредоточия / Територии за рекреационни и туристически обекти**

В общината се очертават две по-компактни туристически съсредоточия: **“Качул - Калиново”** и **“Ковач”**, разположени в долината на р.Велека.

В първото от тях са изградени 3 обекта за обществен отдиh, горски дом “Качул” и е започнало строителство на бунгала в двора на бившето АПК. Построените обекти за индивидуален отдиh са 13.

В зоната на “Ковач” са разположени 3 обекта за обществен отдиh – почивна база на “Лукойл-Нефтохим” АД, почивна база на “Обреден комплекс” ЕООД към община Бургас и почивна база на Община Малко Търново. В непосредствена близост е и комплексът на рибарника, стопанисван от “Странджалес” АД. С тенденция за развитие в туристическо съсредоточие е районът м.Тракийски лагер – ИМ “Петрова нива”.

За посочените локализации е характерно, че не са обезпечени с устройствени и застроителни планове. Процедурите, предприети от Община Малко Търново по изготвяне на кадастрални карти включват и тези зони, на чиято база ще бъде извършено устройствено планиране.

7.5 ТУРИСТИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

7.5.1 Средства за настаняване

На територията на общината има категоризирани три частни квартири – с общо 11 легла в гр. Малко Търново; категоризирани са четири къщи за гости в с.

Бръшлян - с общо 15 легла, една къща в с. Калово – 2 легла, една къща в с. Стоилово – 6 легла и вила „Качул” – 6 легла.

7.5.2 Места за хранене и развлечения

Категоризираните заведения са 22 с общ брой места за сядане 473, от които:

* в гр. Малко Търново - 16 заведения с общ брой места за сядане 353;

* в с. Граматиково - 5 заведения с общ брой места за сядане 70;

* в с. Звездец - 3 заведения с общ брой места за сядане 50.

На територията на общината няма категоризирани атракционни заведения.

Основния посетителски поток е съсредоточен в гр. Малко Търново, с. Бръшлян, с. Стоилово, с. Граматиково, карстовите извори край с. Младежко, карстовия район “Докузак” край с. Стоилово, историческата местност “Петрова нива”, м. Индипасха, м. “Мишкова нива” и м. “Пропада”. Престоят се ограничава обикновено до ден - два в най – добрия случай до седмица. Характерни са краткотрайните летни посещения с цел къмпирание в долините на река Велека и по – големите реки, лов, риболов, гостуване при близки и роднини и участие в различни чествания. Целите на посещенията са повече познавателни и по – малко свързани с рекреация. По – интензивно ползване за отход е регистрирано през 1996 – 1998 г. предимно на ученици от Бургас в Зеленото училище на Малко Търново. Като цяло структурата на посетителския поток е представен от учащи се и студенти, скаути, организирани туристически групи чрез заявки от туристически агенции от цялата страна, като най-често са тези от Слънчев бряг и Дюни.

7.5.3 Туристически маршрути

1. Пешеходни маршрути

➤ Пешеходните преходи, започващи от град Малко Търново, са леки и краткотрайни. Това ги прави подходящи за хора от всяка възраст. Маршрутите започват с асфалтиран път и не след дълго продължават по горски пътища и пътеки. Преминават през красиви местности със стари гори, разнообразна странджанска растителност, откриват се незабравими панорами към хълмовете на планината под съпровода на чудни птици песни.

Примерни маршрути:

- Малко Търново – Водицата
- Малко Търново – дядо Гьоргево врисле
- Малко Търново – Манастирчето
- Малко Търново – Хижа ТИЦ

➤ с. Стоилово – м. Докузак

Село Стоилово е изходна точка за множество маршрути из региона. От селото се разкрива красива панорама към резервата Средока и Странджа планината. Маршрутът село Стоилово – местност Докузак позволява:

- Риболов и къпане в река Аидере
- Наблюдение на птици и бозайници – орли, ястреби, лешояди, видра и др.

➤ с. Стоилово – м. Петрова нива

Пътуването и по двете пътеки е много приятно. Времето минава неусетно, защото вървейки към местността туристите могат да берат гъби и диворастящи плодове, да събират билки, да отморят и да се разхладят в чистите и прохладни води на река Велека. Има подходящи места за улов на мряна, пъстърва, лупавец. За да бъде по-интересен престоя на туристите, могат да им се предложат някои атракции, като например:

- Да облекат типични странджански носии
- Да им се покажат и научат някои стъпки от странджански народни хора
- Да разучат някои странджански песни
- Да обядват или вечерят с типични странджански ястия
- Да се повозят на магаре или на каруца

2. Автомобилни преходи

➤ Преход с автомобил: село Граматиково – местността Качул – местността Индипасха – местността Маврова нива – град Малко Търново

Дължина на маршрута – около 40 км
Автомобилният маршрут се спуска от село Граматиково към местността Качул. Веднага след моста на реката се завива наляво по чакълен път. След около 4 км вдясно е началото на маркираната пътека за тракийското оброчище в местността Индипасха. Следва посещение на тракийското скално светилище в местността Каменска бърчина. От древната скала в срещуположния край на поляната, с изсечени в нея соларни кръгове се разкриват красиви пейзажи към хълмовете на планината. Следва 6 км дълго катерене и 3 км спускане към Малко Търново.

3. Веломаршрути

➤ Веломаршрут село Младежко – река Младежка – главен път Бургас – Малко Търново – Тракийски лагер – село Стоилово – село Бръшлян

Дължина на маршрута: 45 км
Веломаршрутът стартира от село Младежко. Първата част от маршрута следва асфалтова отсечка, която се включва в главния път Бургас – Малко Търново. След като се стигне до разклона, се продължава в посока Бургас за около 400 м. От първото отклонение вдясно започва чакълен път, който се вие покрай река Младежка. Пътят достига до подножието на местността Петрова нива в местността Тракийския лагер. От там, през реката, след стръмно изкачване се достига до село Стоилово. След приятен отдих и разглеждане на кошничарската работилница, в противоположния край на селото по черен път се достига и до самото село Бръшлян.

7.5.4 Еко пътеки

Екопътека с маршрут м. Качул – м.Юртът – м. Стоев чукар – м.Делижановци – лесопарк Тумбата – с. Граматиково

Екопътеката е по поречието на р. Велека. Започва от м. Качул и преминава през местности, където могат да се наблюдават гнездилища и редки защитени птици. В м. Юртет е изграден туристически заслон с възможност за кратка почивка. Продължава се по билото на планината. Интересни са преходите с наблюдаване на вековни дървет, източнобукови гори с лавровишня и находища на вълче лико. В м. Калугерово е изграден втори заслон за отдих. Пътеката завършва в лесопарк „Тумбата” близо до село Граматиково.

7.6 ЗАКОНОВА И ОРГАНИЗАЦИОННА СТРУКТУРА

- Местно управление;
- Туристически асоциации;
- Туристически съвети;
- Туристически фирми.

7.6.1 „Съвет по туризъм – Малко Търново”

През 2001 г. се учредява неправителствена организация с обществено – полезна дейност “Съвет по туризъм – Малко Търново”. Основната цел на сдружението е : да координира интересите и действията и да активизира инициативата на организации и фирми, свързани с развитието на туризма на територията на общината; да съдейства за разработването и провеждането на местната туристическа политика; привличане на български и чужди инвестиции. Основния предмет на дейност е : опазване, пропагандиране и туристическо интерпретиране на историческото наследство, културните ценности и други антропогенни ресурси /бит, обичаи, традиции/; развитие на туристическата база и инфраструктура; подпомагане и контрол при спазване на туристическите стандарти и качеството на туристическото обслужване, участието във въвеждането и спазването на стандарти за качеството на туристическите дейности – лицензиране, категоризация, ниво на туристическите услуги.; осигуряване на информационна – рекламна и издателска дейност; участие в туристическата реклама и промоция на продукта на вътрешния и международния пазар; мотивиране на търговската етика в дейността на туристическите обекти, независимо от формата на собственост и др

7.6.2 ДПП " СТРАНДЖА "

Природен парк “Странджа” е най-голямата защитена територия в страната (116068.5 ха). Разположен е в югоизточната част на България, като включва цялата територия на Община Малко Търново, една голяма част от територията на Община Царево и много малка част от землището на с.Ново Паничарево – община Приморско. На изток граничи с Черно море, на юг с Република Турция. Западната граница на парка съвпада с границата на Община Малко Търново, а северната граница съвпада в голямата си част с билото на Босненския рид. Обхваща водосборите на реките Велека и

Резовска в българската част на планината. С обявяването на Народен парк “Странджа” през 1995 г. се определят точните граници на парка, поставя се началото на целенасочено и цялостно опазване на неговата територия и се дефинират целите на неговото управление.

На конференцията на министрите на околната среда в Люцерн през 1992 г. проектът “Странджа” е включен с още четири проекта в Програмата за действие по опазване на околната среда за Централна и Източна Европа. Странджа е един от осемте природни обекта, включени за наблюдение в Европейската програма за сътрудничество в управлението на парковите територии “Parks for Life”.

В рамките на проекта КОРИНЕ Биотопи (CORINE Biotopes) районът на Странджа се определя като приоритетен в екологичната мрежа на страната и една от най-важните за консервацията територии в Европа. Оценката на територията на международно ниво дава обещаваща перспектива за подкрепа при опазването и развитието на нейните природни и антропогенни ценности.

На територията на парка се намират пет строги резервата, единия от които, “Узунбуджак”, е биосферен резерват, а другия – “Силкосия” е първият обявен в страната резерват. Освен тях в границите на парка се намират 17 природни забележителности и 11 защитени местности, някои от които уникални за страната по отношение на ландшафтните си характеристики – ЗМ “Устието на река Велека” и “Силистар”, ЗМ “Велека” и др. Около 80% от територията е горски фонд, който се управлява от 5 държавни лесничейства. Територията е с разнообразна собственост, като преобладава държавната форма на собственост основно в ГФ.

Особеното разположение на парка на подстъпите на Европа към Азия го прави уникален, както по отношение на изключителното за Европа биоразнообразие, така и в културно-исторически план. Територията се характеризира с пъстър геоложки строеж и характерна геоморфология, които заедно с особеностите на климата са причина за голямо почвено разнообразие и наличие на редките за Европа и страната жълтоземни подзолисти почви и червеноземи. Хидроложката картина е подчинена на климатичните фактори и се характеризира с ниска водообилност, зимен максимум на оттока и летни засушавания. Важна особеност са периодичните разливи в долните течения на реките.

Биоразнообразието в парка е представено от 120 хабитатни единици, от които 13 странджански. В парка са установени 1666 вида висши растения, които съставляват 47.6% от видовия състав на българската флора. От тях 63 вида са реликтни, а 7 вида се срещат единствено в този район на Европа. Фаунистичното разнообразие е представено от 41 вида риби, от които 24 вида - постоянни обитатели на странджанските реки, 9 вида земноводни, 23 вида влечуги (70% от тези видове в страната), 260 вида птици (две трети от българската орнитофауна), от които 124 вида, гнездещи в парка, 62 вида бозайници (68% от видовия състав в страната) и огромно, все още недостатъчно проучено богатство от безгръбначни животни. В границите на парка са установени 501 вида лечебни растения или 70% от диворастящите лечебни растения в България. От тях 144 са със стопанско значение и са обект на събиране.

Културно-историческото наследство в парковата територия обединява паметници от различни епохи. Описани са общо 475 паметника, от които 262 са концентрирани основно в селищата. По отношение на културно-историческото наследство Странджа разполага с не по-малко предпоставки да бъде определена като специфична етнокултурна област със съхранените до днес уникални за страната традиции и обичаи, местен бит и говор.

За разлика от другите паркове в страната в рамките на ПП “Странджа” се намират 21 населени места с близо 8000 души население /2 града и 19 села/ с предимно

рекреативни или селскостопански функции. Периферното гранично разположение на територията е предопределило ниската плътност на селищната мрежа и на транспортната инфраструктура в парка. По същата причина липсват основни елементи на инженерната инфраструктура. Тук човекът трайно съжителства с природата, а някои от селищата в парка до голяма степен допълват уникалността на природните екосистеми.

Традиционният поминък на населението в парка са горското стопанство, туризмът, селското стопанство, добивът на облицовъчни материали и занаятчийският морски риболов. Поради изчерпване на запасите от полиметални руди и законови ограничения традиционният в миналото рудодобив е преустановен. Важни тенденции през последното десетилетие са трайният спад на населението, упадъкът на селското стопанство, сравнително устойчиво развитие на горското стопанство, преимущественото развитие на морския рекреативен туризъм и наченки на развитие на селски туризъм във вътрешността. Основно в резултат от намаляване на производството в самия парк и прилежащите му територии се наблюдава подобрене в състоянието на компонентите на околната среда.

Специфичното разположение на парка на границата между България и Р.Турция е друг характерен момент, който от една страна създава изолираност на територията от икономическия живот на страната, но от друга я поставя във фокуса на регионалната политика за трансгранично сътрудничество. Този момент се отчита в Плана като възможност за създаване на пратнърства в областта, както на устойчивото развитие, така и на природозащитата.

Визията за развитието на парка като: единна територия със съхранено природно богатство и културно наследство; важен елемент от европейската екологична мрежа на защитените територии Natura 2000; притегателно място за туризъм с развит комплексен туристически продукт; среда за генериране на приходи от природосъобразни ползвания и природозащита; фокус на комплексни научни изследвания; център за екологично възпитание, демонстрация и интерпретация на уникално природно и културно наследство, традиционен бит, местни празници и обичаи; ядро на национална гордост и самосъзнание; среда за сътрудничество и партнърство.

7.6.3 СТРАНДЖА ТУР ЕООД - МАЛКО ТЪРНОВО

Фирма " Странджа тур " ЕООД е регистрирана по Търговския закон с Решение № 2116 / 2002 год. на Бургаския окръжен съд с капитал от 5000 лева. Единоличен собственик на капитала е Община Малко Търново.

Фирмата получи Булстат регистрация в Националния Статистически институт под № 102825397.

Дружеството е регистрирано в данъчно подразделение гр. Бургас и притежава банкова сметка в БУЛБАНК - Малко Търново.

Предметът на дейност на фирмата е : покупко - продажба на стоки с цел препродажба в първоначален, преработен или обработен вид, търговско представителство и посредничество, проектиране, строителство и поддържане на туристическите бази, комисионни, спедиционни, превозни, складови и лицензионни сделки, лизинг, хотелиерство, ресторантьорство и кафетерия.

Основната цел на фирмата е да създава условия за развитие на туризъм - разкриване на заведения за хранене, магазин за продажба на сувенири и произведения на изкуството на местни творци, туроператорска дейност. Разкрити са 10 нови работни места - административен персонал, работници в заведението за хранене и арт магазина.

7.6.4 СДРУЖЕНИЕ СИВОПКИН

Сдружението за издирване, възстановяване и опазване природното, културното и историческото наследство на с. Граматиково е създадено през 2000 г. регистрирано е в ОС гр. Бургас на 12. IV. 2000 г.

Цел : Да съдейства за опазване на културно - историческото наследство, развитието му и развитието на културния живот в с. Граматиково. Да координира дейността на физическите и юридическите лица, които имат отношение към тази дейност. Да съдейства за координиране на контактите с родените и живущите в селото и увеличаване на приятелите на с. Граматиково. Да съдейства за осъществяване на връзки със сродни организации от страната и чужбина.

За ръководство на организацията е избран управителен съвет в състав: инж. Петко Нанчев - председател и членове Калинка Янгъзова и Марушка Вълчева.

През 2001 год., сдружението кандидатства чрез фондация " Отворено общество " и спечели проект за възстановяване на някои обреди и традиционни заняти в странджанския край. Построени са люлки и заслон, възстановено е и оброчището на Св. Св. Константин и Елена. По този начин мястото освен като светилище служи и като кът за отмора и отдых на туристите. По този проект бяха закупени станове, чрез които осе тъкат традиционните за Странджа възглавници / проскефали /.

През 2002 год. сдружението отново кандидатства за продължаване на проекта и получава допълнително финансиране.

През 2003 год. сдружението продължи дейността по тъкане на ръчен стан, като се възстанови празника Еньов ден и Еньова буля.

Ръководството на сдружение СИВОПКИН има намерение да продължи да издирва всички исторически места и природни забележителности, за да ги възстановява и показва не само пред местните жители, но и пред света, за да може Странджа да се утвърди като една прекрасна туристическа дестинация.

Изводи

- В Община Малко Търново са съчетани по уникален начин природни дадености и богато културно-историческо наследство, което обуславя наличието на ресурси за развитието на туризма на територията ѝ;
- Необходимо е установяването на политика за цялостно и устойчиво развитие на туризма в Община Малко Търново, разработване на една обща визия и лого за региона, утвърждаващ го в бъдеще като туристическа дестинация;
- Туристическата база и възможностите за настаняване са крайно ограничени и недостатъчни, липсват атракции;
- Районът все още не е рекламиран достатъчно, като туристическа дестинация, което оказва влияние при привличането на туристи. През последните няколко години в тази посока бяха положени много усилия и в настоящия момент

общината разполага със собствен WEB-сайт, който дава подробна информация на желаещите да посетят района;

- Необходимо е да продължи постепенното доизграждане и подобряване на инфраструктурата и физическата среда, които са едни от основните критерий за развитието на туризма;

- Механизъм на прилагане – Стратегията препоръчва създаването на Комисия за развитие на туризма, която да ръководи прилагането на стратегията за развитие на туризма в Община Малко Търново и региона.

ОБЩНСКИ БЮДЖЕТ

Общинския Бюджет е самостоятелна финансова сметка за приходите и разходите на Община М.Търново за една бюджетна година. С Общинския Бюджет се определят и осигуряват парични средства, с които се финансират месни и делегирани от държавата дейности. Финансирането на местните и делегираните от Държавата дейности се извършва от Общината в интерес на местната общност и при спазване принципите на законосъобразност, целесъобразност, ефективност, ефикасност и публичност. Основното изискване на Бюджета е да изпълнява разработената стратегия, прогнозите за развитие на Общината и общинския план за развитие. Бюджетната прогноза е в съответствие с общоикономическите изисквания, очертаваща параметрите на Общинските приходи за следващите три години. Бюджетът се съставя на основата на определените със Закона за Държавния бюджет на РБългария за съответната година окрупнени показатели за постъпленията от преотстъпените държавни данъци и субсидии от централния бюджет, натуралните и стойностни показатели за делегираните от държавата дейности и при спазване на Единната бюджетна класификация. В Общинския Бюджет се предвиждат средства за местните дейности в размер определен от Общинския съвет

Тенденцията през последните години на чисто потребителски бюджет, който едва задоволява необходимо присъщите разходи, има за база структурно несъответствие и трайна небалансираност между законово регламентирани приходи и законово възложените отговорности. Това на свой ред генерира и значителни незаплатени разходи, които затрудняват изпълнението на всеки следващ бюджет.

Община М.Търново трябва да разполага с достатъчно финансови средства, за да посрещне разходните си отговорности. В същото време е трудно да се даде определение за “достатъчност” в условията на общ дефицит на ресурси, както и да се даде количествена оценка. Важен индикатор за определяне на финансовото състояние на общината е състоянието на платежния баланс.

Приходна част

Основни структурни компоненти в приходната част на Бюджета представляват собствени приходи/ в частта данъчни и не данъчни приходи/ и определените със Закона за Държавния бюджет взаимоотношения с РБ под формата на субсидии.

Собствените приходи и субсидия през периода 2002 – 2004 г. сочат забележим ръст на увеличение в следната последователност

Таблица 1
Приходи – Анализ 2000-2002 г. , хил.лв.

	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
<i>Данъчни приходи</i>	549	697	893
<i>Неданъчни приходи</i>	354	563	1186
<i>Всичко собствени приходи</i>	903	1260	2079
<i>Взаимоотношения с ЦБюджет</i>	1076	957	740
<i>в т.ч. Обща субсидия</i>	703	688	633
<i>Целеви за соц. Пом.</i>	99	-	-
<i>Целеви за Капит. Р-ди</i>	274	269	107
<i>Трансфери</i>	380	194	596
<i>Заеми</i>	-21	-	-
<i>Всичко приходи по бюджета</i>	2338	2411	3405
<i>Финансиране на дефиц/изл./</i>	36	28	-66
<i>Общо приходи</i>	2374	2439	3339

Анализа на сравнителната таблица показва незначително изменение на основните приходоносители, като се отчита тенденция на намаление на данъчните приходи спрямо неданъчните в съотношение през годините както следва:

2002 г - 61 : 39

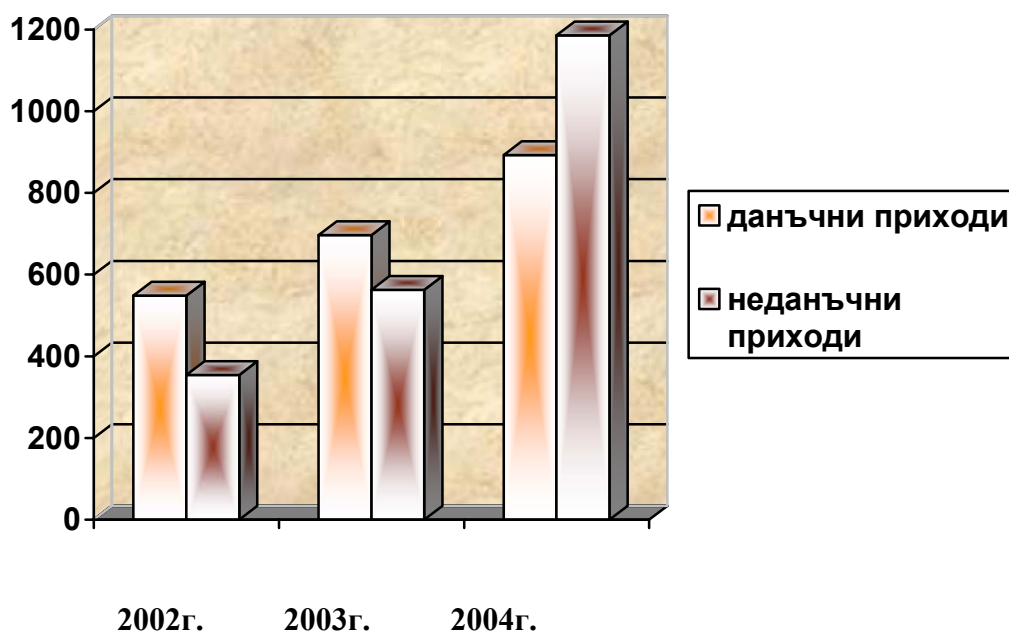
2003 г. - 55 : 45

2004 г. - 42 : 57

Тенденцията е към изравняване съотношението между тези два основни източници на приходи в Общинския Бюджет на Община М.Търново.

Графика 1
Съотношение данъчни / неданъчни приходи

ХИЛ.ЛВ.

Независимо от по-малкия си дял в общия обем /с изключение на 2004 год./ собствени приходи, неданъчните бележат значително увеличение и тяхната роля в приходната част на Общинския бюджет е все по-голяма.

Субсидиите от републиканския бюджет са основен източник на приходи, чийто размер се определя ежегодно със Закона за Държавния Бюджет по методика отчитаща частично прехвърляните отговорности на общините. В общия обем са включени : обща субсидия, целева субсидия за капиталови разходи и целева субсидия за социални помощи. От таблицата е видно, че постъпленията от собствени приходи се компенсират със получените субсидии .

Разходна част

Структурата на разходите може да се разгледа по Параграфи от Единната Бюджетна Класификация и като Структура на разходите по функции .

Таблица 2
Структура на разходите по параграфи

	2002	2003	2004
Заплати	532	637	796
Др.възнаг. и плащания	78	131	112
Соц. и здр. Осигуряване	200	250	291

<i>Помощи и обещетения</i>	188	1	1
<i>Субсидии на организац с идеална цел.</i>	233	201	104
<i>Капиталови разходи</i>	341	486	767
<i>Издръжка:</i>	802	733	1268
<i>В т.ч.материали</i>	192	294	453
<i>Външни услуги</i>	100	126	367
<i>Храна</i>	18	81	116
<i>Медикаменти</i>	67	3	5
<i>Текущи ремонти</i>	322	130	146
<i>Командировки</i>	14	15	17
<i>Др.разходи</i>	89	84	164
<i>Общо разходи</i>	2374	2439	3339

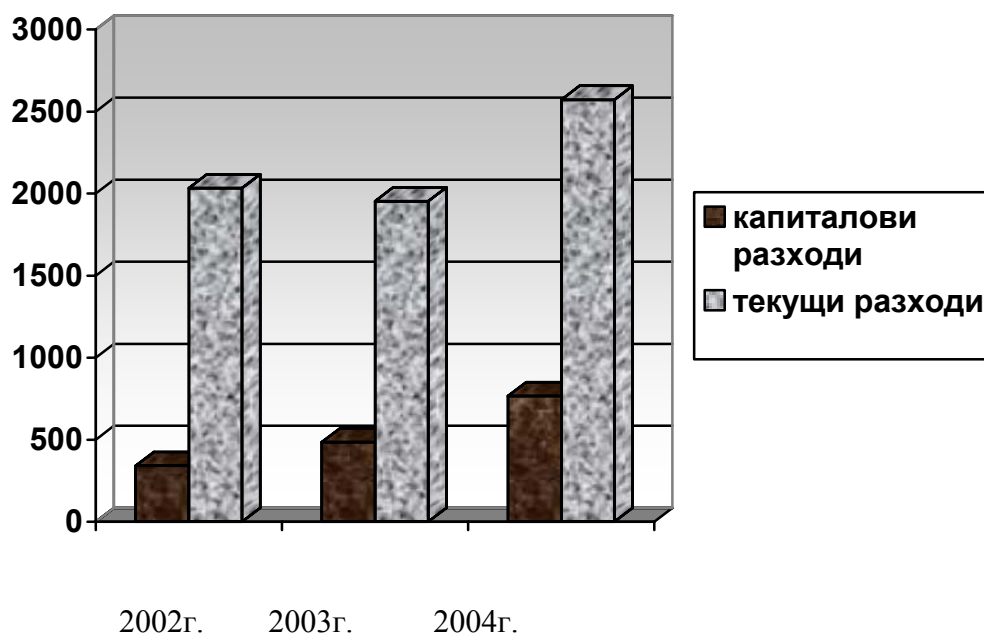
Разпределението на разходите според икономическата им същност, т.е текущи и инвестиционни бележат следните резултати:

Таблица 3
Текущи и инвестиционни разходи

	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>
<i>Капиталови разходи</i>	341	486	767
<i>Текущи разходи</i>	2033	1953	2572
<i>Общо разходи</i>	2374	2439	3339

Безпорния ръст на капиталовите разходи, придават облика на инвестиционната политика на Община М.Търново.

Графика 2
Структура на разходите
хил.лв.

Таблица 4
Структура на разходите по функции

<i>Функции</i>	<i>2000</i>	<i>2001</i>	<i>2002</i>
<i>1.ИЗО</i>	224	290	384
<i>2.Отбрана и сигурност</i>	9	11	10
<i>3.образование</i>	331	336	430
<i>4.Здравеопазване</i>	245	159	206
<i>5.Соц.осиг. и грижи</i>	324	358	371
<i>6.Жил.строителство иБКС</i>	206	193	617
<i>7.Почивно дело,култура и религ.</i>	38	43	93
<i>8.Икономически д-сти</i>	50	147	263
<i>Общо разходи</i>	1427	1537	2374

За да се постигне устойчивост на местните финанси от огромно значение е постигането на балансираност между правомощията на общината за приходите и разходите, т.е “възложените разходни отговорности”, които общината е задължена да изпълнява да бъде покрита изцяло със средства от субсидии.защото общината като институция трябва да може да предоставя и услуги по свое усмотрение, да решава количеството и качеството на задължителните услуги, да финансира допълнителни мероприятия по отношение на които да има свобода да взема решения.

Общината е заложила Проектно-бюджет в дългосрочен план 2004-2007г./ Приложение 1/ на база отчетни данни от предходни години, виждания за изграждане на стратегически обекти на територията на общината и икономически инструменти за прогнозиране.

Общинския бюджет е основния финансов инструмент и документ на политиката на Община М.Търново за разрешаване на текущите потребности и създаване на база за реализиране на дългосрочни цели. Чрез бюджета и управлението на извънбюджетните фондове, могат да се реализират инициативи, водещи до постигане на стратегическите цели и визията на общината.

Анализ на тенденциите и процесите в социалната сфера

1. НАСЕЛЕНИЕ

Община Малко Търново е третата по големина /789 кв.км./ община в Бургаска област и едновременно с това една от най-слабо населените. В състава ѝ са включени 13 населени места – 1 град и 12 села, от които 3 са кметства и 10 кметски наместничества.

Населението на община Малко Търново е 4 896 души /данни към м.ХІІ.2004 год./, от които 2 782 живеят в град Малко Търново. По официални данни към 31.12. 2000 год. в Община Малко Търново са живели 5 045 души, при 4980 в края на предходната година.

По данни на Общинската администрация за 2001 год./данни от извършеното преброяване/ населението е било 4 576 души, разпределено както следва:

- по пол
мъже 2 145 души
жени 2 431 души
- по възрастови групи е разпределено както следва:
до 18 години - 678 души
от 18 до 64 години – 2 535 души
над 65 години 1 363 души.

Родените през отчетната година /2001/ са 22, а починалите – 121 души. В сравнение с предходната година новородените са се увеличили с 2, а починалите – с 49 души. Населението живеещо в град Малко Търново е било 2 958 души, от тях 1459 са мъже, 1 499 са жени. В селата на територията на община живеят 2045, от тях 966 са мъже и 1079 са жени.

Към настоящия момент населението е намаляло спрямо 2000 год. с 3,6 %.

От години е налице трайна тенденция на непрекъснато намаляване на населението на общината . Това се дължи главно на влошената възрастова структура на населението, особено в селата на общината, както и на миграцията на населението към областния център Бургас и други населени места на страната.

Данните от извършените преброявания през изминалите години показват прогресивното намаляване на населението в община Малко Търново.

Налично население към	31.12.1934	31.12.1946	1. 12. 1959	1. 12. 1965	2. 12. 1975	4.12.1985	19.03.2001
НАСЕЛЕНО МЯСТО							
С. БЛИЗНАК	721	838	695	465	135	92	73
С. БЯЛА ВОДА	503	494	431	216	117	84	68
С. БРЪЩЛЯН	342	429	459	332	105	85	51
С. ВИЗИЦА	465	570	702	438	237	139	64
С. ГРАМТИКОВО	1 505	1 606	1 403	1 506	1 192	1 001	495
С. ЕВРОНОЗОВО	569	515	366	224	40	63	58
С. ЗАБЕРНОВО	358	470	451	409	305	260	165

План за развитие на Община Малко Търново 2007 – 2013 г.

С. ЗВЕЗДЕЦ	736	728	1 439	1 269	906	843	393
С. КАЛОВО	185	254	368	124	18	21	53
ГР. М. ТЪРНОВО	3 644	3311	3 744	4 804	4 233	4 229	2 958
С. МЛАДЕЖКО	212	236	250	116	56	32	36
С. СЛИВАРОВО	427	544	312	124	26	13	11
С. СТОИЛОВО	732	864	865	715	412	307	151
ВСИЧКО ЗА ОБЩИНАТА	10 626	11 137	11 610	10 742	7 782	7 169	4 576

Демографската характеристика за 2004 година на населението в общината е следната:

НАСЕЛЕНО МЯСТО	Общо	мъже	жени	под 7 год.	= 7 < 14	= 14 < 18	= 18 < 57 жени	18 < 62 мъже	= > 57 жени	= > 62 мъже
С. БЛИЗНАК	43	24	19	0	0	0	3	10	16	14
С. БЯЛА ВОДА	42	23	19	0	0	0	4	6	15	17
С. БРЪШЛЯН	50	22	28	0	1	0	3	5	25	16
С. ВИЗИЦА	51	21	30	0	0	0	4	8	26	13
С.ГРАМТИКОВ О	454	221	233	9	11	9	61	109	158	97
С. ЕВРЕНОЗОВО	53	31	22	0	1	1	2	7	20	22
С. ЗАБЕРНОВО	138	24	114	0	0	1	57	7	56	17
С. ЗВЕЗДЕЦ	418	213	205	38	39	31	89	102	68	41
С. КАЛОВО	30	16	14	0	0	0	1	3	13	13
ГР. М. ТЪРНОВО	2 782	1 450	1332	141	242	186	695	862	556	525
С. МЛАДЕЖКО	16	8	8	0	0	0	0	0	8	8
С. СЛИВАРОВО	5	3	2	0	0	0	0	0	2	3
С. СТОИЛОВО	133	62	71	0	0	0	2	8	69	54
ВСИЧКО ЗА ОБЩИНАТА	4 896	2 419	2 477	211	309	234	1008	1012	1127	948

Ако направим сравнение за населението на общината с минали години ще са налице следните данни:

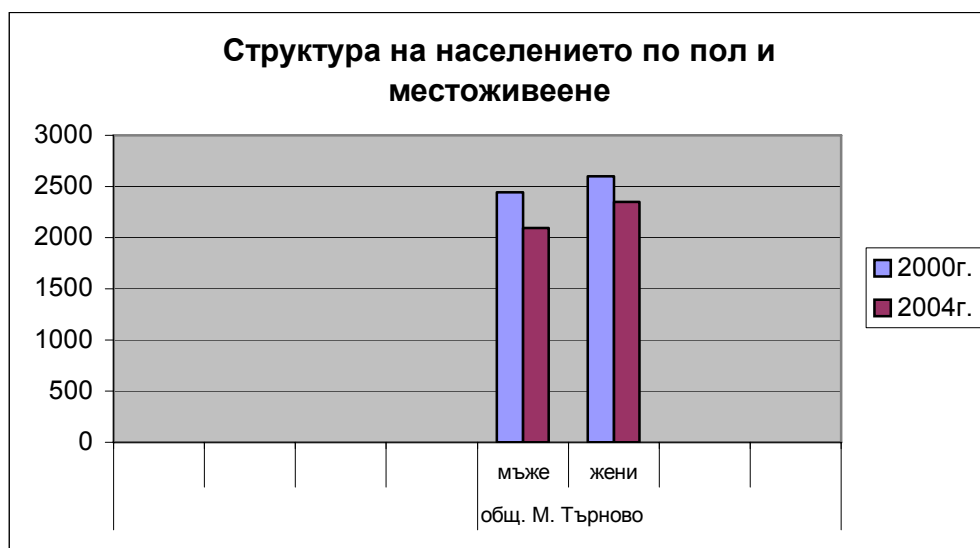
	всичко	мъже	жени	под 7 години и	= 7 < 14	= 14 < 18	= 18 < 57 жени	18 < 62 мъже	= > 57 жени	= > 62 мъже
2004 година	4 896	2 398	2 498	197	311	234	1 056	1282	1115	701
2003 година	5 096	2 528	2 568	211	309	234	1029	1220	1145	948

2002 година	4 981	2 451	2 530	202	297	235	998	1286	1 050	913
2001 година	5 050	2 480	2 570	221	357	238	1 050	1 190	1 089	905
2000 година	5 250	2 565	2 685	239	372	262	1 120	1 250	1 151	856
1999 година	5 078	2 444	2 534	219	428	163	1 023	1 259	1 121	865
1998 година	5 137	2 521	2616	237	453	169	1 056	1 303	1 140	779
1997 година	5 319	2 612	2 707	276	460	166	1 112	1 353	1 148	804
1996 година	5 718	2 812	2 906	343	506	169	1 208	1 508	1 187	797
1995 година	5 873	2 888	2 985	388	524	185	1 565	1 528	1191	790

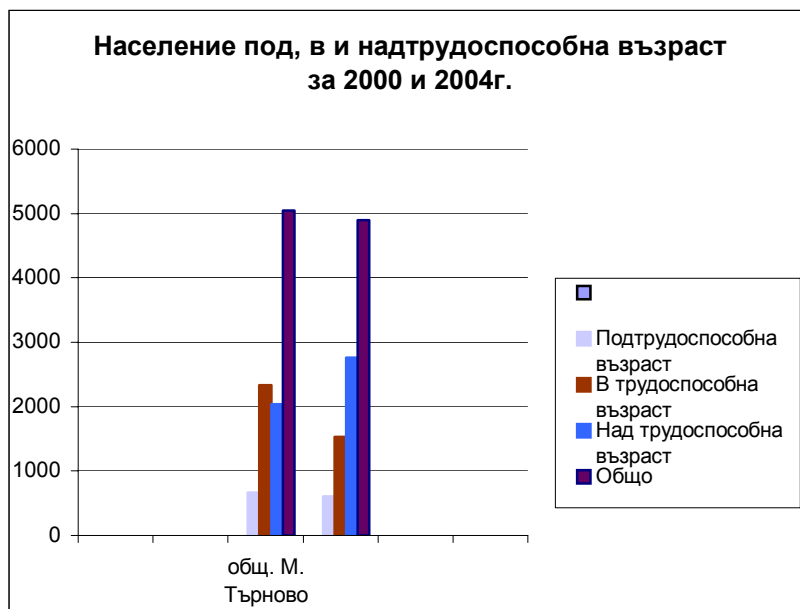
За община Малко Търново обезлюдяването на селищата е неоспорим факт. Понижението се дължи изцяло на естественото и механично движение на населението, а не на промени в състава на общината. Отрицателният естествен прираст (за 2002г. – 28 родени и 105 починали) води до силно негативни тенденции за бъдещето на района. Застрашителен е и темпът на обезлюдяване на селата в община Малко Търново – с. Граматиково и с. Заберново, а в с. Сливарово понастоящем живеят само няколко човека.

Средната гъстота на населението е много под средната за страната и областта, което е основен резултат от периферният характер на района и граничния режим, а през последното десетилетие и на общия икономически упадък.

В половата структура се повтарят същите тенденции, които пораждаат промените в числеността на общината. Броят на жените преобладава в общата численост на населението. Това се дължи на по-висока смъртност при мъжете.

В община Малко Търново е регистрирано намаление в общата численост както на мъжете, така и на жените. Мъжкото население в общината през 2001г. е намаляло с 14,27 % спрямо 2000г. При жените относителното намаление на числеността е по-слабо – 9,65%.

За община Малко Търново тенденцията и в трите възрастови групи е силно неблагоприятна. Най-силно изразено е намалението в първата възрастова група – 13,19%, което е свързано с общото застаряване на населението и липсата на перспективи у младите хора. Във връзка с това все по-малък е броят на децата, записани да учат в първи клас от година на година.

Възрастовата структура на населението в общината буди тревога, определяща се от факта, че дялът на населението в надтрудоспособна възраст е значително висок. Селата включени в състава на общината са с твърде ограничени трудови ресурси, а икономически активното население, съсредоточено в общинския център е под средното ниво за страната.

В следствие на икономическите проблеми и последвалите от тях социални процеси общината се характеризира с отрицателен естествен и механичен прираст, а оттам и на влошаване на възрастовата структура.

Показатели	Мярка	общ. М. Търново			
		Бр.	2000г.	2001г.	2002г.
Живородени	бр.		20	22	28
Починали	бр.		72	121	105
Естествен прираст	бр.		-52	-99	-77

ЕСТЕСТВЕН ПРИРАСТ :

МЕХАНИЧЕН ПРИРАСТ:

1995 година	- 97
1996 година	- 109

1995 година	- 37
1996 година	- 29
1997 година	- 31
1998 година	- 19
1999 година	- 38
1999 година	- 45
2000 година	- 52
2001 година	- 99
2002 година	- 77
2003 година	

1997 година	- 81
1998 година	- 119
1999 година	- 88
1999 година	- 65
2000 година	- 98
2001 година	- 77
2002 година	- 76
2003 година	

	2000 година	2004 година
ПОКАЗАТЕЛИ:		
Общо населени места за общината:	13	13
В т.ч. :		
Градове	1	1
селища до 500 жители	10	10
селища над 500 жители	2	2
2. Постоянно население в общината:	5 045	4 896
- за гр. М. Търново	2 958	2 789
- в селищата до 500 жители	920	858
- в селищата над 500 жители	1 167	1 249
Население :		
- в под трудоспособна възраст	667	603
- в трудоспособна възраст	2 337	1 531
- над трудоспособна възраст	2 041	2 762
Естествен прираст:	- 52	- 38
В т.ч за град М. Търново	- 5	+13
В селища до 500 жители	- 42	- 30
В останалите селища	- 14	- 21

БЕЗРАБОТИЦА

2.1 Динамика на икономически активното население

За 2000 и 2001г. икономически активното население в община Малко Търново е 2443 души. Драматично е намалението отчетено през 2002 г./1510д./ - с 19,07%, което е със същите параметри и през 2003 и 2004 год. То е свързано с отрицателния естествен и механичен прираст в района, водещи до прогресивното му обезлюдяване.

2.2 Динамика на заетостта в региона

В последните години се наблюдава тенденция на увеличаване броя на заетите, което е резултат от успешно провежданата политика в региона за намаляване на безработицата и насърчаване на заетостта. Промените в числеността на заетите са пряко свързани с процесите на реструктуриране на местната икономика и големия брой съкратени лица, което се явява една от най-неблагоприятните последици на прехода.

Състоянието в броя на наетите в община Малко Търново през 2001г. спрямо 2000г. може да се характеризира като умерено покачване. През 2002 г. броят на наетите в община Малко Търново е в състояние на застой с слабо изразен спад в числеността спрямо предходната година, съответно с 18 и 16 души. За третото тримесечие на 2003 год. средносписъчния брой на наетите по трудово правоотношение в общественния сектор е 579, жените са 334. Средната работна заплата е 227 лв., като за жените е 213 лв. За работещите в частния сектор броят в началото на м. Юли е 99, като жените са 52. Средната работна заплата е 207 лв.

По данни от БТ Царево средно-списъчния брой на наетите по трудово или служебно правоотношение в общественния сектор в края на 2004 год. е 551 души, от които 350 жени. В частния сектор средно-списъчния брой на наетите е 66, в т.ч. 44 жени. Средната работна заплата в общественния сектор е 240 лв., а в частния сектор е 189 лв.

Брой наети лица

Показатели	2002г.	2003г.	2004г.	Прираст 2002/2003		Прираст 2003/2004	
				бр.	%	бр.	%
Общ. М.Търново	508	579	551	67	7,5	-28	-0,95

2.3 Общо състояние на безработицата

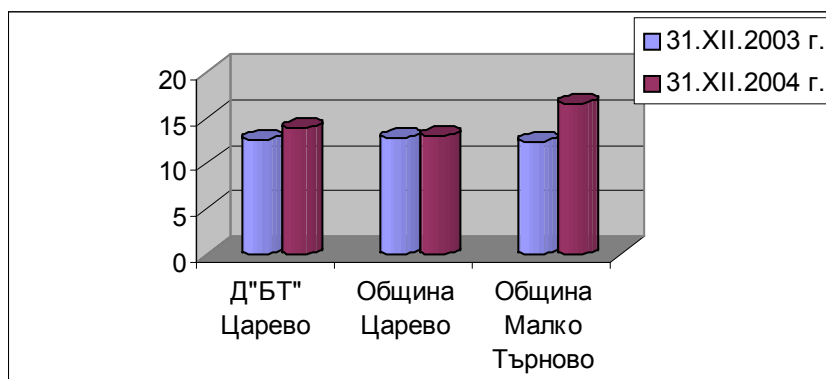
Безработицата през лятото на 2001г. е по-ниска в сравнение с предходната година и поради стартирането на Националната програма за увеличаване на заетостта чрез разкриване на работни места в дейност за преодоляване на последиците от горски пожари в района, обслужван от “Бюро по труда” гр. Царево. През летният сезон на 2002 г. се разкриват работни места по Националната програма “Охрана на реколта 2002” и продължава действието на Националната програма за преодоляване последиците от горски пожари. Към 30.09.2003г. са регистрирани всичко 152 безработни, с 19 по-малко от края на предходното тримесечие. Намалението се дължи предимно на започналите работи по национални и регионални програми за заетост. В община Малко Търново към 31.12.2004 год. са регистрирани 249 безработни, с 62 повече от края на 2003 год. Поради отдалечеността на общината от Черноморското крайбрежие в нея не се разкриват сезонни работни места, поради което броят на безработните е сравнително постоянен. Увеличението на безработицата в общината за 2004 год. се дължи на това, че през 2003 год. бяха реализирани няколко проекта по “Красива България” и предприсъединителните фондове на ЕС, чрез които се осигури заетост на някои рискови групи безработни. След приключване на дейностите по проектите наетите лица бяха освободени и отново се регистрираха в Д”БТ”.

Регистрираните безработни от община Малко Търново представляват 28,99% от всичко регистрираните в Д”БТ” Царево безработни, като относителният им дял спрямо предходната година се е увеличил с 5,23%.

Равнището на безработицата в региона, обслужван от Д"БТ" Царево към 31.12.2004 год. е 13,77 %, като се е увеличила с 1,16 пункта спрямо края на 2003 год.

Равнището на безработица в Община Малко Търново в края на 2004 год. е 16,49 % при 12,38 % в края на предходната година. Регистрираните безработни към 31.12.2004 г. представляват 28,99 % от всички търсещи работа. Спрямо края на 2003 год. е налице увеличение на броя на търсещите работа.

Равнище на безработицата

	към 31.12.2002г.	към 31.12. 2003г.	към 31.12. 2004г.
ДБТ - Царево	19,41%	12,61%	13,77%
Общ М. Търново	16,95%	12,38%	16,49%

Сравнителната динамика на регистрираните безработни лица през посочените години има предимно общи тенденции, свързани със сезонния характер на заетостта в туризма и обслужващата го сфера, освобождаване на срочнослужещи от армията, завършващи образованието си лица, сезонната работа в горските стопанства и други. През трите години се наблюдава закономерност в нарастването на безработицата I-то и IV-то тримесечие на годината и спад през II-то и III-то. В края на всяка година, регистрираните с право на обезщетение са по-малко от тези без плащане. Безработицата в община Малко Търново през цялата година има сравнително постоянен характер и не се влияе от сезонната заетост, поради отдалечеността на общината от черноморското крайбрежие. През 2002г. в следствие реализацията на много местни проекти за заетост в тази община по програма ФАР на Европейския съюз и Национални програми за заетост се наблюдава спад в броя на регистрираните безработни.

2.4 ДИНАМИКА НА БЕЗРАБОТИЦАТА

Входящ поток

От общия входящ поток за Бюрото по труда Царево, дялът на община Малко Търново е 12,01 %.

Регистриралите се през 2001 г. лица с работническа професия са 20,36%, а специалистите представляват 14,15% от входящия поток. През 2002 г. и 2003 г. е отчетено намаление – раб. професия – 16,15 %, а специалистите са 13,43 %.

Във възрастта 18 до 24 години през 2003 година преобладават лицата без квалификация – 71,43%, а сред 75,06% от тях 51,1% са с висше образование.

С много по-ниски стойности са регистрираните лица през 2004 г. лица с висше образование – 14,37%, а с средно образование 13,48% от новорегистрираните специалисти са с техническо образование.

Новорегистрираните лица в Дирекция "Арбoит и осигуряване" – общо през 2004 г. са 737 души:

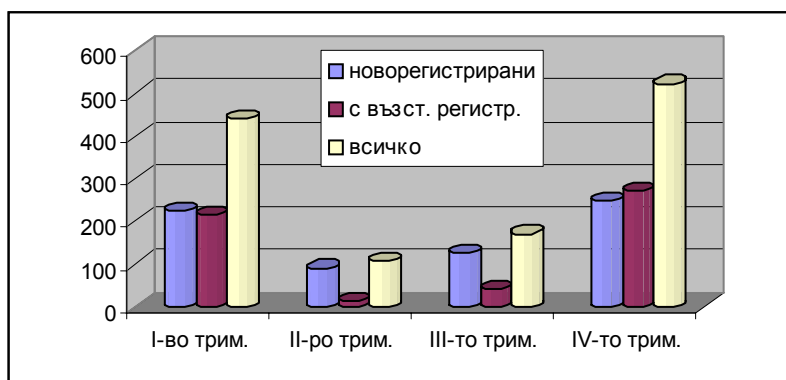
- 692 души през предходната година;

- безработните с възстановена регистрация са 547.

Сред новорегистрираните лица през 2004 г. са жени – 65,21%, като особено ясно това е изразено при лицата с възстановена регистрация – 76,60%. Жените от първата половина на годината са регистрирани в периода от началото до края на зимния туристически сезон ежегодно възобновяват регистрацията.

През 2004 г. новорегистрираните лица през IV-ти тримесечие са 547 души, а с възстановена регистрация 300 души. Причината за това е, че в края на м. ноември приключиха проектите по НП "ОСПОЗ" в държавните лесничества и освободените работници възстановиха регистрацията си в Д "БТ".

ДИНАМИКА НА ВХОДЯЩИЯ ПОТОК ПРЕЗ 2004 год.

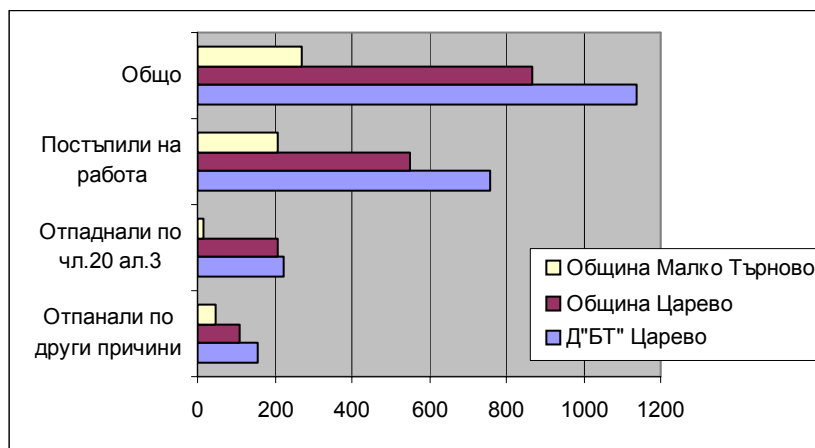

Изходящ поток

В процентно изражение спрямо общия брой на излезлите от бюро по труда лица, този показател се е променял както следва: за 2000г. относителния дял на постъпилите на работа лица е бил 52,62%, през 2001г. е отчетено слабо повишение до 53,49%, с по-малко от

1%. Най-високата си стойност за посочения период от три години показателят достига през 2002г. – 67,95% от целият изходящ поток. През 2003 год. показателят е със стойност – 66.65%. През 2004 год. в Д"БТ" Царево има 1137 безработни, при 1583 през предходната година. Това е с намаление на безработицата – 66,75%, като 87,48% от тях са устроени на работа с посредничеството на Д"БТ". Общата на регистрираните безработни в община Царево е 1137 души, като 1137 души са регистрирани в Д"БТ" Царево. Започналите работата по програми за заетост са 14,95% от изходящия поток, а устроените по мерки за заетост – 3,52%.

СТРУКТУРА НА ИЗХОДЯЩИЯ ПОТОК ПРЕЗ 2004 год.

2.5 РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА БЕЗРАБОТНИТЕ ПО ТЕРИТОРИАЛЕН ПРИЗНАК

В Община Малко Търново регистрираните безработни в края на 2004 год. представляват 28,99% от всички търсещи работа в бюро̀то. Прямо края на 2003 година е налице увеличение на броя на търсещите работа, регистрирани в тази община. Трудното устройване на работа на хората тук води до едни постоянни стойности на безработицата през цялата година. Равнището на безработицата за Община Малко Търново към 31.12.2004 г. достигна стойност 16,49%, при 12,38% към 31.12.2003 г.

Безработицата в Община Малко Търново през цялата година има сравнително постоянен характер и не се влияе от сезонната заетост, поради отдалечеността на общината от Черноморското крайбрежие.

2.6 ГРУПИ В НЕРАВНОСТОЙНО ПОЛОЖЕНИЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА

2.6.1 Инвалиди и лица с увреждания

Една от групите в неравностойно положение на пазара на труда са инвалидите и лицата с намалена работоспособност. Броят на регистрираните търсещи работа лица с увреждания е със сравнително постоянни стойности. Към 31.12.2004 год. в Д"БТ" Царево са регистрирани 24 търсещи работа лица с увреждания, от които 18 в община Царево и 6 в община Малко Търново, като общият им брой се е увеличил със 7 в сравнение със същия период на 2003 год. Характерното за тази група безработни е, че поради особеното си състояние, те в повечето случаи са доста чувствителни, което предполага те да са обект на по-специално отношение от страна на работодателите в Д"БТ". За разлика от рязко изразената сезонна заетост при другите групи безработни, при лицата с намалена работоспособност

безработицата е със сравнително постоянни стойности през всички месеци на годината. Липсата на специализирано предприятие за инвалиди на територията, обслужвана от Д"БТ" гр.Царево допълнително затруднява дейността ни по обслужването им.

По равнище на образование преобладават лицата с увреждания с основно и по-ниско образование – 70,83%. Останалите регистрирани лица с намалена работоспособност са със средно образование. Тревожен е факта, че 83,33% от регистрираните инвалиди са без квалификация.

Тревожен е факта, че по-голямата част от лицата с увреждания са регистрирани без право на обезщетение. През 2004 год. в Д"БТ" Царево са заявени 5 свободни работни места за трудоустроени, от които 4 на първичния трудов пазар и 1 по програми за заетост. Към тях са насочени 5 безработни инвалиди, като всички са започнали работа. Непостъпили на работа след насочване няма. По чл.52 ал.1 от ЗНЗ са устроени 3 лица с намалена работоспособност, а по чл.52 ал.2 от ЗНЗ – 1 лице. В НП за професионална квалификация и заетост на хора с трайни увреждания е включен 1 безработен инвалид.

2.6.2 Безработни жени

И през 2004 година се потвърди очерталата се през предходните години трайно действащата тенденция за поддържане на висок дял на безработните жени, което е един от най-сериозните проблеми на пазара на труда.

Към 31.12.2004 год. в бюрото са регистрирани 554 безработни жени, като делът спрямо всички регистрирани е 63,33 %, при 66,20 % в края на предходната година.

Във възрастова структура най-голяма е групата на безработните жени от 50 до 55 години – 14,97 % от общия брой безработни.

По професионални умения най-висок е делът на регистрираните жени без специалност и професия – 75.00 % от общият им брой. В тази група превес имат жените с основно и по-ниско образование – 70.59 % от тези без специалност. Те се устройват предимно на нискоквалифицирана работа – напр. залесители в ЛКМ. Възможност за устройване на работа за тази група са и програмите за заетост.

2.6.3 Младежка безработица

Друг сериозен проблем на пазара на работна сила си остава младежката безработица. Общата характеристика на младите безработни търсещи работа се очертава като нарастваща /макар и бавно / група с преобладаващо ниско образование и класификация, която има съществени трудности при намирането на работа. В групата на безработни лица регистрирани за първи път в ДБТ преобладават безработните до 29 години. Делът на безработните младежи до 29 години в края на годината е 25,84% от всички регистрирани, като броя им съответно е 222 при 215 към края на предходната година. За община М.Търново към края на 2004 год. те са 56 /26 жени и 29 мъже/ - 30,07 %, от тях 4 жени са с висше образование и 4 мъже със средно-професионално образование, 48 са без специалност и професия. Липсата на трудови навици у младите хора и високите изисквания към предлаганите работни места са основните причини за високия процент на младежка безработица. Това се явява и възпиращ психологически фактор при увеличаване активността им на трудовия пазар и намалява увереността им за по-нататъшна икономическа и социална реализация.

2.6.4 Насърчителни мерки и програми за заетост

Активната политика изпълнявана от бюрата по труда, обхваща форми регламентирани в ЗНЗ. За реализация на програми и мерки за насърчаване на заетостта на местния трудов

пазар са изразходвани общо 317 599 лв. за финансиране на включените в инициативи по ЗНЗ безработни лица.

За периода 01.01.2004 – 31.12.2004 год. в община Малко Търново са проведени 72 срещи с работодатели. Това се оказва и най-подходящата и ефективна форма за осъществяване на контакти.

Една от най-предпочитаните мерки за насърчаване на заетостта е тази по чл. 36, ал. 1 за насърчаване на работодателите да наемат на работа за срок не по-малък от 12 месеца на пълно работно време безработни до 29 годишна възраст. За община Малко Търново двама работодатели са изявили желание да наемат продължително безработни лица. Изразходваните средства през 2003 год. са в размер на 380 лв.

За община Малко Търново обявените работни места са предимно без изисквания за специалност и професия. Към 31.12.2004 год. в Д"БТ" Царево няма трайно незаети свободни работни места.

Национална програма – “Опазване на реколта 2004” – 1 ср.сп.бр. за общината и изплатени суми в размер на 948,5 лв.. Основната цел на програмата е увеличаване на заетостта чрез разкриване на допълнителни работни места за сезонна работа в дейности по опазване на селскостопанската продукция.

Национална програма “От социални помощи към осигуряване на заетост”.

Основна цел – осигуряване на заетост и социална интеграция на продължително безработните лица, обект на месечно социално подпомагане, чрез разкриване на работни места в общополезни за общината и държавата дейности, и предоставяне на социални услуги. Друга основна цел на Програмата е облекчаването на трудната социална ситуация на хора, чиито близки са с трайни увреждания или тежко болни и се нуждаят от постоянни грижи.

През 2004 год. по програмата в общината са включени 87 безработни лица в дейностите : комунално битово обслужване, поддържане и опазване на общинската собственост, социални дейности – „Личен асистент” и дейности с траен характер – залесяване, озеленяване и др. По програмата за 2004 год. са изплатени 112 621 лв.

Обучения за придобиване на професионална квалификация

В община Малко Търново беше сформирана група от 5 безработни лица и проведен курс по компютърно обучение, след което 1 младеж от Община Малко Търново започна стажуване по Програмата

През месец Декември 2003 г. започна и подготовката за провеждане на Компонент “Квалификационно обучение” по НП “От социални помощи към осигуряване на заетост”. Обучението е за начална професионална квалификация – “Работник в дейности на горското стопанство”. Предвижда се да бъдат обучени 50 лица, които са работили към ДЛ и ДДивС и които от 01.03.2004 год. отново ще работят при същите работодатели, които имат одобрени проекти по НП “ОСПОЗ” за 2004 г.

По програми за заетост в региона за периода м.ХІІ.2001-м.Х.2002 год. бяха обявени и заети 45 работни места, като работници по озеленяване и залесяване - програма “SMAEP” .

“ПВЗ - зима”, за осигуряване на временна заетост на безработни лица през зимните месеци, действа от 01. 01. 2000 година. За периода от 01.01.2000 г. до 31. 03. 2001 година бяха назначени на работа 10 безработни. За работата по програма “ПВЗ - зима”, за периода ноември 2001 – март 2002 година в община Малко Търново бяха обявени и заети 12 работни места.

По Програма “Красива България” – благоустрояване на градския площад бяха включени 64 безработни лица.

В изпълнение на Националния план за действие по заетостта за 2001 година по стълб “Подобряване на пригодността за заетост” насока “Борба с продължителна безработица” по национална програма за временна заетост са реализирани 52 безработни. През 2001 година на територията на Бюрото по труда град Царево, обслужващо три общини, в Програмата за временна заетост участваха 7 предприятия и организации, от които 5 от община Малко Търново. По формата си на собственост всички участници са общински предприятия и организации. Освен общинска администрация Малко Търново в ПВЗ през 2001 година участваха и СОУ “Васил Левски” град Малко Търново, Общинска болница Малко Търново, Читалище “Просвета” Малко Търново, ОДЗ “Юрий Гагарин” Малко Търново.

По стълб “Развитие на възможностите за обучение“ от Програма “Предотвратяване на социалните последици от структурна реформа в стоманодобивната и рудодобивната промишленост” са реализирани 20 безработни лица. Проекта е защита на околната среда, силно нарушена от миннодобивната дейност, борба с ерозията и възстановяване на растителността върху деградирани терени с местни трудови ресурси и материали. Всички лица започнали работа по проекта са безработни, насочени от Бюрото по труда, живеещи в Малко Търново. От тях 17 са жени, 13 са дълготрайно безработни над 1 година.

По стълб “Подобряване на пригодността за заетост” насока “Борба с продължителната безработица” по Програма “От социални грижи към заетост” са включени 37 лица. Програмата включва най-чувствителната група от безработните – дългосрочно незаетите, самотните майки и младежите до 24 г. Особеното състояние на клиентите налага членовете на екипа да подхождат много внимателно при подбора на кандидатите за включване в Програмата. Сериозните проблеми, пред които са изправени повечето от безработните ни задължават да подходим индивидуално към всеки един от тях.

В I-ва целева група /безработни на социално подпомагане/ попадат 27 безработни, всички са с продължителност на безработицата над 2 години. Това са изключително трудни клиенти, които поради ниското си образование и липсата на квалификация са нежелани от работодателите.

Във II-ра целева група /младежи до 24 год. включително/ са включени 4 безработни, от тях 3 жени.

В третата целева група /самотни майки/ са включени 2 безработни.

Този контингент от безработни можеше да се устрои на работа единствено по НПВЗ и ПВЗ-зима.

2.3 Д РА В Е О П А З В А Н Е

Здравното обслужване на населението от Община Малко Търново се организира от Специализирана болница за долекуване и продължително лечение град Малко Търново. Сградата, в която се помещава болницата, отговаря функционално на изискванията за болнично заведение. Тя разполага с леглова база от 20 легла във вътрешно отделение, клинична лаборатория с най-нова апаратура, ренген, физиотерапевтично отделение. Кадрово болницата е обезпечена от управител, 1 лекар, 1 фелдшер, 11 бр.помощен персонал - 8 мед. сестри, 1 регенов лаборант, 2 клинични лаборанти, санитарни, шофьори – 2, 1 общ работник, 1 работник в пералня, 1 дезинфектор. Кухненския блок се обслужва от 2 готвачи, 1 работник в кухня и 1 домакин.

Административния сектор се обслужва от главен счетоводител, личен състав и касиер.

Вътрешното отделение разполага с най-необходимата апаратура. Използват се две санитарни коли - “Латвия” и “УАЗ”. Три пъти седмично се осигурява транспортирането на болни до град Бургас за извършване на хемодиализа.

На територията на общината има разкрити три лекарски практики, като в настоящия момент са заети само две от тях – в гр. Малко Търново и с. Граматиково. Практиката в с. Звездец е незаета. Това затруднява много медицинското обслужване на населението, което е и един от основните за общината ни проблеми, тъй като голяма част от хората са в надтрудоспособна възраст и се нуждаят от повече и непрестанни грижи. В гр. Малко Търново работят двама стоматолози, а населението в с. Граматиково се обслужва от стоматолог, който посещава населеното място само два дни в седмицата.

В град Малко Търново функционира филиал за спешна медицинска помощ към ЦСМП град Бургас. На центъра са предоставени помещения в бившата поликлиника. Към него работят 5 фелдшери, 5 медицински сестри, 5 шофьори, 1 санитарка. Дейността се осигурява от две линейки. Предлага се спешна и неотложна помощ. При необходимост се извършва и амбулаторна дейност. Болните се хоспитализират в град Бургас.

3. ОБРАЗОВАНИЕ

На територията на община Малко Търново функционират 3 училища , от които:

- едно средно общообразователно;
- две основни училища;

В тези учебни заведения се обучават общо 440 ученици.

Числеността на персонала , който е зает в сферата на образованието е 63 души , като 50 са педагогически и 13 непедagogически персонал.

Чуждоезиковото обучение в общинските училища е обезпечено от учители специалисти. Преподаващи английски език - 3 души, немски език - 1, руски език - 3-ма.

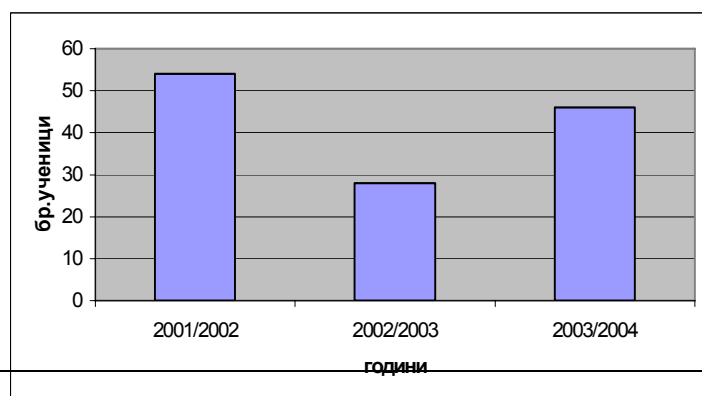
И в трите общински училища обучението на учениците е непрофилирано. Няма паралелки, изучаващи определена специалност.

На територията на общината функционира Младежки дом, който създава условия за пълноценно осмисляне на свободното време на децата и младежите като развива индивидуалните им способности в различни области на науката и техниката.

Сградния фонд включва 2 училищни сгради и 3 сгради за детски заведения, които са публична общинска собственост.

През последните години се наблюдава тенденция на намаляване броя на учениците в училищата , поради отрицателния демографски прираст.

Учебна година	Брой първокласници
2001/2002	54
2002/2003	28
2003/2004	46

Както се вижда от справката броя на постъпващите в първи клас ученици е непостоянен през различните учебни години и тенденцията е към тяхното намаляване. Това води до намаляване пълняемостта на паралелките. А в перспектива и до стесняване на училищната мрежа.

Справка за броя на паралелките и учениците в тях в училищата на територията на община Малко Търново.

Учебно заведение	2001/2002		2002/2003		2003/2004	
	паралелки	ученици	паралелки	ученици	паралелки	ученици
Общообразователни училища	26	427	27	443	26	440

Сериозен проблем при обучението е липсата на мотивация у децата, особено на учениците от ромски произход, които са една голяма част от учениците в трите общински училища. Успяващите са малко на брой, а влезлите да продължат образованието си в по-горна образователна система са 160.

Общият брой на децата в училищна възраст от ромски произход е 124 за учебната 2004 - 2005 година. Училища с изцяло ромски ученически състав в общината няма. Храненето на всички ученици е осигурено с определено намаление. Закупуват се тетрадки и учебници на социално слабите ученици, но и това не е достатъчен мотив за редовно посещение на занятията и задълбоченото усвояване на преподавания материал. Липсата на перспектива за реализация води до отрицателното отношение към образованието на тези деца.

Като цяло образователната политика в общината е ориентирана към осигуряване на обучение, съответстващо на съвременните държавни образователни изисквания. Необходима е по-сериозна работа за насочване на младите хора към професии с по-голяма вероятност за реализация в новите пазарни условия и съобразно потребностите на местната икономика и обслужваща сфера.

На територията на общината функционират и три детски заведения. ОДЗ "Ю. Гагарин" град Малко Търново се помещава в сградата по предназначение. Същата е със спални, занимални, физкултурен салон, музикален салон, люлки, парзалки, игрален салон. Капацитета на градината е 150 деца, като в настоящия момент заетите места са 50% от капацитета.

Кадрова обезпеченост – всички учители работят по специалността си, с полувисше образование и имат необходимия ценз.

В детската градина децата са разпределени по групи както следва : 2 целодневни, 1 полудневна, 1 подготвителна и 1 яслена група. Всички групи са с намален брой деца, като тенденцията е общ спад на броя на децата, което се дължи на отрицателния прираст в общината.

Освен в гр. Малко Търново детски заведения има и в двете по-големи населени места в общината – с. Звездец и с. Граматиково. И в двете заведения групите са маломерни, дължащо се на малкия брой деца.

4. СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ

Дирекция за социално подпомагане гр.Малко Търново след реформата през 2003 г. е пряко подчинена на Регионална дирекция за социално подпомагане гр.Бургас и Агенция за социално подпомагане към Министерство на труда и социалната политика. Създадени са два отдела - отдел "Социално подпомагане" и отдел "Закрила на детето".

Отдел "Социално подпомагане" извършва дейности по отпускане на месечни помощи по Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане /ППЗСП/, Правилника за прилагане на Закона за семейни помощи за деца /ППЗСПД/, Правилника за прилагане на Закона за защита, рехабилитация и социална интеграция на инвалидите /ППЗЗРСИИ/, Наредба № 5.

През 2002 г. подпомогнатите лица и семейства са били общо 990: 696 по чл.9 от ППЗСП в това число 603 в трудоспособна възраст и 93 в надтрудоспособна възраст, с целеви помощи за инвалиди - 174 лица, от които 2 са деца и с месечни помощи по ППЗСПД - 107 лица. На основание чл.15 от ППЗСП помощи за отопление са получили 494 човека.

За периода 01.01.2003 г. - 31.10.2003 г. са подпомогнати общо 711 лица и семейства: по ППЗСП са подпомогнати 589 лица, с месечни помощи по чл.9 са подпомогнати 287 човека - 3 в подтрудоспособна възраст, 80 в трудоспособна възраст и 118 в надтрудоспособна възраст и с целеви помощи за инвалиди са подпомогнати 155 инвалида, от тях 3 са деца. За същия период по ППЗСПД са подпомогнати 122 лица и семейства. С целеви помощи за отопление с твърдо гориво на основание Наредба № 5 са подпомогнати 399 социално слаби граждани.

Намаляването на броя на подпомаганите лица в трудоспособна възраст през 2003 г. спрямо 2002 г. се дължи на действащата програма на МТСП "От социални помощи към осигуряване на заетост", по която има назначени общо 64 лица, като 2 от тях са назначени за "Личен асистент" на тежко болен член на семейството за да осигурят постоянното му обслужване .

През 2004 год. Дирекция „Социално подпомагане” е подпомогнала общо 767 лица и семейства, както следва : 177 лица по чл.9, 370 – ЗСПД, 220 - инвалиди . Увеличението на подпомаганите лица през годината в сравнение с 2003 год. се дължи на факта, че през 2003 год. приключиха дейностите по няколко проекта, в които бяха ангажирани голяма част от социално слабите в общината.

Увеличаването на подпомаганите в надтрудоспособна възраст е следствие от изменение в Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане, с което се завишават индивидуалните коефициенти за самотно живеещи и възрастни хора с цел да се подобри жизненото равнище на тази категория лица.

Отдел "Закрила на детето" извършва дейности по защита правата и интересите на детето и взема пряко участие при всички административни и производствени дела водени в съда. Осъществява функции за превенция и реинтеграция на деца в приемни семейства, семейства на близки, в специализирани институции. Обект на работа са всички деца в риск - деца, живеещи в семейства с неравностойно положение /бедни, родители с увруждания, самотни/; деца с увруждания; деца с отклоняващо се поведение; деца, настанени в специализирани институции; деца, живеещи или работещи на улицата; деца, жертва на насилие. Целта на отдела е да се предотврати нуждата от институционализиране и повече деца да останат при семействата си, при възможно по-добро качество на живот, намаляване на детската престъпност, интерес към посещаване на училище и стимулиране на таланти и даровити деца и пр.

През 2004 год. беше сформирана Общинска комисия за закрила на детето и изготвена Общинска стратегия за закрила на детето. В комисията бяха включени представители на

общинска администрация, дирекция "Социално подпомагане", регионалните звена на НС"Полиция", регионалните инспекторати на МОН, общинските центрове по здравеопазване, и др. Представителите на отдел "Закрила на детето" бяха основните инициатори и имаха водеща роля при изготвянето на общинската стратегия. Същата беше приета от Общински съвет Малко Търново.

5. ДОМАШЕН СОЦИАЛЕН ПАТРОНАЖ

Основната дейност на ДСП – Малко Търново е извършването на социални услуги на нуждаещи се граждани в пенсионна възраст, издирване и насочване за настаняване в заведения за социални услуги с неоткъсване от обичайната среда на нуждаещите се лица. Уреждат въпроси, свързани с пенсиите, изписването на лекарства на нуждаещите се, извършват се необходимите медицински манипулации, не само на панронираните лица, но и на нуждаещите се такива от селата, поради затруднените транспортни връзки в общината. Съдейства на обслужваните лица при попълването на документи за получаване на полагащите се парични помощи. Оказва помощ в общуването и поддържането на социални контакти, снабдяването с необходимите помощни средства при инвалидност.

ДСП обслужва възрастни хора и лица с увреждания. На патронираните се приготвя и доставя по домовете топла храна, хляб, кисело мляко и др. Същите се посещават по график от санитаря, които се грижи за поддържане на хигиената в помещението, обитавано от патронирания. Едновременно с това се извършват и битови услуги – закупуване на хранителни продукти, заплащане на ел. енергия, вода и телефон. Предоставят се и административни услуги на патронираните лица.

През 2004 год. броя на обслужваните от ДСП лица беше 67.

6. СПОРТ

Физическото възпитание, повишаване на дееспособността, а оттам и подобряване здравето на населението са едни от приоритетните цели в дейността на Община Малко Търново. Във тази връзка беше изготвена и приета от Общинския съвет Програма за развитието на физическата култура, спорта и туризма в Община Малко Търново.

Община Малко Търново разполага със : Спортен комплекс, включващ – стадион, съблекални и сервизни помещения към него, леко атлетическа писта, два тенис корта и допълнителна площадка със стена; Борцова зала, оборудвана с тепих и уреди, съблекални и сервизни помещения към нея; Фитнес – зала; Картинг писта и спортната база на училищата. Обектите са публична общинска собственост.

Основна насока в дейността на общината е изграждането на нова и подобряване състоянието на съществуващата спортна база. Основните инициативи в тази посока са : основен ремонт и оборудване на фитнес-залата, реконструкция и ново пълно оборудване на тенис кортовете, изграждане на басейн, изграждане на кът за възстановяване в съществуващата база /сауна, тангентор, помещение за масаж/ .

На територията на общината спортна дейност развиват два лицензирани спортни клуба :

- Общински СК "Странджа" със секции по свободна борба, лека атлетика, футбол и тенис ;
- СК по шахмат.

Дейността на клубовете се характеризира с изградена вече система за спортна подготовка и единни правила за провеждане на състезателна дейност.

Община Малко Търново подпомага клубовете в частта по-добро стопанисване и поддържане на предоставената спортна база и финансиране на общи мероприятия, като : традиционен футболен турнир на малки вратички, традиционен турнир по свободна борба, традиционен лекоатлетически крос.

ИЗВОДИ :

- Община Малко Търново е третата по големина община в Бургаска област и една от най-слабо населените;
- Общината се отличава с отрицателен естествен и механичен прираст;
- Населението е застаряващо;
- Наблюдават се засилени миграционни процеси към областния град Бургас;
- Нивото на безработица е високо, сравнително постоянно, като се наблюдава малък спад през летните месеци;
- Преобладават безработните лица без квалификация и специалност;
- Няма трайно безработни лица, регистрацията е под 1 година;
- В Община Малко Търново има липса на кадри с работническа професия /дърводелци, обущари, и др./;
- Община Малко Търново, БТ и Дирекция “СП” провеждат активни мерки по насърчаване на заетостта, чрез включване на безработните в програми за временна заетост и др. програми на МТСП;
- Дирекция “БТ” организира курсове,кш жжгт за квалификация и преквалификация на нискоквалифицирани кадри;
- В общината има 1 лечебно заведение и 1 център за спешна медицинска помощ, 2 общо практикуващи лекари` и 2 стоматологични практики;
- Общинската болница разполага с добре оборудвана клинична лаборатория;
- Затруднено е обслужването на живущите в селата, поради незаетите лекарски практики;
- Има две заведения за социални услуги – ДВПР с. Заберново и ДСП;
- Социалното подпомагане обслужва 1402 лица /2003-04 год./;
- На територията на общината има 3 училища – 1 СОУ в гр. М.Търново и 2 ОУ-ща – в с. Граматиково и с. Звездец и 3 ОДЗ-та;
- Материалната база в училищата и детските градини е добра;
- Таксите и цените за столово хранене са минимални;
- Проблем пред образованието е неприбирането и задържането на децата и учениците от ромски произход в училищата и детските градини;
- Като трайна тенденция се налага намаляване броя на децата;
- Община Малко Търново е с традиции в някои от спортовете, като борба, футбол и карате;
- Има изградена добра материално-техническа база, която се поддържа със средства на общината.

7. КУЛТУРА

Странджа е уникална географска, историческа и етнокултурна зона, съхранила в себе си не само природните дадености и археологическите обекти, но и цялостната традиционна

народна култура и бит на населението - един от най-сложните етнически субстрати в българската земя. Хилядолетия наред тук е царството на една от най-старите и оригинални в културно отношение световни цивилизации - тракийската. Реликти от тракийската древност са се запазили и до днес на територията на Община Малко Търново не само чрез безмълвните свидетелства на многобройните археологически паметници и находки, но и чрез изобилния антропокултурен материал, съхранен в народните представи, вярвания и обреди. /Приложения 1,2 и 3/

7.1 КУЛТУРНИ ИНСТИТУЦИИ

1. ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - МАЛКО ТЪРНОВО

Музеят е културно - просветен и научен институт, който има за задача да събира, съхранява, опазва и популяризира културно - историческото наследство на територията, на която действа. Той е създаден през 1982 г. с 22 Постановление на МС за развитие на Странджанския край и до момента е единствения по рода си в района. От 2002 г. е самостоятелно юридическо лице на бюджетна издръжка от Община Малко Търново.

Събирателската дейност в по - голямата си част е извършена по време на експедиция " Странджа " и е основата, върху която е създаден музея. Предмети за неговите експозиции постъпват от археологически разкопки, от дарения и откупвания.

Атрактивните и интересни експонати привличат много посетители през последните няколко години : 2000 г - 497 човека; 2001г - 2518; 2002г - 3753; 2003 г – 3343, 2004 г. – 3832. Посетителският интерес се засилва и от възможността за посещаване на археологически паметници - комплексът в м. Мишкова нива, гробниците в м. Пропада, скалното светилище в м. Камъка, долмени в близост до с. Заберново и с. Евренезово. За съжаление достъпа до обектите е затруднен, което отблъсква една част от туристите, предимно чужденци. Необходимо е да се подобри инфраструктурата - пътищата, да се създадат места за отдих и почивка, да се акцентира върху социализацията на обектите, рекламата и маркетинга на продукта.

Интериора на музея трябва да отговаря на изискванията и потребностите, не само на науката, но и на зрителя, който е един от основните рекламатори.

Запалаха за културно - историческото наследство са редица фактори : антропогенни, климатични, природни, като овладяването на значителен процент от първите, ще доведе до запазването на паметниците и ще продължи хилядолетното им съществуване. Необходими са средства за консервация и реставрация, експониране и презентирание богатството на Странджа и Община Малко Търново.

Музеят е спечелил няколко проекта : Фондация Отворено общество финансира проект - Създаване на условия за архелогически туризъм; Държавна задача 2002 - проект за реконструкция на два археологически обекта на територията на Община Малко Търново. Участвал е в разработването на проекти по Програма Красива България и Програма Фар.

Исторически музей - Малко Търново е включен в картата със стоте туристически обекта на Република България, издадена от БТС.

2. НЧ " ПРОСВЕТА " - МАЛКО ТЪРНОВО

В момента към читалището работят следните самодейни състави, школи и клубове: за изворен фолклор, детско - юношески фолклорен състав, инструментален фолклорен състав, състав за стари градски песни, художествено слово, мандолинен състав, школа по изобразително изкуство.

Читалището е свързано с имената на личности като Георги Поп Аянов, изтакнат краевед и автор на книгата " Малко Търново и неговата покрайнина ", излязла от печат през 1936 година.

Община Малко Търново заедно с читалище " Просвета " повежда значими културни празници, като летните празници на града и "Международния пленер по живопис". Природата и интензивния културен живот през пролетните и летните месеци, са причина градът да се посещава от много хора, предимно млади. Читалището предлага своите зали, читалня, салон, библиотека за провеждането на културни мероприятия и съдейства за популяризирането на културно - историческото наследство. През 2002 г. се проведе научен форум в продължение на една седмица. Той се ръководеше от проф. Ал. Фол и бе посветена 30 годишнината от втората Странджанска експедиция. Потребностите на времето и повишените изисквания към знания от хуманитарен и научен характер налагат да бъде по - нататък развита дейността на културно - просветните институти в града и на първо място ролята на читалищната библиотека.

Библиотеката при НЧ " Просвета " гр. Малко Търново е създадена през 1914 г. библиотечният фонд през последните години се попълва само от дарения на средства и книги. През 1965 г. е построена сегашната сграда нов културен дом с библиотечна зала. Книгите са подредени на стелажи по раздели: периодика, справочници, книги с автограф, книги - дарения, краеведска сбирка, музикална сбирка оформена с грамофонни плочи, аудио и видео касети. Има оформена сбирка със записи на автентичен фолклор, народни обреди и обичаи, снимков материал.

Библиотеката поддържа следните картотеки:

- На книгите с автограф;
- По краезнание;
- По литературознание;
- На специалистите;

През 1983 г. е създаден детски отдел със специално обзавеждане. Направени са специални кътчета и витрини с различна тематика. В библиотеката на читалището са съхранени много творби за Странджанския край, авторите на които са изследователи, писатели и поети, родени или работили на територията на Община Малко Търново или Бургас. Това са детският писател Стоян Русев - Дядо Благо, Петко Росен, Стоян Шивачев, Борис Априлов, Дико Фучеджиев, Горо Горев, Недялко Йорданов и др.

В момента библиотечният фонд има общо 25 637 тома, от тях 9 114 тома са художествена литература, 4 355 тома са с детска художествена литература, а 12 168 тома отраслова литература. Библиотеката поддържа систематичен каталог, нови читатели 200 човека, посещения около 1800 годишно.

Читателите на библиотеката са предимно пенсионери и учащи се. Същевременно най - близката библиотека се намира в гр. Бургас , което означава, че първостепенна задача е да се задоволят интересите на хората, които от една нямат възможност да закупят книги, а от друга не могат да си позволят често ходене до областния център.

С изключително задоволство се посреща инициативата на Министерството на културата и Националния център на книгата. Чест прави на тези институции, че в тези трудни времена подпомагат културния живот в читалищата.

През 2001 г. читалището печели проект " С магията на Странджа " на стойност 1000 лв., финансиран от Национален фонд Култура. Средствата са използвани за закупуване на музикални инструменти. През 2002 г. е финансиран проект по програма " Помощ за книгата ". средствата са предоставени от Национален център за книгата - 800лв. И Община Малко Търново - 800 лв. Използвани са за закупуване на българска художествена литература, детска литература, хуманитаристика. Направен е абонамент за 2003 г. на 12 бр. периодични вестници и списания.

Читалище " Просвета " е постоянен партньор на Проект " Читалища " за периода 2003 -2004 година, като благодарение на него през 2002 година е изграден Интернет център.

В читалището работят 8 човека.

3. ЧИТАЛИЩЕ " ГЕО МИЛЕВ ", СЕЛО ЗВЕЗДЕЦ

Общ брой на книгите в библиотеката по раздели:

Отраслова тематика:	1004
Художествена литература:	4465
Детска литература	1165

2. Дейност на читалището във връзка с предаването обичаите на поколенията:

19. 07. - 20. 07. - ежегодно провеждане празника на селото през първия петък след Великден жителите на селото се събират в параклиса " Св. Петка ", където се прави курбан за здраве.

3. Не сме участвали в проекти .

4. Други дейности: отбелязване на всички празници в годината, съвместно с ОУ " Христо Смирненски " ДГ " Ален мак ", Горско стопанство. Създадена е фолклорна група, която има изяви в региона, за библиотеката са дарени книги от Регионалният център на читалищата.

4. ЧИТАЛИЩЕ " ПРОСВЕТА ", СЕЛО ГРАМАТИКОВО

Библиотеката на читалището разполага с 9062 тома книги, които са обединени в няколко отдела: отраслов, художествен, детски.

През 2002 година са извършени следните дейности: организиран и проведен е Бабин ден, Кукеров ден, концерт послучай деня на самодееца 1 март, концерти на фолклорния състав, възстановяване на обичая " Лазаров ден " - 27. 04., организиране на Великденски люлки, участие в подготовката за откриването на " Св. Св. Константин и Елена " в м. Аязмото, където участва групата за автентичен фолклор - 21. 05., от м. юни до м. октомври - активно посрещане на туристи, проект на Фондация Отворено общество, Коледуване, втори етап на проекта към Фондация Отворено общество - декември 2002 г.

През 2003 г. са извършени следните дейности: на 24. 06. бе открит туристическият кът Св. Яни, групата за автентичен фолклор участва в обредния ритуал Еньов ден и Еньова буля, участие в концерта на Манол Михайлов, състоял се в Летния театър на гр. Бургас.

7.2 КУЛТУРНИ СЪБИТИЯ

1. НАЦИОНАЛЕН ВЪЗПОМЕНАТЕЛЕН СЪБОР В М. ПЕТРОВА НИВА

Съборът се провежда ежегодно в м. Петрова нива, където е издигнат монументален паметник на преобращенци. Десетки хиляди българи от Странджа, Тракия и Македония, потомци на бежанци и гости от цялата страна се събират на това свято място наречено Странджанското оборище, за да почетат паметта на загиналите в Илинденско-Преображенското въстание.

Тържествата започват с богата фолклорна програма, в която участват изявени колективи, индивидуални изпълнители и инструменталисти от Странджа и Тракия. Следва пресконференция, отслужване заупокойна молитва в памет на загиналите, тържествена проверка – заря, вечерен фолклорен концерт.

2. НАЦИОНАЛЕН СЪБОР-НАДПЯВАНЕ "СТРАНДЖА ПЕЕ"

Съборът –надпяване “ Странджа пее”, проведен за първи път през 1960 г. в с. Граматиково, е първата от националните културни прояви, популяризиращи песенното народно творчество, в случая странджанската народна песен. През 1995 година се проведе Вторият национален събор “ Странджа пее”. Третият национален събор, проведен през 2000 г., отбеляза неговата 40 годишнина, но и отново допринесе за утвърждаване значимостта и мястото на богатото народно творчество от района на Странджа в националната ни народна, песенна култура. През 2004 год. събора беше организиран и проведен за четвърти пореден път.

В надпяването, имащо конкурсен характер, вземат участие индивидуални и групови изпълнители на странджански народни песни и танци, възпроизвеждане на обичаи, инструментални изпълнители на кавал, гайда, гъдулка.

3.МЕЖДУНАРОДЕН ПЛЕНЕР ПО ЖИВОПИС “СТРАНДЖАНСКА ПАЛИТРА”

Целта на международния пленер по живопис е да популяризира чрез живописни творби /масло, акварел, пастел и др./ уникалната странджанска природа, архитектурно-исторически забележителности, бит и духовност на странджанския край, изразени чрез митологичните предания, фолклор, нрави и обичаи на хората.

Началото му бе поставено преди 5 години. Първата година участваха художници само от нашата страна. През следващите години се включиха художници от Италия, Финландия, Македония, Украйна, Турция и България.

В продължение на 12 дни участниците посещават организирано едни от най-забележителните природни и културно – исторически кътчета на общината. Традиция е откриването да протече с карнавално шествие, представяне и благосвет на всеки участник.

4. ЛЕТНИ КУЛТУРНИ ПРАЗНИЦИ НА ГР. МАЛКО ТЪРНОВО

Провеждат се през втората половина на м. август, непосредствено след тържествата в м. Петрова нива. В програмата на празниците са включени разнообразни по форма и съдържание културни изяви в областта на фолклора, традиционната духовна култура на района, изложби, срещи с именити творчески личности. Празниците приключват с традиционния Църногоровски панаир.

5. СТРАНДЖАНСКИ ОБИЧАИ И ОБРЕДИ

Традиционната духовна култура на странджанското население е целяла онази исторически унаследена и наслоявана с различни елементи през вековете система на космогонични, философски, религиозни, морално-етични и художествено-естетически представи, вявания и ценности, предавани от поколение на поколение със средствата на традицията. Най-пряко отражение тя намира в обичаите и обредите, преданията и легендите, песните и танците на аместното население.

В продължение на няколко години общината целенасочено работи за възстановяване на традиционни обичаи и обреди, част от които са характерни за района и не се изпълняват в други части на страната. /приложение 3/

Приложение 1

МУЗЕЙНИ ЕКСПОЗИЦИИ

1. АРХЕОЛОГИЯ - от праистория до късното средновековие

Каменна брадва - бронзова епоха

Глинени лампи /колекция/ - III-IV в.

Керамика - II - IV в.

Лапидариум - пет броя каменни надписи, релефи /тракийски конник, погребално угощение и др./, фронтони и жертвеници.

Съкло - балсамарии, чаши

Накити - III-IV в.: златни обеци /два чифта/; стъклени мъниста с позлата; костени игли с релеф; стъклени гривни.

Ритуални камбанки - сребърна с надпис и бронзова - края на II-III в.

Бронзови фибули - РЖЕ - IX-V в. пр. Хр.

Бронзова лампа - III в.

Биметална игла - сребро и бронз -IV в.

2. НОВА И НАЙ-НОВА ИСТОРИЯ

Старопечатни книги

Оръжия - пушки, пищови и саби от началото на 19 в. до началото на 20 век.

В. "Странджа"- 1895 година от първия до последния брой

Снимки, документи и предмети, свързани с местната история - 19-20 век

Печати, медали и кръщелни купели

Икони от 19 в. - малки, средни и олтарни

3. ИСТОРИЧЕСКА МЕСТНОСТ "ПЕТРОВА НИВА"

Експозиция "Илинденско-Преображенско въстание - 1903 година - VII революционен окръг" - фотодокументална

Мемориален паметник с костница

Храм-костница "Света Петка"

4. ЕТНОГРАФИЯ

Тъкани - килими, пътеки

Мъжко и женско облекло

Работен инвентар, домакински съдове и уреди - бурила, ведра, ибрик, крондир, станове, менци, стомни, дараци, сирми, тенджери, тигани, дървени лъжици и други

Робуши - малък и голям

Дървени надгробия

Накити - метални и сребърни

5. ПРИРОДА

Природата и биоразнообразието на Странджа в снимки и видеофилми

Занимателни и познавателни игри:

Нощните звуци на гората;

"Разговор с птици по телефона";

"Езиков курс" - имитация на животински звуци и прослушване;

Пъзели;

Разпознаване на вида на дървото по кората;

Разпознаване на билки по аромата им.

6. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ЗА ПОСЕЩЕНИЯ

Археологически комплекс "Мишкова нива" - гробно съоръжение, селска вила, некропол - действал от V в. пр. Хр. до IV в. сл. Хр.

Местност "Пропада": Тракийска куполна гробница - V-III в. пр. Хр.; Гробница от III в. - за първия ред и пода е използвана материчната скала, правоъгълен план; Гробница от III в. - правоъгълен план, два фронтонa;

Могилен некропол - приблизително 40 могили

3. Село Евренезово:

1.1 Гробница с полуцилиндричен свод, градена от камък - IV в.;

1.2 Долмени

4. Два долмена до с. Калово

5. Тракийско скално светилище /соларни кръгове/ - м. Камъка

Приложение 2

ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА

I. Архитектурни

1. с. Бръшлян - архитектурен резерват

1. гр. М. Търново - странджански възрожденски къщи от края на XIX в.

2. с. Стоилово - старото училище, селски странджански къщи, тепавици

3. с. Заберново, Сливарово, Визица, Бяла вода, Калово, Звездец -

странджански селски къщи от края на XIX и началото на XX в.

II. Археологически

1. Тракийска куполна гробница V-III в. пр. Хр. - 13 км Ю от града в м. "Мишкова нива", римска вила, некропол и крепост

2. Тракийска куполна гробница V-III в. пр. Хр. - 3 км З от града в м. "Пропада", некропол, две гробници с правоъгълен план от римския период

3. Тракийско скално светилище, посветено на бога Хелиос /Слънце/ - 12 км И от града

4. Долмени – до с. Евренезово, Заберново и Калово

5. Римска гробница III-IV в. - сводеста, градена от камък - 1.5 км ЮИ от с. Евренезово

6. Крепости - с. Младежко, Заберново, Граматиково, Бяла вода, гр. М. Търново /"Ай дере"/

7. Пещери - "Братанова пещера" до с. Бръшлян и "Калето" до с. Младежко

III. Църкви и параклиси.

1. гр. Малко Търново - "Успение на Света Богородица", "Св. Троица" - католически храм, параклиси: "Свето възнесение господне", "Божейме", "Св. Богородица" /2/

2. с. Бръшлян - "Св. Димитър" с килийно училище, параклис "Св. Пантелеймон"

3. с. Заберново - "Св. Лука" с килийно училище, параклис "Св. Георги"

4. с. Стоилово - "Св. Илия"; с. Визица - "Св. Троица", параклис "Св. Илия"

5. с. Граматиково - "Св. Четерийсетмъченици", параклиси: "Св. Георги", "Св. Св. Константин и Елена", "Св. Илия", "Индипасха"

6. с. Звездец - "Св. Атанас", параклис "Успение Богородично", "Господьово манастирче", "Св. Марина"

Приложение 3

СТРАНДЖАНСКИ ОБИЧАИ И ОБРЕДИ

КУКЕРОВДЕН - Празнува се на "Сирни Заговезни" и има карнавален характер. Само и единствено в Странджа той се проявява в най-старинната си форма "Бял кукер", без маска,

с открито лице. Обряд с богат смисъл и символика – осигуряване на плодородие и изобилие. Кукерът е облечен с бели ярешки или овчи кожи, заедно с него върви дружината му: кукерска мома, баба, доктор, стражари, бръснар и др. Всички персонажи имат пародиен характер. Обикалят целия град, а вечерта е кукерското шествие – “заораването” с дървено рало и обряда “Пали – кош”. Мъжете издигат на високо запален кош, пълен със слама. Около него се върти голямо хоро. Когато кошът падне, всички се стремят да го прескочат за здраве.

ЛАЗАРОВДЕН - Празнува се последната събота преди Великден. Той е символичен празник на момите. Облечени с нови премени / носии / и с венци на главите, лазарките пеят песни в които има благопожелания за плодородие по нивите, лозята и живата стока. Стопаните ги даряват с яйца, които събират в кошница.

ФИЛЕК - Празнува се единствено и само в Странджа, по време на великденските пости. Това са пролетни игри, изпълнявани от момичета и момчета без музикален съпровод. В обичаят участват няколко възрастови групи. Песните и игрите, които се изпълняват на Филек са : “Жиравье, вие буравье”, “Ойне, Дойне”, “На провиране”, “На въже” и др.

ВЕЛИКДЕН - Празнични литургии в Православната църква “Успение Богородично” и Католическата църква “Света Троица”. Великденски хора и люлки – въртиколници в центъра на града.

ЯНЪОВДЕН - С този обичай са свързани представите на народа за поврат в природата. Смята се, че тогава билките имат най-голяма лековита сила. Момите носят китките на своето семейство/ букетче от цветя и билки /. С голяма харкома / бакър /, две девойки отиват до най-близката чишма или извор / Големият врис / за “мълчана вода”. Изсипват се китките в бакъра, като най-напред се пуска железен ключ да издрънчи и така се вярва, че се заключват всички злини. Най-отгоре се слага Госпогъвата китка.

ПЕПЕРУДА - Обичаят е молитва за дъжд, когато времето се засуши- юли или август месец и то в делничен ден, за да не остане молбата без резултат. За пеперуда се избира момиче на възраст между 10 / 12 години, облечено само по риза. Върху нея се увива въже, под което се затъкват зелени клонки. Две момичета повеждат пеперудата из селото, като обхождат всички къщи. След тях вървят други момичета, накичени с клонки и с бъкърчета с вода в ръка. Едно от момичетата пръска с китка босилек на всички страни. По пътя всички момичета играят и пеят “От долу иде хубава Рада”. Стопаните даряват пеперудата с яйца, сирене, брашно.

КОЛЕДУВАНЕ - Две групи от младежи и мъже, предварително определят пътя по който ще преминат. Начело на дружината върви водач, който носи бъклица с вино и изрича благословия за здраве и берекет във всеки посетен двор. Стопаните с трепет очакват благословията на коледарите, защото в нея се рисува бъдещото стопанско и семейно благополучие.

ИЗВОДИ:

- Територията на Община Малко Търново е уникална географска, историческа и етнокултурна зона с цялостната традиционна народна култура и бит на населението - един от най-сложните етнически субстрати в българската земя
- Наличие на Исторически Музей М.Търново, като институция по издирване и съхранение на културно историческото наследство на територията на Община М.Търново е от изключително важно значение
- Възстановяването на обичаите и обредите е форма за представяне, съхранение и популяризиране на бита и традициите на местното население
- Необходими са средства за консервация и реставрация, експониране и презентирание богатството на Странджа и Община Малко Търново

- Паметниците на културата осигуряват реална възможност за развитие на атрактивния културен туризъм на територията на Община М.Търново.

ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА

Техническата инфраструктура осигурява функционирането на всички сфери на човешката дейност и обществото. Състоянието и функционирането ѝ са от определящо значение за социално-икономическото развитие на всяка териториална общност.

ТИ е съвкупност от материално-технически мрежи и съоръжения на четирите взаимосвързани системи - транспортна, енергийна, водостопанска и съобщителна. Транспортната и съобщителната инфраструктурни системи осигуряват, както функционирането на общината като единен организъм, така и интегрирането ѝ в по-горните териториални нива - съответно областта, страната, европейските структури и страни, което налага и тяхното интензифициране, докато водостопанската и енергийната системи имат по-скоро снабдителни функции.

Анализът и оценката на ТИ са необходимо условие за определяне на стратегията за развитие на общината, а избраните приоритети ще изискват съответното доизграждане на тази инфраструктура. Ориентацията през последните години, основавайки се на всеобщата стегнатия в стопанския живот е към максимално използване на вече изградени съоръжения на техническата инфраструктура, преди да се пристъпи към изграждане на нови.

I. ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА

I.1. Пътна мрежа

I.1.1 Транспортни коридори, републиканска и общинска пътна мрежа

Инфраструктурните транспортни коридори се формират от пътните и ж.п. транспортни елементи от най-висок клас, като провеждат международни или национални пътнико и товаропотоци. Обслужването на дадена територия от международни /МТК/ или национални /НТК/ транспортни коридори я включва директно в националната транспортна система със произтичащите предимства за лесен достъп до всякакъв вид транспорт и “скъсяване на пространството”.

През територията на Община Малко Търново преминават пътища от всички класове на републиканската пътна мрежа.

Структуриращата пътна мрежа е представена от първокласен път Е-87 /39 км./, второкласен път II-99 /30 км./ и третокласни пътища III-908 / 14 км./, III-907 /25 км. – Босна – Визица/. Път II-99 все още е физически носител на международния транспортен коридор Дуранкулак – Варна – Бургас - Малко Търново, осигуряващ междурегионалните връзки на Северното и Южното Черноморие. Той се утвърждава все повече като туристически, особено в участъка Созопол – Малко Търново, където служи основно за превоз на туристи през летния сезон. Туристическата функция на този път се очаква да нарасне, имайки в предвид

насоката за развитие на общината, а именно развитето на туризма в различните негови форми.

Основна роля има и път Е-87, който осигурява най- бързия и лесен достъп до общината. Състоянието на пътя като цяло е добро. Като подход може да се разглежда и третокласният път III - 907. Последният е отклонение от път Е - 87 до км 25.5, където тангира северно на общината.

В локален план по-важен е четвъртокласния път IV-79612, който свързва селата Близнак, Евренозово и Звездец. Останалите четвъртокласни пътища са с тупиков характер и представляват отклонения от структуриращата пътна мрежа до населените места.

Дължината и процентното участие на пътищата по класове е както следва:

Клас на пътя	Дължина в общината, Км	%
I клас	39.8	24.9
II клас	30.7	19.8
III клас	40.1	25.7
IV клас	46.3	29.6
Всичко:	156.9	100.0

Към момента общата дължина на пътната мрежа в общината възлиза на 156.9 км при гъстота 0.2 км/км² – значително под средната за страната – 0.34 км/км².

Процентното разпределение на пътищата съгласно състоянието на пътната настилка е следното:

Състояние на пътната настилка	Дължина в общината, Км	%
Добро	44.96	31.0
Средно	39.10	23.1
Лошо	62.84	40.4
Всичко*:	146.90	94.5
Пътят М.Търново – Сливарово в участък с дължина 10 км е без настилка и определено трасе.		

Очевидно състоянието на пътната мрежа в общината е незадоволително по няколко показателя. Независимо че 95.78% от пътищата са с асфалтобетонено покритие, повече от 56% от настилката е амортизирана или повредена. По отношение на геометричните параметри една малка част от пътищата не отговарят на изискванията на нормативите за съответния клас пътища. В най-голяма степен това важи за габаритите и съоръженията, радиусите на хоризонталните криви и надлъжните наклони. Отводняването и поддържането са занемарени, което води до допълнително влошаване на състоянието.

Приоритетни проекти за реализация през следващите 6 години са обходът на Малко Търново, както и изграждането, реконструкцията и ремонта на обекти от общинската пътна мрежа. В проекта за обхода в участъка Малко Търново – ГКПП са предвидени за изпълнение армонасипи с цел намаляване на откосите и за да се избегне унищожаване на горскодървесна растителност. Предвидено е покритие на скалните насипи с изкуствен материал и хумус за захрастяване и укрепване на откосите. От изключително важно значение за социално-икономическото развитие на Община Малко Търново е реализирането на междуобщинския проект „Изграждане на отсечка от местен път с. Визица – Община Приморско”.

I.1.2 Горскостопанска пътна мрежа

Горските пътища в общината са построени предимно през 50-те и 60-те години. По-голямата част от територията ѝ е сравнително равномерно обхваната от горско-пътна мрежа във всичките ѝ четири степени. Изключение прави най-южната полоса, непосредствено до границата като резултат от засиления охранителен режим в миналото. Преобладават билните пътища и такива по протежението на големите водни течения. Изградени са най-вече второстепенни и третостепенни горски пътища с трошенокаменна настилка и четвъртостепенни без настилка или със стабилизация на по-слабите участъци. Въпреки козметичните ремонти в по-голямата си част те са напълно амортизирани, някои са непроходими поради паднали мостове, свлачища и други разрушения (р.Младежка – Тракийски лагер – Качул – Шоповци и др.). В следствие липсата на поддръжка на настилките и отводняването им същите са в лошо състояние.

I.2 Автотранспортно обслужване

Транспортното обслужване в община Малко Търново се осъществява с обществен автобусен транспорт. Общественият транспорт се осъществява от две транспортни фирми ЕТ “Диана - 98 – Димчо Тенев“ гр. Камено и “Бургасбус“ ЕООД гр. Бургас.

ЕТ „Диана – 98 – Димчо Тенев“ гр. Камено е частна фирма, а “Бургасбус” ЕООД е общинска фирма на гр. Бургас.

Автобусният парк на основния превозвач на Община Малко Търново ЕТ “Диана 98 – Димчо Тенев” е нов, с година на производство 2000 г. и отговаря на директивите на Европейския съюз за екологични качества. Автобусите са от клас “В” /автобуси с малка пътниковместимост 10-25 места/ за междуселищни превози по общинската и областната транспортна схема, което позволява по – рационално и пълноценно използване на автобусния парк при обслужване на населението, което повишава качеството и нивото на обществения превоз на пътници.

Автобусите на “Бургасбус” ЕООД, които обслужват община Малко Търново са също от клас “В” и напълно отговарят на изискванията за обществен превоз.

Съществуващата общинска транспортна схема задоволява потребностите на населението за връзки между общинския и областния център. Изготвената и приета транспортна схема е възможно най-оптималния вариант. При наличие на предложения за промяна в графика, същите се разглеждат своевременно от комисия назначена от кмета на общината и се предлагат за утвърждаване от общинския съвет. Промяната на общинската транспортна схема може да става на всяко заседание на общинския съвет. Тази процедура се изпълнява в съответствие с Наредба №2 от 15.03.2002 г. на Министерството на транспорта и съобщенията.

От първостепенно значение за населението на общината са транспортните връзки с гр. Малко Търново, като селата имат връзки с общинския център, а именно :

- всеки вторник – Малко Търново, Бръшлян, Звездец, Бяла вода, Калово, Заберново, Визица, Граматиково, Малко Търново;
- всеки вторник – Малко Търново, Граматиково, Визица, Калово, Заберново, Бяла вода, Малко Търново;
- всеки четвъртък – Малко Търново, Бръшлян, Звездец, Евренозово, Близнак, Младежко, Бръшлян, Малко Търново;
- всеки понеделник, четвъртък и събота – Малко Търново – Стоилово.

Връзката между населените места в общината и общинския център е незадоволителна. Причината за това са големите разстояния, планинския терен и малкия пътникопоток, които превръщат линиите в губещи и за които е необходимо общината да изплаща субсидии.

Транспортните връзки между гр. Малко Търново и гр. Бургас са 10 пъти на ден и към настоящия момент са достатъчни и удовлетворяват нуждите на пътуващите.

Към настоящия момент не се поддържа автобусната линията Малко Търново – Царево, което създава значително неудобство на населението.

Транспортното обслужване на населението в общината се осъществява изцяло от външни за общината фирми. Община Малко Търново не разполага със собствена фирма за превози на пътници. От нея би могла да получава допълнителни приходи, с които да подобрява условията по безопасност на движението в общината.

I.3 Железопътна инфраструктура

На територията на Община Малко Търново няма изградена железопътна инфраструктура. Общината не се обслужва пряко от ж.п.транспорт. Най-близката ж.п. гара е в гр. Бургас, на 76 км. от гр. М.Търново.

II. ВОДОСНАБДИТЕЛНА ИНФРАСТРУКТУРА – ВОДОИЗТОЧНИЦИ, пречиствателни станции, водоснабдителни мрежи

II.1 Водоснабдяване

На територията на ВиК Малко Търново са включени 16 бр. водоземни съоръжения с максимален експлоатационен дебит 45 л/с.

За град М.Търново са каптирани изворите: Езерото, Махленски врис, Пресвета, Манастирчето и Пенгово, а за нуждите на ГКПП – М.Търново са каптирани 3 бр. извори. Максималното водно количество, което се подава на града е около 20 л/с. Водите са пресни с типичен за района хидрокарбонатно-калциев състав. Водоземните съоръжения са площни дренажи и каптажи.

Селата Граматиково, Визица и Заберново са водоснабдени чрез шахтови кладенци, изградени в терасата на р.Велека с общ експлоатационен дебит 21 л/с. Водоснабдяването на останалите селища се осъществява чрез каптажи на извори в околностите им и площни дренажи. За много от водите, особено тези от терасите на реките Велека и Младежка, е характерно високо съдържание на манган.

Около всички водохващания са учредени и устроени СОЗ – пояс “А”.

Наложителна е подмяна на вътрешна водопроводна мрежа. Мрежата е с изминала годност, висока аварийност, която е трудно разкриваема в скален терен. При максимална поддръжка на мрежата води до загуби от 35-40%.

Дебита на водоизточниците захранващи град малко Търново е достатъчен и покрива консумацията на абонатите.

Недостига на вода на града в периода 1984-1998г. е в резултат на некачествени СМР работи при изграждане на вътрешната водопроводна мрежа и от там до голяма аварийност.

След 1998г. с подмяна на 10% от мрежата недостиг на вода няма. Ако не се продължи периодична подмяна на посочените по горе мрежи, загубите ще се увеличат и ще доведат до

ново режимно водоподаване. За това способства и трудната разкриваемост на аварии в скалния терен.

Водоснабдяването на града е крайно енергоемко, с висока себестойност на подаваната вода. Следва да се търси водоизточник с голям дебит и само с един подем и малък разход на ел.енергия, след което ще се намали и себестойността на куб.м.вода. Общината работи в тази насока и е възложила проектиране с предмет: ”Допълнително водоснабдяване на гр.Малко Търново от терасата на река Резовска”.

село Стоилово

Няма изградена вътрешна водопроводна мрежа. Селото се захранва директно от тласкателя. Дебита на водоизточника е достатъчен. Подлежи на подмяна ел.захранващата мрежа Малко Търново- ПС с.Стоилово. Необходимо е изграждане на вътрешна водопроводна мрежа с която ще се подобри водоподаването на абонатите. На този етап директното водоподаване от тласкателя води до чести спирания при голяма консумация във високата зона на селото.

село Младежко

Селото се захранва гравитачно.Има достатъчен дебит. Мрежата подлежи на подмяна след 2013г. При разширение на регулационния план ще възникне проблем за водподаване в по- високите зони на селото. За тази цел е наложително проектиране и изграждане на помпена станция и водоем.

село Граматиково

Вътрешна водопроводна мрежа - подлежи на подмяна. Външна водопроводна мрежа – подлежи на подмяна. Тласкателят е амортизиран с постоянна аварийност, което ще доведе до нарушено водоподаване още през 2004г. Спешно подлежи на подмяна.

село Калово

Вътрешна водопроводна мрежа – подлежи на подмяна. Външна водопроводна мрежа – подлежи на подмяна .

село Звездец

Вътрешна водопроводна мрежа - подлежи на подмяна. Външна водопроводна мрежа – подлежи на подмяна .

село Заберново

Вътрешна водопроводна мрежа – подлежи на подмяна. През 2004 год. е реализиран проект „Водоснабдяване на с. Заберново”, който осигурява питейна дова на населеното място от терасата на р. Велека.

село Визица

Вътрешна водопроводна мрежа- подлежи на подмяна. Външна водопроводна мрежа – подлежи на подмяна.

село Бяла вода

Вътрешна водопроводна мрежа- подлежи на подмяна. Външна водопроводна мрежа – подлежи на подмяна .

село Сливарово

Съществуващата мрежа за водоснабдяване на селото е амортизирана и се нуждае от подмяна. Използвания водоизточник е с непостоянен дебит и през летния период има режим

на водоподаването в селото. Общината е възложила проектиране за водоснабдяване на село Сливарово от терасата на река Резовска.

В настоящия момент все още съществува определен недостиг на питейна вода в някои селища, които разчитат на собствени водоизточници. Предвидено е изграждане на водоснабдителна система от терасите на р.Велека в зоната на вливане на р.Младежка. Проектът е разработен през 1995 г. и е придружен с ОВОС. Поради липса на средства строителството на системата е преустановено. Общинска администрация Малко Търново предприе мерки и извърши проучване за водоснабдяване с алтернативни водоизточници от терасите на р.Резовска. Предвижданията на регионално ниво отново лансират проекта за язовир на р.Младежка, който независимо от остарелия си характер е включен в Областния план за регионално развитие на Бургаска област – 2000-2006 г.

В общината няма промишлено водоснабдяване. Всички предприятия на територията на общината, черпят питейни води за производствени нужди.

II.2 Канализационна система

Канализационната система и системата за пречистване на отпадни води в Община Малко Търново са определено неразвити. От общо 13 населени места само 4 разполагат с канализация с различна степен на изграденост – Граматиково – 80 %, Звездец – 40 %, Бръшлян – 40 % и Малко Търново – 60 %.

Заустването се извършва в близките дерета. В останалите селища се използват септични и попивни ями. Напълно отсъства инфраструктура за пречистване на битовите отпадни води.

В гр. Малко Търново канализационната мрежа е тип – смесена. Степен на изграденост – 60 % , степен на ползваемост от населението 80% и от промишлеността 20%. Функционалното състояние на съществуващата канализационна система е добро. Средното денонощно водно количество на заустваните отпадъчни води от канализационната система е 1325 куб.м./ден и 15,34 л / сек. Данни за сътава на суровите отпадни води в мг/л по показателите неразтворени вещества БПК5 -145 мг/л, механични примеси 180мг/л., азот амониен – 15 мг/л, общ фосфор – 7мг/л.

През 2004 год. общината защити и реализира проект „Изграждане на канализационни профили в гр. Малко Търново”, който беше финансиран от Предприятие за управление дейностите по опазване на околната среда към МОСВ. Първия етап на проекта беше на стойност – 397 940 лв., включващ улиците - „Илия Бояджиев” и „Черногорово”. Стойността на втория етап беше 493 420 лв., включващ улиците - „Иван Вазов” и „Патриарх Евтимий”.

Инициативата и дейностите по доизграждане на канализацията на населените места в общината продължават и към настоящия момент. Изготвен и внесен за финансиране е проект „Изграждане на канализационни профили в с.Граматиково”.

II.3 Пречиствателна станция

Има наличие на отредена площадка за изграждане на ГПСОВ /градска пречиствателна станция за отпадни води/ с протокол от 02.04.1969 г. от Комисия по Наредба №5 ППЗПИНМ. Размера на площадката е 8,103 дка. Съществуват данни за хидрогеоложки проучвания на терена. Има проектна готовност за изграждане на ГПСОВ. Но поради липса на средства все още не е реализиран проекта.

II.4 Хидромелиорации

На територията на общината няма изградени напоителни системи и съответно напоителни полета.

III. ДЕПА ЗА ТВЪРДИ БИТОВИ ОТПАДЪЦИ

На територията на Община Малко Търново има три депа за ТБО – отредени неконтролирани.

Депото на гр. Малко Търново се намира на 2 км. от града. Това е старо депо от 1988 г. Проектният му капацитет е 90 000 куб. м. Към 31.12.2002 остатъчният му обем е 53 675 куб. м. Депото е отредено неконтролирано.

Второто депо се намира на 1 км. от с. Граматиково. Проектният му капацитет е 40 000 куб. м., към 31.12.2002 г. остатъчният му обем е 10468. Депото е отредено през 1988 г. като неконтролирано.

Третото депо е на селата Звездец и Бръшлян. Намира се на 1 км. от с. Звездец. Депото има 30000 куб. м. проектен обем, към 31.12.2004 г. има остатъчен обем 10356 куб. м. Периодично се извършва пробутване и запръствяване с булдозер.

И трите депа са изградени преди влизане в сила на Наредба № 13 “За условията и изискванията за изграждане и експлоатация на депа за отпадъци“ /06.11.1998 г.

Изграждането на регионално депо е единствената алтернатива за общината. Въпреки, че е отбелязано в плана за действие, общината не може да осигури финансово изпълнението на тази мярка. Правим опити чрез екологични програми, финасирани от ЕС, да получим средства за актуализация на и реализиране на проект “Изграждане на площадка за депониране на ТБО- Малко Търново”. РИОСВ са дали положително становище относно изграждането на такова депо на територията на община Малко Търново.

IV. ЕНЕРГОПРЕНОСНА ИНФРАСТРУКТУРА

Територията на Община Малко Търново попада в обхвата на Електроразпределение Стара Загора - клон Бургас, електроразпределителен участък Малко Търново на Електроразпределителен район Бургас.

В общината отсъстват собствени източници на електроенергия.

Електрозахранването се осъществява от Електропреносен район Бургас чрез пренос на ел. енергия от енергийна система с ел. проводни 110 кV и трансформирането ѝ на 20 кV от подстанции 110/20 кV – Пс “Босна” и Пс “Малко Търново”. Подстанция “Босна” се явява възлова за района, тъй като е свързана с електропроводни 110 кV с подстанциите “Елхово”, “Победа”- Бургас и “Приморско”. Подстанция “Малко Търново” е едностранно захранена на 110 кV от подстанция “Босна”.

Преносната мрежа високо напрежение 110 кV е представена от 5 електропровода с обща дължина на територията на общината – 27.5 км. От тях единствено електропровод “Младежко” изцяло преминава през територията на общината.

Електроразпределителната мрежа средно напрежение – 20 кV – е добре развита и обхваща всички населени места. Мрежата е изградена със стоманобетонни и железнорешетъчни стълбове. В по-голямата си част ел. проводите са с възможност за захранване от две подстанции.

Отклонения от разпределителната мрежа и отделни изводи от подстанциите захранват трансформаторните постове 20/09/0.231 кV. Изградените трафопостове са предимно мачтови и зидани от селски тип.

Поради засилено обезлюдяване на района през последните няколко години и застой в икономиката електрификационната система не е претърпяла значителни промени. С малки изключения системата на електроразпределителната мрежа е добро, а броят и капацитетът на трафопостовете са достатъчни за покриване на съществуващите нужди.

За взаимното резервиране на подстанциите Царево и Малко Търново се предвижда реализирането на проект, отнасящ се до затваряне на пръстена Босна - Приморско – Царево - Малко Търново, чрез прокарване на нов електропровод 110 кV.

Енергийна ефективност

В общината са регистрирани общо 3 966 абонати, от които 308 (7.8%) са от обществения и социалния сектор и 3 658 (92.2%) са от битовия сектор. Преобладаващата част от абонатите са концентрирани в общинския център – 62% за обществения сектор и 50% от битовите потребители. Другото населено място, където са съсредоточени повече абонати е с. Граматиково – 13.6% от битови сектор и 9.7% от обществения сектор.

	MWh			
	2003г.		2004г.	
	Община М.Търново		Община М. Търново	
Потребление на ел. енергия				
Битов сектор	4 063	3 047	3 225	2 284
Обществен сектор	3 435	3 121	3 986	3 625
Общо	7 498	6 169	7 211	5 909
Средна консумация				
<u>За един месец</u>				
Битов сектор	338.6	253.9	268.8	190.3
Обществен сектор	286.3	260.1	332.1	302.1
<u>За един абонат</u>				
Битов сектор	1.11	1.66	0.88	1.25
Обществен сектор	11.2	16.3	12.9	18.9

Констатираната намалена средна консумация на битовите потребители през последните две години е показател за самоограничаване от страна на домакинствата, тъй като нормалната тенденция е за постоянно плавно нарастване на потреблението на електрическа енергия, свързано с разширяване на спектъра на използваните домакински уреди с електрическо захранване, способстващо за повишаване на жизнения стандарт на населението.

Най-същественото перо в общинския бюджет са разходите за улично осветление. Изграденото външно осветление е недостатъчно и в не малка част не функционира. Уличното осветление в град Малко Търново и селата в общината се осъществява с осветителни тела, в които са монтирани живачни лампи с високо налягане с мощност 400W, 250W, и 125W. Тези светлоизточници са неикономични, тъй като се характеризират с много нисък коефициентна полезно действие. Преобладаващата част от осветителните тела са морално остарели и немогат да покрият нормативните критерии за осветеност на уличното платно. Включването и изключването се извършва с помощта на локално инсталирани фотоклетки или ръчно

регулируеми часовници, които сработват с известно закъснение и по този начин се увеличава времето на работа на системата.

Разходите на общината за улично осветление непрекъснато нарастват. За 2001 год. те са в размер на 14 705 лв, а в края на 2004 год. разходите са увеличени почти три пъти – 33 293 лв.

Необходимо е да се разработи и реализа проект за модернизация на уличното осветление, в резултат на който да се извърши подмяна на неефективните осветителни тела и да се усъвършенства тяхното управление, като по този начин разходите за уличното осветление биха могли да се намалят на половина.

В Община Малко Търново няма централно топлофицирани селища. Отоплението на домакинствата в преобладаващата си част се осъществява с печки с твърдо гориво (предимно с дърва), малка част от абонатите се отопляват с електроенергия.

Усилията в посока на надежно и съобразено с изискванията на околната среда енергоснабдяване ще са успешни, само ако са придружени от мерки за оползотворяване на високия потенциал за енергийна ефективност.

Енергийната ефективност не е самоцел, а средство за намаляване на разходите. В тази връзка следва да се насърчава развитието на по-икономични възможности за отопление и подобряване на достъпа на населението до тях.

Възобновяемите енергийни източници (ВЕИ) са един местен ресурс, който може да намали зависимостта от внос, да облекчи изпълненията на задълженията по опазване на околната среда и да допринесе за по-висока трудова заетост. При това много от ВЕИ (биомаса – от растителен и животински произход, малки водни централи, слънчева енергия и други) са със значителен ресурсен, технически и икономически потенциал. Въпреки това те се използват недостатъчно и имат незначителен дял в общото енергопотребление.

В Община Малко Търново има значителни резерви за повишаване на енергийната ефективност. За дефиниране на наличните резерви и необходимите инвестиционни и организационни мерки е важно да се извърши детайлно енергийно обследване на най-енергоемките обекти.

От изключително важно значение е и извършването на топлоизолационни мерки /саниране/ на сградите, за да се постигне енергоспестяващ ефект и намаляване на разходите за отопление.

V. ТЕЛЕКОМУНИКАЦИОННА ИНФРАСТРУКТУРА

На територията на общината има изградена подземна магистрална и вътрешно-районна кабелна телефонна мрежа. Магистралните кабели до Бургас са прокарани в сервитута на пътища I-9, II-98.

Община Малко Търново в телекомуникационно отношение е структурирана с възел в гр. М.Търново и две крайни централи в с. Граматиково и с. Звездец. По ВРК /вътрешно районни кабели/ с изнесени телефонни постове са захранени останалите 10 села от селищната система :

от АТЦ Малко Търново – с.Стоилово, с.Бръшлян и с.Сливарово;

от АТЦ Звездец – с.Евренозово, с.Младежко, с.Близнак и с.Бяла вода;

от АТЦ Граматиково – с.Визица, с.Калово и с.Заберново.

Монтиран е номерен капацитет за общината общо – 3060 т.п. , от които са предоставени 312 т.п. на юридически лица и 1917 т.п. на физически лица.

Телефонната плътност е 45,7 телефонни поста на 100 жители.

На територията на общината работят 12 бр. радиоуредби с 1749 радио точки.

От статистиката е видно, че в АТЦ има свободен капацитет, но ВРК са изпълнени и единствената алтернатива за удовлетворяване нуждите на населението от телефонни постове е монтирането на уплътнителни устройства по съществуващите кабели.

Цялата територия на общината е с покритие на радио и TV - сигнал. Независимо от високата плътност на радио и телевизионната ретранслационна мрежа получаваните сигнали са с недостатъчно качество и покритие поради смущения от Турция и хълмистия характер на релефа.

Кабелната телевизия “Трансвидеоком” обслужва общинския център – гр. Малко Търново.

Безжичните телекомуникации (Мобифон и GSM) са реализирани на територията на общината от “МобилТел” ЕАД, “Мобиком” и “Глобул”.

Покритие за джобен мобифон е осигурено за района на М.Търново. Покритие за мобифон в автомобил с външна антена е осигурено за всички селища с изключение на Близнак, Младежко, Евренозово, Сливарово, Заберново, Калово и Бяла вода.

GSM покритието обхваща цялата територия на общината с изключение на селищата, Младежко, Евренозово, Близнак.

През последните години БТК влага много средства за модернизация и подобряване качеството на предлаганите услуги :

- във всички АТЦ се монтираха апаратури за детайлизирано таксуване;
- въведоха се електронни каси за заплащане на телефонни сметки;
- в бюрото за продажби М.Търново се предлага “Интернет”;
- в проектна готовност е изграждането на оптичен кабел Царево – Малко Търново и до края на 2003 год. ще бъде възложен за изпълнение;
- в процес на проектиране е оптичен кабел М.Търново – Средец;
- след изграждането на оптичния кабел се предвижда да започне подмяната на аналоговата система с цифрова;
- предстои изграждането на модерен център за продажба на телекомуникационни услуги в Малко Търново.

Реализацията на горепосочените проекти са в пряка зависимост от стратегията за развитие на Община Малко Търново. Добрата стратегия ще доведе до увеличаване търсенето на висококачествени телекомуникационни услуги, както от населението на общината, така и от пътничко-потока преминаващ през ГКПП – Малко Търново.

VI. Г К П П - МАЛКО ТЪРНОВО

ГКПП – Малко Търново е разкрит и започва да функционира на 16.05.1970 год. Района на граничния пункт е полупланински, с надморска височина 640 м. Разположен е на Международен път Е – 87 /Дуранкулак – Варна – Бургас – Малко Търново/, който е най-краткият път свързващ страните от Източна Европа и Близкия Изток.

На пункта са представени всички служби от задължителния контрол. Заетия персонал е 120-130 души. Всички работещи са специалисти, квалифицирани служители в съответната сфера на дейност. Едновременно със задължителните функционират и много други помощни и обслужващи звена – банки, спедиторски служби, пощенски и факс услуги, заведения за хранене и т.н.

Основното предимство на ГКПП – Малко Търново е близостта до областните градове Бургас и Варна, които са едни от най-големите курортни, туристически и промишлени центрове в страната.

До 1986 год. през пункта са преминавали товарни камиони /ГИР/. Със заповед на министъра на вътрешните работи и към настоящия момент през ГКПП – М.Търново преминава товарен трафик, но без този, който пътува с ГИР карнети. Основно през пункта преминават леки автомобили и туристически автобуси, по-рядко товарни автомобили.

През последните години се наблюдава тенденция на увеличаване на пътничкопотока през пункта. По статистически данни до преди 5-6 години 2/3 от пътниците са били чужди граждани, докато в настоящия момент, вследствие отпадането на визите, по-голямата част от преминаващите са български граждани.

Съществуването на ГКПП – Малко Търново е от изключително важност за бъдещото развитие на общината.

Отварянето на границата на Р България към съседните държави е основа на политиката на българското правителство и местните власти, представляващи общините от пограничните райони, каквато е и Община Малко Търново. Програмата за развитие на трансграничното сътрудничество с Р Турция е в резултат на желанието да се развият добросъседски отношения с всички съседни държави и да се осигури на териториалните общности от граничните райони възможност за взаимноизгодни контакти в области от социално-икономическия живот със съседните райони от другата страна на границата.

С Решение № 374 / 02.06.1999 год. на Министър-председателя на Р България Община Малко Търново беше определена за район на целенасочено въздействие и по-точно – район за трансгранично сътрудничество и развитие.

Във тази връзка Община Малко Търново извърши комплексен анализ, който даде възможност да се определят общите приоритети на това сътрудничество, които са :

1. Изграждане на техническа инфраструктура - от основно значение за организиране на територията и стопанското ѝ активизиране е развитието на транспортната трансгранична инфраструктура;

2. Изграждане на свободни зони с различен статут, най-точно отговарящи на стопанските условия и осигуряващи простор за привличане на инвеститори, което води до третия приоритет;

3. Развитие на местната икономика, предприемачество и частния бизнес. Основните направления в дейността на община Малко Търново в тази сфера са насочени към :

➤ по-пълно използване на местния потенциал;

➤ подкрепа за изграждане на нови малки и средни предприятия с привличане на чужди инвеститори в следните сектори: дървопреработване, текстилна промишленост, мебелна промишленост, преработка на облицовъчни и строителни материали /определянето на тези сектори е съобразено с реално съществуващите потенциали в община Малко Търново/;

➤ изграждане на съвместни институционални структури, укрепващи развитието на частния бизнес, благоприятстван от развитието на международния трафик и сътрудничество с Р Турция;

4. Разработване на схеми и програми за трансграничен туризъм, включващи :

➤ изготвяне на общи пазарни и рекламни стратегии;

➤ разкриване на трансгранични туристически маршрути и разработване на съвместни програми за туризъм, изграждане на туристическа инфраструктура;

➤ създаване на смесени туристически фирми;

5. Предприемане на съвместни мерки за редуциране на екологичните щети и подобряване на условията.

Изводи :

- Транспортната инфраструктура на общината е относително добре развита. Всички населени места, с изключение на с. Сливарово са свързани с асфалтирани пътища, повечето от които са пътища от IV – ти клас и местни пътища;
- През територията на общината преминават пътища от всички класове, като всички от тях се нуждаят от рехабилитация и ремонт, вкл. и път I-9, който е носител на международен транспортен коридор, минаващ през територията на общината;
- Транспортното обслужване в общината се осъществява с обществен автобусен транспорт и таксиметров превоз на пътници и е поето изцяло от външни за общината фирми. Съществуваща общинска транспортна схема задоволява потребностите на населението за връзки на общинския с областния център. Незадоволителна е връзката между населените места в общината и общинския център.
- Има налична общинска автогара, липсва общинска транспортна фирма. По инициатива на общинското ръководство се предвижда създаването на общинска транспортна фирма;
- Всички населени места в общината са водоснабдени, в по-голямата си част от местни водоизточници. Предвижда се подмяна на част от амортизираната вече улична водопроводна мрежа;
- Всички населени места в общината са електрифицирани;
- Телекомуникационната мрежа е сравнително добре развита. Качеството на услугите и плътността на телефонизация ще се увеличат след цифровизацията на ПС и прекарването на оптичния кабел;
- Канализационната мрежа е изградена частично в гр. М.Търново и селата Граматиково, Звездец и Бръшлян. Останалите населени места са без канализация.

СЕЛИЩНА МРЕЖА

Община Малко Търново е с териториален обхват 798 кв.км. Тя граничи с общините Царево, Созопол и Средец, а на юг с Р Турция.

Населените места в общината са 13, от тях 1 град и 12 села. Общинския център е гр. Малко Търново. Две от селата – с. Граматиково и с. Звездец са кметства, а всички останали села – кметски наместничества.

Общината е една от най-рядко населените общини в Бургаска област. Към месец ноември 2003 год. населението на общината е 4 986 души.

Функционалната типизация на населените места от общината са както следва :

- гр. Малко Търново - III – ти функционален тип;
- с. Граматиково и с. Звездец - V – ти функционален тип;
- с. Стоилово - VII-ми функционален тип;
- с. Бръшлян, с. Заберново, с. Визица, с. Бяла вода, с. Евренозово, с. Близнак, с.Младежко, с. Калово, с. Сливарово - 8-ми функционален тип.

ПЛАНОВА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ – НАЛИЧИЕ НА УСТРОЙСТВЕНИ ПЛАНОВЕ ПО НАСЕЛЕНИ МЕСТА

Във връзка с нарасналия инвеститорски интерес към територията на община Малко Търново, настъпилите съществени промени в обществено икономическите и устройствени условия, при които са изготвени устройствените планове и схеми на общината и населените места и новите постановки на ЗУТ за съкращаване времетраенето на процедурите по разрешаване на строителството, се налага своевременно изготвяне на нови устройствени схеми и планове, съобразени с действащата към момента нормативна уредба. В момента работата на общинска администрация е обезпечена със следната териториална и градоустройствена основа:

1. ТУП – на Община Малко Търново – 1978г.
2. ПРЗ – гр.Малко Търново – 1986 г.
3. ПРЗ – с.Стоилово – 1987 г
4. ПРЗ – с. Визица – 1982г.
5. ПРЗ – с.Заберново - 1989г
6. ПРЗ – с. Калово -1987 г.
7. ПРЗ – с. Евренозово – 1987 г.
8. ПРЗ – с. Близнак – 1985 г
9. ПРЗ – с. Бяла вода – 1997 г.
10. ПРЗ – с.Младежко – 1982 г.
11. ПРЗ – с.Бръшлян – 1988г.
12. ПРЗ – с. Граматиково – 1963г
13. ПРЗ – с.Сливарово – 1959 г.
14. ПРЗ – с. Звездец – 1963 г.

Необходимост е обезпечаване на отдел ТСУ с подходящ софтуер за постигане добро качество на обслужване на инвестиционните инициативи и молби на гражданите.

ОКОЛНА СРЕДА

Състоянието на околната среда се определя от качеството на отделните компоненти на същата, по отделно и в тяхната съвкупност. Извършеният анализ включващ източници на замърсяване, фактори на въздействие, характеристика на компонентите на околната среда и състояние на природните ресурси, идентифицира съществуващите екологични проблеми и подпомага определянето на мерките за подобряване на качеството на околната среда на община Малко Търново.

1. Състояние на компонентите на околната среда

1.1 Състояние на атмосферния въздух

Националната мрежа за контрол на качеството на въздуха не включва контролен пункт на територията на община Малко Търново. Най-близкото място за контрол на състоянието на въздуха е гр.Бургас.

Отделно се извършва наблюдение на екологичното състояние на горите чрез мрежата за мониторинг съгласно изискванията на Международната кооперативна програма за “Оценка и мониторинг на вредните вещества във въздуха върху горските екосистеми”.

При извършените през 1993 г. от РИОСВ – Бургас замервания по искане на Община Малко Търново са отчетени по-високи концентрации на фенол поради временно използване на коксови отсекки от Кремиковци и по-високи нива на прах близки до ПДК.:

наличните енергийни мощности не замърсяват значително атмосферния въздух в района; емитираните производствени замърсители, разгледани като общи въгледороди, са в рамките на нормативно допустимите норми.

Обобщените анализи показват, че концентрациите на вредните емисии във въздуха са значително под пределно допустимите или остават на фоново ниво. Същевременно липсата на системен мониторинг и наблюдения не дават възможност за надеждна оценка на реалното състояние, както по отношение на човешкия фактор, така и по отношение на природните екосистеми.

1.2 Състояние на водите

1.2.1 Питейни води

За град М.Търново са каптирани изворите: Езерото, Махленски врис, Пресвета, Манастирчето и Пенгово, а за нуждите на ГКПП – М.Търново са каптирани 3 бр. извори. Максималното водно количество, което се подава на града е около 20 л/с. Водите са пресни с типичен за района хидрокарбонатно-калциев състав. Водоземните съоръжения са площни дренажи и каптажи.

Селата Граматиково, Визица и Заберново са водоснабдени чрез шахтови кладенци, изградени в терасата на р.Велека с общ експлоатационен дебит 21 л/с. Водоснабдяването на останалите селища се осъществява чрез каптажи на извори в околностите им и площни дренажи. За много от водите, особено тези от терасите на реките Велека и Младежка, е характерно високо съдържание на манган.

Около всички водохващания са учредени и устроени СОЗ – пояс “А”.

1.2.2 Речни води

Велека е сравнително чиста река. Тя попада в района на така наречената “забранена” зона преди 1990 г. В този регион особено стопанско развитие не се е наблюдавало. За извършване на категоризация на водите, р.Велека е разделена условно на 8 участъка. Дължината на всеки от тях е определена от възможностите за вземане на хидрохимични проби. Река Велека е трудно достъпна с оглед на едно пълно описание на качеството на водите.

Кислородното съдържание във водите на Велека е високо и това се поддържа до заустването ѝ. Спрямо кислородните показатели е I категория по цялото ѝ протежение.

При такъв кислороден режим и отдалечеността на реката от населени места се наблюдава и ниско органично замърсяване. По показателите БПК₅ и Ок реката е I категория. Аналогично е състоянието на водите на р.Велека по съдържание на нитратен азот (N-NO₃), фосфати (PO₄) и разтворени вещества.

Надлъжното изменение на нитритния азот (N-NO₂) и амониевия азот (N-NH₄) показва следната картина: до с.Звездец (с.Бръшлян) водите са I категория, а след това до заустването са II категория. Относно съдържание на неразтворени вещества до с.Звездец водите на

р.Велека са II категория, в следващите участъци те преминават в I категория и накрая отново във II категория. Тези условия отговарят на изискванията за риборазвъждане и напояване.

Следенето на качеството на повърхностните води по отношение на физични и неорганични химични показатели се извършва в четири пункта за пробонабиране както следва:

Наименование на поречието	Пункт за пробонабиране/ местоположение	Проектна категория на водоприемника
р.Велека	Пункт 1 – над с.Бръшлян	I-ва
	Пункт 2 – при с.Синеморец	II-ра
р.Резовска	Пункт 1 – над с.Сливарово	I-ва
	Пункт 2 – устието на р.Резовска	II-ра

Данните за състоянието на речните води са от проведени анализи в лабораторията на РИОСВ – Бургас за периода 01.1999-01.2000 г.

През този период концентрациите на желязо и манган са под нивата на ПДК с еднократно завишение на желязо над ПДК за категория водоприемник в р.Велека. Регистрирано е минимално завишение на водородния показател рН над ПДК през летните месеци в участъците на горните течения на двете реки, което се дължи основно на сезонна интензивност на фотосинтезата. Стойностите на показателите за електропроводимост и неразтворени вещества са в нормите за I категория води.

По отношение на биогенните компоненти се наблюдават завишени концентрации през лятото на амониев азот над ПДК за първа категория в съответните участъци и на двете реки и на фосфати – единствено за р.Резовска. Общите показатели за органични замърсяващи вещества са в допустимите норми. Радиационното състояние на водите на анализиранияте проби е значително под ПДК за питейни води.

Състоянието на повърхностните води по отношение на микробиологични показатели се следи в 7 пункта, покриващи горното и средно течение на реките Велека, Айdere и Младежка. Обследванията показват изключително високо качество на водите по отношение на този показател.

Река	Станция	Стойност на БИ, (Q)
Велека	Звездец	5
Велека	Тракийски лагер	5
Велека	Качул	5
Айdere	Помпената станция	5
Младежка	Устие	5

Състоянието на *речните води* като цяло е добро и отговаря на проектната категория на реките, а по отношение на микробиологичните показатели е установено много високо качество на водите и в трите реки Велека, Младежка и Айdere. Потенциална опасност представляват източниците на замърсяване – производства и незаконните сметища във водосбора на Велека. Разположението на хвостохранилището върху карстов терен води до проникване на отпадните води от флотационната дейност по инфилтрационен път във водите на реките Докузак и Айdere - притоци на Велека. Опасността от замърсяване се подсилва и от вливането в реката на отпадните води от редица предприятия след различна степен на пречистване. Независимо че към настоящия момент р.Велека отговаря на проектната си категория, наличието на действащи и потенциални замърсители определя участъка непосредствено след М.Търново като критичен.

1.2.3 Подземни води

Съдържанието на нитрати във водите от терасите на р.Велека е под 10 mg/dm^3 , а на манган над ПДК - $130\text{-}230 \text{ }\mu\text{g/dm}^3$, което най-вероятно се дължи на остатъчни замърсявания от рудодобива при гр.Малко Търново и с.Граматиново, но е възможно да се обуславя от естествен фактор.

1.3 Състояние на почвите

При климатичните и топографски дадености в Странджа са се формирали разнообразни видове почви. Преобладават канелените горски почви, следвани от специфичните за планината жълтоземно-подзолисти почви.

Националната мрежа за наблюдение и контрол на замърсяването на почвите с тежки метали и металоиди е организирана в зависимост от източниците на замърсяване. В случая е организирано наблюдение в пасище в близост до хвостохранилището.

За определяне съдържанието на тежки метали в почвите са взети проби в близост до хвостохранилището в гр.Малко Търново. Основни елементи замърсители, които се наблюдават са олово, никел, цинк, мед и арсен.

През 1998 г. пункт за пробонабиране е организиран северно от хвостохранилището (пункт 1), а през 1999 г. - южно от него (пункт 2). Резултатите от анализите са представени в таблицата.

		мг/кг възд. сухо тегло					
Пункт	pH	Zn	Cu	Pb	Ni	Cr	As
Пункт 1	8.1	196.6	393.3	62.25	14.14	14.65	16.31
Пункт 2	7.5	154	125	93	38	74	4.33

Сравнявайки изнесените в таблицата резултати се вижда, че анализите за 1998 г. показват превишение на нормите за мед Cu - 1.5 пъти над ПДК, докато за останалите анализирани метали те са в нормите. През следващата година се наблюдава слабо завишение на съдържанието на олово. Независимо от това общата констатация е, че след преустановяването на флотационната дейност и рекултивацията на хвостохранилището край Малко Търново като цяло замърсяването на почвите с тежки метали и металоиди е намаляло.

Радиационното състояние на почвите в района се контролира от РИОСВ – Бургас на база недеструктивен гама-спектрометричен анализ на проби от предварително избрани контролни пунктове от системата за радиационен мониторинг. Наблюденията за състоянието на радиационния гама-фон се осъществяват в същите пунктове.

Място на пробовземане	238 U		226 Ra		234 Th		137 Cs		γ-фон μSv/h
	Bq/kg	%	Bq/kg	%	Bq/kg	%	Bq/kg	%	
Необр. почва М.Търново	41.5	5	32.5	4	55.6	3	6.2	6	0.15-0.16
Необр. почва Звездец	45	6	28	4	54	3	2.1	8	0.19-0.21
Необр. почва Граматиново	8	18	9	5	12	4	5.8	6	0.11-0.12

Резултатите от проведените наблюдения показват характерни за този район специфични активности на естествените радионуклиди и липса на техногенна компонента.

1.4 Нарушени терени

1.4.1 Промислено замърсени земи и извършена рекултивация (дка).

Нарушени терени на територията на община Малко Търново, вследствие миннодобивната дейност :

- От дейността на “Бургаски медни мини” ЕАД :
  - Надземен комплекс на участък “Бърдце” към рудник “Малко Търново”.
  - Две мулди и една халда в района на шахта 5 на участък “Бърдце”, заемащи площ от 28 дка.

За нарушените терени в участък ”Бърдце” с протокол от 06.11.2002г. са дадени основни насоки за рекултивация, която ще бъде изпълнена от “Бургаски медни мини” ЕАД.

- На площ около 6 дка около хвостопровода, западно от хвостохранилище “Малко Търново”, непосредствено до дигата има стар разлив на хвост. Теренът е общинско пасище.
- Консервирана част от хвостохранилище “Малко Търново” на площ 218 дка-извършена техническа консервация.
- За участъци “Пропада” , “Младеново”има проекти за рекултивация от 1994г., необходимма е актуализация на работните проекти.

- От дейността на “Геопроучване” Ямбол са нарушени терени в м.”Сушица” и с.Сливарово.На двете кариери е изпълнена ликвидация и рекултивация.

- Действащи кариери на територията на община Малко Търново са мраморна кариера на “Скални облицовки” АД и кариера за мраморизирани варовици на “Бургас вар” ООД. Дейността на двете кариери се извършва съгласно съгласувани с МОСВ годишни експлоатационни проекти.

1.4.2 Терени, замърсени от нерегламентирани сметища :

През 2003 год. на територията на общината бяха почистени девет броя нерегламентирани сметища по Проект от Национална програма “От социални помощи към осигуряване на заетост”. Същите дейности бяха извършени и през 2004 год.

За останалите, които възникват стихийно, предстои изготвяне на точни карти и уточняване количеството на отпадъците с цел предприемането на необходимите мерки за тяхното по-нататъшно ликвидиране.

1.4.3 Територии, засегнати от свлачища и ерозия

Ерозионните процеси в общината са слабо проявени, което се дължи на високата лесистост и на устойчивостта на основните скали.

Ерозията (площна и ровинна) на територията на ГФ обхваща 371.7 ха, предимно голи площи и гори за реконструкция. От тях 362.7 ха се намират в ДЛ “Малко Търново” и 9 ха – в ДЛ “Граматиново”.

Разпределението на ерозираните площи в ГФ по степен на ерозия е както следва: 34.7% - силна степен, 37.5% - средна степен и 27.8% слаба степен на ерозия. Основната част от силно ерозираните терени попадат в ДЛ “Малко Търново”.

Част от земите на селскостопанския фонд също са подложени на плоскостната и ровинна ерозия независимо от факта, че заемат основно заравнените била на междудолинните ридове с малка надморска височина. В пасищните земи тези процеси се

дължат на непълното тревно покритие, по-интензивната паша на определени места и по-слабите възстановителни способности на тревите върху сухите пасища.

При обработваемите земи от ерозия са засегнати основно лесивираните почви, планосолите и плитките почви. При тях плоскостната ерозия е проявена в слаба или слаба до средна степен.

На територията на общината съществуват и няколко активни свлачища : в района на с. Младежко и по път I – 9, в района на ГКПП Малко Търново. Предприети са мерки за тяхното отстраняване.

1.5 Съществуващи и потенциални източници на замърсяване

Основни съществуващи и потенциални източници на замърсяване на територията на общината са:

1.5.1 Промисленост

1.1 Цех “Варови пещи” - източник на неорганизиран прахови емисии: прахови частици, съдържащи основно калциев карбонат, димни газове, съдържащи серен диоксид, азотни окиси и въглероден диоксид, водни пари и прахови частици от калциев карбонат;

1.2 Флотационната фабрика в Малко Търново, която в момента е спряна от експлоатацията, но предстои да бъде пусната във връзка с производството на фелдшпат. За тази цел е съхранено и изключено от територията на парка част от хвостохранилището, което е разположено върху карстов терен. Отпадните води от флотацията могат да проникнат по инфилтрационен път във водите на реките Докузак и Айдере, а от там и в р.Велека.

1.3 Предприятията “Мрамор и Гранит”, БКС – Малко Търново чрез използвани води, които след различна степен на пречистване се вливат в р.Велека;

1.4 Струпването на битови отпадъци и оттичането на отпадните води от населените места, които се заустват в близките дерета.

1.5.2. Селско стопанство

Като източник на замърсяване може да се посочи и животновъдството, което се развива макар и в малка степен в общината. Предвид това, че животните се отглеждат свободно неможе да се конкретизира териториалният обхват на замърсяване.

2. Анализи по фактори на въздействие

2.1 Отпадъци

Основната информация за анализа на този сектор от опазването на околната среда се набира от съществуващата програма за управление на ТБО, приета от Общински съвет Малко Търново с протокол №23 /16.03.1999г. , отчета по изпълнение на програмата за 2002 г. и собствени наблюдения и изчисления.

Общо за територията на общината през последните три години са генерирани 7789 т. отпадъци, от които в гр. Малко Търново 4866т., в с. Звездец 1031 т. и в с. Граматиково-2092.

По видове отпадъците са както следва:

- твърди битови отпадъци и приравнени към тях - 7737 тона;
- строителни отпадъци - 152 тона;

Дейността по събиране, извозване, съхранение и обезвреждане на битовите и строителни отпадъци се извършва от общинска фирма “Странджастрой” ЕООД . Контролът по обезвреждане на битовите и строителни отпадъци се извършва от общинска

администрация и РИОСВ – Бургас. Организирано събиране и извозване на отпадъците в общината се извършва в четири населени места - гр. Малко Търново и селата Звездец, Граматиково и Бръшлян, местностите “Качул” и “Ковач”, ГКПП- Малко Търново . Фирма “Странджастрой” разполага с една кола за събиране на отпадъците от кофите тип “Шкода” и една кола за извозване на контейнерите.

Системата за събиране и извозване на ТБО обхваща 4370 души. Останалите села са отдалечени и с малък брой жители и там не е рентабилно организиране на сметосъбирането. Използваните съдове за смет са кофи - 110 л - 764 бр. и контейнери 4 м³ -80 бр. Сметовозната техника многократно е ремонтирана и крайно амортизирана.

Събирането на ТБО става по определен график съгласуван с общинската администрация.

В община Малко Търново няма система за разделно събиране на отпадъците, причините са две – няма проявен интерес от местното население а също липсва фирма, която да извършва разделно сметосъбиране.

От общинската администрация отдел “Стопански дейности” контролира и отговаря за почистването и приветливия вид на населените места. Определен е служител, който се занимава с дейностите по опазване на околната среда и изготвяне на необходимата информация. Съставени актове няма.

Община Малко Търново има изготвена Наредба за подържане, опазване на чистотата и ограничаване на вредното въздействие на отпадъците върху околната среда на територията на общината. Тази Наредба урежда управлението на отпадъците с цел да се предотврати, ограничи или намали вредното им въздействие върху околната среда, както и заплащането на съответните услуги съгласно действащото законодателство. В Наредбата са включени редица клаузи, които забраняват съвместното изхвърляне на битови отпадъци и такива от растителен и животински произход, строителни, батерии, акумулатори и др. опасни отпадъци.

Депото на гр. Малко Търново се намира на 2 км. от града. Това е старо депо от 1988г. Проектният му капацитет е 90 000 куб.м. Към 31.12.2002 остатъчният му обем е 53 675 куб.м. Депото е отредено неконтролирано. Второто депо се намира на 1км. от с. Граматиково. Проектният му капацитет е 40 000 куб.м., към 31.12.2002 г. остатъчният му обем е 10468. Депото е отредено през 1988г. като неконтролирано. Третото депо е на селата Звездец и Бръшлян. Намира се на 1 км. от с. Звездец . Депото има 30000 куб.м. проектен обем, към 31.12.2002г. има остатъчен обем 11960 куб.м. Периодично се извършва пробутване и запръстяване с булдозер.

И трите депа са изградени преди влизане в сила на Наредба 13 “За условията и изискванията за изграждане и експлоатация на депа за отпадъци “/06.11.1998г.

Изграждането на регионално депо е единствената алтернатива за общината. Въпреки, че е отбелязано в плана за действие, общината не може да осигури финасово изпълнението на тази мярка. Правим опити чрез екологични програми, финасирани от ЕС, да получим средства за актуализация на и реализиране на проект “Изграждане на площадка за депониране на ТБО- Малко Търново”. РИОСВ са дали положително становище относно изграждането на такова депо на територията на община Малко Търново.

Територията на община Малко Търново попада изцяло в границите на Природен парк “Странджа”. Основен проблем от екологична гледна точка се явяват нерегламентираните сметища около град Малко Търново и в населените места в района. Те са незаконни, възникват стихийно и не могат да се контролират. Общинска администрация е предприела мерки за ликвидиране на част от тях, като защити и работи по проект на МТСП по НП “От социални помощи към осигуряване на заетост “. В този проект основна дейност е ръчно почистване на нерегламентирани сметища в района на гр. Малко Търново и се реализира за период 01.01.2003г. -31.09.2003г.

---

3. Мерки и мероприятия, свързани с опазване на околната среда

Към момента са предприети няколко по-важни мерки за подобряване на състоянието на компонентите на околната среда:

1. Разработен е проект за районно ДТБО край Малко Търново – необходима актуализация на проекта;
2. Разработена е програма за управление на отпадъците за територията на община Малко Търново, която ежегодно се актуализира;
3. Извършена е рекултивация на хвостохранилището край М.Търново;
4. Изградена е оросителна инсталация в цеха за добив на варовик край М.Търново.
5. Разработен е проект за “Пречиствателна станция за отпадни води от град Малко Търново”.

Основната цел на проекта е осигуряване ефективно пречистване на отпадните води, чрез прилагане на природосъобразно, евтино и улесняващо експлоатацията технологично решение, като при това ще се използват природните дадености в района.

4. Проекти за приоритетни сфери на действие

1. Наименование на проекта: “Площадка за санитарно депониране на ТБО от община Малко Търново”.

Целта на проекта е разрешаване на проблема за безопасно депониране на твърдите битови отпадъци от населените места в община Малко Търново. Необходима е актуализация на проекта.

Източник на финансиране: международни фондове

2. Наименование на проекта: “Пречиствателна станция за отпадни води от град Малко Търново”

Основната цел на проекта е осигуряване ефективно пречистване на отпадните води, чрез прилагане на природосъобразно, евтино и улесняващо експлоатацията технологично решение, като при това ще се използват природните дадености в района.

Източник на финансиране : международни фондове.

ГРАДСКА СРЕДА

В градоустройствения план на гр. Малко Търново са предвидени и озеленени обществени зони, паркове и градини. Има и такива, които не са реализирани. Такива са околблоковите пространства в комплексите “Изток” и “Вишняев” и свободните площи в покрайнините на града.

Площта на гр. Малко Търново в регулация е 1092,393 дка., а площта извън регулация е 1189,366 дка. от тях :

- обществени зони – 54 000 кв.м., реализирани – 21 600 кв.м.;
- паркове – 300 000 кв.м., реализирани – 128 000 кв.м.;
- градски парк – 107 540 кв.м.;
- градини – 6 000 кв.м., реализирани – 3 000 кв.м.;
- градска градина – 3 000 кв.м.;
- тревни ивици по улици – 11 900 кв.м., реализирани – 7 140 кв.м.

В част от населените места в общината има изградени паркове и зелени площи, които в настоящия момент не се поддържат поради липса на средства и работна ръка.

В гр. Малко Търново се извършва залесяване и озеленяване почти всяка година през последните 4, засадени са около 400 бр. фиданки, както и голям брой декоративни храсти. Общината отделя необходимото внимание и средства за подобряване на междублоковите пространства в гр. Малко Търново, с цел подобряване на жизнената среда. През 2004 год.

беше реализиран проект „Залесяване на междублокови пространства в кв. „Изток” и „Вишняев””. Подготвен е и проект „Изграждане на парк в к-с „Изток”. Извършено беше и допълнително озеленяване в централната част на града – пред пилони и градска градина, както и благоустрояване и озеленяване с храсти и дървета на ул. „Янко Карагяуров”. Продължава благоустрояването на тротоарните площи в града.

Поддържката и почистването на зелените площи се осъществява с помощта на работещите към общинска дирекция “Благоустройство и комунално стопанство”, както и на работещите по програмата „От социални помощи към осигуряване на заетост” на МТСП.

НЕПРАВИТЕЛСТВЕН СЕКТОР

1. БИЗНЕС ЦЕНТЪР/БИЗНЕС ИНКУБАТОР – М.ТЪРНОВО

Сдружение “Бизнес център/Бизнес инкубатор - Малко Търново” е регистрирано в БОС на 13. 06. 2003 год. Регистрирано е като сдружение с нестопанска цел за осъществяване на обществено полезна дейност. От 01. 08. 2003 год. “Бизнес център/Бизнес инкубатор-Малко Търново” премина към проект JOBS- “Заетост чрез подкрепа на бизнеса”, който е инициатива на Министерството на труда и социалната политика и Програма на ООН за развитие.

Така БЦ/БИ стана един от 42-та центъра изградени на територията на страната. Бизнес центровете и Бизнес инкубаторите, работещи по JOBS оказват всеотна подкрепа на стартиращи и действащи микро и малки фирми.

Целевите групи на проекта са :

- безработни;
- действащи микро и малки предприятия;
- действащи земеделски производители и кооперации;
- институции на местно ниво;
- неправителствени организации

СООПД “БЦ/БИ – Малко Търново” има за цел да подпомага и насърчава развитието на местната икономика, способства за предоставяне на по-големи икономически възможности на производителите чрез подпомагане създаването на нови и по-добри условия за тяхната работа, насърчава подпомага и съдейства за развитието на предприемачеството в региона на общината, способства за развитието на местен потенциал за подпомагане на безработните от региона чрез специализирана професионална подкрепа и съдействие за предоставяне на финансови средства за стартиране и развитие на малък и среден бизнес, подпомага безработните при стартиране на собствен бизнес, предоставя на производителите, предприемачите и желаещите да стартират собствен бизнес професионални бизнес консултации и съвети в областта на производството, пазарите, финансите, бизнес планирането, данъците, правната уредба, създаването и управлението на собствено предприятие, подбора и управлението на персонала и др., провежда специализирани курсове и програми за обучение с насоченост към повишаване нивото на бизнес познанията, управленските умения на производителите и предприемачите, оказва помощ и съдействие при изготвяне на бизнес планове, инвестиционни проекти, икономически обосновки при искане на заеми от банки и други финансиращи институции, съдейства на предприемачите и производителите при намирането на източници за финансиране и при осъществяването на контактите с финансиращите органи, набира организира и съхранява актуална икономическа информация с цел предоставянето ѝ на заинтересованите лица, организира или съдейства при организирането на местни обществени мероприятия като семинари, работни срещи, изложби, панаири и други подобни за популяризиране на местният бизнес, предоставя информация и оказва съдействие за

осъществяване на делови контакти в страната и чужбина, предоставя и изразява общите становища на членовете си с оглед постигане на общи интереси, участва активно в развитието на местни структури за намаляване на безработицата.

За постигане на заложените при създаването му цели БЦ/БИ – Малко Търново ще извършва проучване и оценка на икономическият потенциал в района на община Малко Търново и възможностите му за развитие, проучване и оценка на равнището на бизнес познания и потребностите за специализирано бизнес обучение на настоящите и бъдещите предприемачи и селскостопански производители в района, предоставяне на професионални консултации и съвети, ще разработва, организира и провежда специализирани курсове и програми за обучение в съответствие с потребностите на целевите групи.

БЦ извършва събиране, обработка и интерпретация на статистическа и друга информация с цел създаване и поддържане на база данни с актуална икономическа информация, организиране и провеждане на семинари, работни срещи, изложби и други подобни обществени прояви с оглед насърчаване на развитие и популяризиране на местния бизнес, издаване, отпечатване и разпространяване на брошури, информационни бюлетени, рекламни материали и др. издания, които Сдружението смята за необходими за своите цели, извършва технически услуги по изготвяне, оформление, разпечатване, копиране на документи и други издания, както и трансфер на такива по телекомуникационен или електронен път, разработва и кандидатства, управлява проекти.

БЦ/БИ – Малко Търново има право да сключва договори за лизинг, да извършва търговско представителство и посредничество по смисъла на Търговския закон.

Бизнес центърът управлява схема за микрокредитиране на обща стойност 200 000 лв., като размера на всеки лизинг е с максимален размер 25 000 лв. Кредитите се отпускат под формата на финансов лизинг. Отпуска се за закупуване на производствено оборудване.

Центъра работи в тясно сътрудничество с Община Малко Търново и Бюрото по труда. Специалистите консултират, кандидатстващи за заеми по Гаранционния фонд за микрокредитиране на Министерството на труда и социалната политика. Разработват се и бизнес планове за безработни, които искат да започнат самостоятелен бизнес с кредит от този фонд.

Националната мрежа от Бизнес центрове е отворена към всички подкрепящи бизнеса организации, с цел обединяване на усилията за предоставяне на качествени услуги и допълване на пакета от бизнес услуги, предлагани на частния сектор в страната.

2. СДРУЖЕНИЕ СИВОПКИН – с. Граматиково

Сдружението за издирване, възстановяване и опазване природното, културното и историческото наследство на с. Граматиково е създадено през 2000 г. регистрирано е в ОС гр. Бургас на 12. IV. 2000 г.

Цел : Да съдейства за опазване на културно - историческото наследство, развитието му и развитието на културния живот в с. Граматиково. Да координира дейността на физическите и юридическите лица, които имат отношение към тази дейност. Да съдейства за координиране на контактите с родените и живущите в селото и увеличаване на приятелите на с. Граматиково. Да съдейства за осъществяване на връзки със сродни организации от страната и чужбина.

3. “СЪВЕТ ПО ТУРИЗЪМ – МАЛКО ТЪРНОВО”

На 19.01.2001 г. в Малко Търново се учредява неправителствена организация с обществено – полезна дейност “Съвет по туризъм – Малко Търново”. Основната цел на сдружението е : да координира интересите и действията и да активизира инициативата на органи и организации и фирми, свързани с развитието на туризма на територията на общината; да съдейства за разработването и провеждането на местната туристическа политика; привличане на български чужди инвестиции. Основния предмет на дейност е :

опазване, пропагандиране и туристическо интерпретиране на историческото наследство, културните ценности и други антропогенни ресурси /бит, обичаи, традиции/; развитие на туристическата база и инфраструктура; подпомагане и контрол при спазване на туристическите стандарти и качеството на туристическото обслужване, участието във въвеждането и спазването на стандарти за качеството на туристическите дейности – лицензиране, категоризация, ниво на туристическите услуги.; осигуряване на информационна – рекламна и издателска дейност; участие в туристическата реклама и промоция на продукта на вътрешния и международния пазар; мотивиране на търговската етика в дейността на туристическите обекти, независимо от формата на собственост и др.

4. ДРУЖЕСТВО с. Бръшлян

В с. Бръшлян основите на селския туризъм бяха заложени още преди 6 - 7 години. Поради това, че селото е архитектурен резерват с постановление на МС от 1982 година, към кметството през 1996 год. бе изграден инициативен комитет, който си постави за цел да защитава и реставрира културните паметници на селото.

През 1998 год. ИК бе регистриран като Дружество за защита на природното и културно - историческо наследство на с. Бръшлян “Бръшлян”. Основната мисия на дружеството е да организира усилията на местната общност за откриване, опазване, оценка и разумно стопанисване на природното и културно-историческо наследство, намиращо се в землището на селото или свързано с неговата история.

За периода 1996 - 2002 г. по инициатива и с активното участие на дружеството бяха реставрирани два параклиса / Св. Панталеймон и Св. Марина/, уредени бяха два музея - килийно училище, етнографска сбирка. Камбанарията също беше реставрирана и бе закупена нова камбана. Уредена бе Странджанска къща, за туристи и гости / общинска /.

Своевременно дружеството продължи да реинвестира и да разширява базата. През пролетта на 2001 г. бе построен туристическият обект " Двата вриса " намиращ се на 2 км. от селото. Самият обект е голяма атракция - два заслона, две шатри, чардак, люлка. С помощта на ДПП " Странджа " бе построен заслон в м. " Св. Панталеймон " на 800 м от селото.

Дружеството съвместно с кметството спечели проект по програма " Фар " и през 2002 г. бе построена канализация на селото - една от най - важните предпоставки за развитие на туризма като поминък.

5. СДРУЖЕНИЕ С НЕСТОПАНСКА ЦЕЛ “ЗЕЛЕНИКА”

Сдружението е създадено през 2001 год., със седалище гр. Малко Търново. Първоначално броя на учредителите е бил 30 души, докато в настоящия момент броя на членуващите е 65.

Мисията на организацията е да обедини ромското население в община Малко Търново. Сдружението си е поставило и няколко основни цели, които са: развитие и съхранение на самобитния фолклор и традиции на местното ровско население; социална интеграция в културния, социалния и духовен живот на населението от общината.

Основните дейности на организацията са създаване на възможност за разкриване на нови работни места, обучение на малограмотни роми с цел да отговарят на минималните изисквания за приемане на работа.

Сдружението участва в реализирането на проект, в партньорство с общината, в областта на околната среда и устойчивото развитие, а именно “Защита на околната среда силно нарушена от миннодобивната дейност, борбата с ерозията и възстановяване на растителността върху деградирани терени с местни трудови ресурси и материали”.

Основните резултати, които бяха постигнати с реализирането на проекта са: създаване на зелен пояс около Малко Търново за защита от прахозамърсяването, идващо от хвостохранилището, усвояване на деградирани и ерозирани терени, защита на почвата и въздуха, както и естетизиране на района; получаване на достатъчно по обем знания за ролята на горите и зелените зони в Странджа, придобиване на умения в залесяването за последващо намиране на работа, приобщаване на ромите към гражданското общество, чрез получаване на добри доходи и добри практически умения.

6.ОБЩНСКИ СПОРТЕН КЛУБ “СТРАНДЖА” – М.ТЪРНОВО

Основната цел на сдружението е свързана с развитието на физическата култура и спорта на територията на общината. Дейностите с които е ангажиран клуба са:

- да развива свободната борба, лека атлетика, футбол и тенис в съответствие с клубните, регионални, национални и международни интереси, норми и изисквания;
- да организира и администрира спортни състезания;
- да извършва подготовка на състезателите;
- да изгражда и стопанисва спортни обекти и съоръжения;
- да търси начини и средства за финансова осигуряване на спортните дейности, обезпечавачи нормалното функциониране на клуба;

Сдружението има предмет на дейност да организира и провежда учебно-тренировъчна и спортно-състезателна дейност в клуба и подготовка на представителни отбори за участие в официални първенства. Да провежда агитационно пропагандна и рекламна дейност на клуба и неговите спонсори.

Сдружението е реализирало проект по Програма ФАР на ЕС “Обновяване на градски стадион – гр.Малко Търново”.

7.СДРУЖЕНИЕ “СТРАНДЖАНСКА ПАЛИТРА”

Предмета на дейност на сдружението е разработване на културно-образователни програми за популяризиране на природните дадености, благоприятните климатични условия и богатото духовно и археологическо наследство на Странджанския край, организиране на Пленер по живопис “Странджанска палитра” и утвърждаването му, като значима културна проява за града и страната.

Основна цел на сдружението е чрез своята дейност да допринесе за културния, екологичен и демографски просперитет на Странджанския край.

Средства за постигане на целта са извършване на рекламна и популяризаторска дейност, на консултантска и информационна дейност, осъществяване на маркетингова дейност на района, предприемане и подпомагане на маркетинговите проучвания, професионални обучения.

Сдружението е реализирало проект “Създаване условия за археологически туризъм” на фондация “Отворено общество”.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ

1. ВИЗИЯ

Община Малко Търново - община, съхранила традициите и богатото си културно-историческо наследство, поела ускорено по пътя на съвременното възраждане, уютен дом за всеки свой гражданин и гост.

2. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ, ПРИОРИТЕТИ И МЕРКИ

Въз основа на изводите от анализа, като **ПРИОРИТЕТНО НАПРАВЛЕНИЕ** в развитието на община Малко Търново се формулира – **ОГРАНИЧАВАНЕ НА НЕГАТИВНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ, НАМАЛЯВАНЕ НА БЕЗРАБОТИЦАТА И ПОДОБРЯВАНЕ БЛАГОСЪСТОЯНИЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО ЧРЕЗ ИЗПОЛЗВАНЕ НА НАЛИЧНИТЕ РЕСУРСИ И ПОТЕНЦИАЛ НА ОБЩИНАТА.**

Отчитайки обективните дадености и традициите на Малкотърновския край, **СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ** залегнали в плана, които са в състояние да осигурят устойчивото развитие на общината в това приоритетно направление и към които основно сме се насочили са две. Чрез реализирането им ще се приближаваме все повече до визията за развитие на общината. Всяка от стратегическите цели включва набор от приоритети, които съвместно водят до постигането им.

Като цяло общинския план за развитие е комплекс от взаимообвързани и взаимодопълващи се стратегически цели, приоритети, конкретни цели и мерки, които са описани в тази стратегическа част от плана за развитие.

Стратегическа цел 1 : Развитие на икономиката, опазване и подобряване на околната среда, изграждане на подходяща инфраструктура и съвременна институционална среда.

Икономическите показатели за България като цяло са много по-ниски от средните за страните членове на ЕС, включително и новоприсъединилите се през 2004 год. Същите показатели за Община Малко Търново сочат към негативни тенденции в икономическото ни развитие. Това означава, че главна стратегическа цел за развитието на района ни трябва да бъде постигане на икономически растеж, който се постига посредством развитието на бизнеса. Ето защо е необходимо да насочим усилията си към създаване на благоприятни условия за развитието на малкия и среден бизнес, изграждането на подходяща инфраструктура и съвременна институционална среда.

Приоритет 1: Развитие и модернизация на местните инфраструктурни мрежи и съоръжения, обслужващи бизнеса и населението, опазване и подобряване качеството на околната среда, подобряване на институционалната среда.

Развитието и модернизацията на инфраструктурата има съществен принос за икономическото развитие на общината. Основните мерки в този приоритет са:

- Мярка 1 - подобряване и развитие на екологичните мрежи
  - изграждане на канализационна инфраструктура и пречиствателни станции за отпадъчни води;
  - изграждане на депо за твърди битови отпадъци, което ще обслужва населените места на територията на цялата община;
  - доизграждане на водоснабителната мрежа във всички населени места.
- Мярка 2 - подобряване на социалната и образователна инфраструктура;
- Мярка 3 - изграждане на модерни локални мрежи за информационни и комуникационни технологии;
- Мярка 4 - подобряване на физическата среда и повишаване жизнения стандарт на населението;
- Мярка 5 - Изграждане, реконструкция и поддръжка на местната транспортна техническа инфраструктура
  - градски системи;
  - междурегионални, селско-градски транспортни услуги;
  - транспортни инфраструктури /второкласни, третокласни и четвъртокласни пътища/.

Европейско ниво на техническата инфраструктура предполага непрекъснато водоснабдяване и електроснабдяване, екологосъобразно управление на отпадъците, ефективно функциониращи пречиствателни станции за питейни и отпадни води, добре поддържани улици, редовен и удобен транспорт и цифровизирани телефони. Това е инициатива приета на национално ниво и е необходимо да бъде изпълнена в рамките до 2013 год.

Приоритет 2 : Стимулиране развитието на средния и малкия бизнес, на селското и горското стопанство.

- Мярка 1 - Стимулиране развитието на нови производства, използващи екологично чисти технологии;
- Мярка 2 - Развиване на предприемачески умения чрез организиране на обучения, осигуряване на необходимата информация, използване на добри практики, консултации;
- Мярка 3 - Създаване на частни животновъдни ферми, мандри и цехове за производство на местни деликатеси. Стимулиране и подпомагане развитието на алтернативно земеделие;
- Мярка 4 - Ефективно използване на горските ресурси и създаване на дървопреработващи предприятия.

Приоритет 3 : Развитие на международното сътрудничество

- Мярка 1 - Разширяване и модернизиране на ГКПП Малко Търново и пускане на товарния трафик;
- Мярка 2 - Участие на община Малко Търново в реализирането на съвместни проекти по трансграничното сътрудничество с Р Турция.

Изграждането на трансгранични пътища и подобряване състоянието на ГКШ-тата ще подпомогне значително развитието на търговията и общия процес на трансграничното сътрудничество, ще доведе до интензифицирането на трафика и пътникопотока, ще насърчи бизнеса и ще улесни културния и социален обмен през границата и създаването на нови връзки . Това ще засили и като цяло важноста на нашия регион като международен кръстопът с облекчаване на свободното движение на хора и стоки през него.

Стратегическа цел 2 : Утвърждаване на Община Малко Търново като притегателно място за туризъм с развит комплексен туристически продукт

Приоритет 1 : Създаване на местни конкурентноспособни туристически продукти и тяхното успешно представяне на националния и международен пазар.

- **Мярка 1** - Осигуряване и подобряване на туристическата инфраструктура;
- **Мярка 2** - Съхраняване и популяризиране на културно-историческото наследство и природните дадености на общината;
- **Мярка 3** - Развитие на продукта и услугите на различните дестинации и техния маркетинг.

Приоритет 2 : Обезпечаване и подобряване местата за настаняване

- **Мярка 1** : Възстановяване на съществуващата и изграждане на нова съвременна туристическа база за настаняване, заведения за хранене.